

"Että valvottaisiin paremmin ja perheet huolehtisivat enemmän"

Nuorten ja ammattilaisten kokemuksia nuorisoalan ehkäisevästä päihdetyöstä
Hyvinkäällä

• •

Martikainen, Merianna

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

”ETTÄ VALVOTTAISIIN PAREMMIN JA PERHEET HUOLEHTISIVAT
ENEMMÄN”

Nuorten ja ammattilaisten kokemuksia nuorisoalan ehkäisevästä
päihdetyöstä Hyvinkäällä

Merianna Martikainen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2011

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Ehkäisevän päihdetyön tarpeellisuus	7
3	Nuoruus ja päihteiden käyttö	9
4	Päihdepalvelut	12
5	Ehkäisevä päihdetyö	15
5.1	Ehkäisevän päihdetyön menetelmät ja mallit	18
5.2	Varhainen puuttuminen	20
5.3	Moniammatillisuus	23
5.4	Matalan kynnyksen- periaate	25
6	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	26
7	Tutkimusmenetelmälliset ratkaisut	27
7.1	Tutkimusmenetelmät	27
7.2	Aineiston keruu	28
7.3	Aineiston analysointi	29
7.4	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	31
8	Tulokset ja analyysi	32
8.1	Kokemukset ehkäisevän päihdetyön palveluista	32
8.1.1	Nuorten päihdeasenteet ja päihteiden käyttö	33
8.1.2	Sirpaleinen kenttä	36
8.2	Ehkäisevän päihdetyön kehittäminen	40
8.2.1	Yhteistyö ja koordinaatio	40
8.2.2	Peruspalvelujen vahvistaminen	42
8.2.3	Nuorisoasema Nuorisohelppi	46
8.3	Myönteisiksi koetut ehkäisevän päihdetyön menetelmät	48
8.3.1	Valistus	48
8.3.2	Toiminnallisuus ja elämyksellisyys	49
8.3.3	Dialogisuus	51
9	Johtopäätökset tutkimuskysymysten valossa	53
10	Pohdinta	57
	Lähteet	60
	Sähköiset lähteet	61
	Liitteet	63

Merianna Martikainen

”Että valvottaisiin paremmin ja perheet huolehtisivat enemmän”

Nuorten ja ammattilaisten kokemuksia nuorisotalon ehkäisevästä päihdetyöstä Hyvinkäällä

Vuosi 2011

Sivumäärä 71

Tämä opinnäytetyö käsittelee Hyvinkään kaupungin nuorisotalon ehkäisevän päihdetyön palvelujen nykytilaa sekä nuorten ja ammattilaisten näkemyksiä toimista, joilla nuorten päihteiden käyttöä voitaisiin ehkäistä. Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tietoa nuorilta ja nuorten parissa työskenteleviltä eri alojen asiantuntijoilta siitä, millaisina he kokevat nykyiset ehkäisevän päihdetyön palvelut ja miten nykyisiä palveluja tulisi kehittää. Opinnäytetyön avulla haluttiin saada tietoa myös siitä, millaiset menetelmät koetaan myönteisiksi nuorisotalon ehkäisevässä päihdetyössä ja kohtaavatko nuorten ja ammattilaisten näkemykset työmenetelmistä ja palvelujen tarpeesta.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelminä käytettiin sekä laadullisen että määrällisen tutkimuksen metodeja. Laadullista menetelmää käytettiin ammattilaisten aineiston keräämisessä, jossa aineisto kerättiin haastattelemalla yhdeksää nuorten kanssa työskentelevää eri alan ammattilaista. Nuorten aineisto kerättiin määrällisellä strukturoidulla kyselylomakkeella, johon vastasi yhteensä 64 nuorta. Määrällinen aineisto analysoitiin Spss-tilastointiohjelmalla ja laadullinen aineisto aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin muodostamalla teemoja haastatteluaineistosta. Tulosten analyysi koottiin tutkimuskysymysten ympärille kolmeen eri teemaan: työn nykytilaan, työn kehittämiseen ja myönteisiksi koettuihin menetelmiin.

Keskeisimpinä tuloksina ehkäisevän päihdetyön nykytilasta Hyvinkäällä nousi ammattilaisten haastatteluissa esiin nuorten runsas päihteiden käyttö ja sallivat päihdeasenteet, hajanainen yhteistyöverkosto ja resurssien puute. Nuorista hieman alle puolet ilmoitti käyttävänsä alkoholia joskus ja noin kolmannes tupakoi. Asenteiden tasolla nuoret suhtautuivat kuitenkin pääosin kielteisesti päihteiden käyttöön ja olivat sitä mieltä, että nuoret käyttävät päihteitä liikaa.

Ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä ammattilaisten mukaan keskeisimpinä asioina tulisi kehittää eri toimijoiden välistä yhteistyötä, tiedon ja taitojen jakamista sekä työn koordinaatiota. Myös rahallisia resursseja tarvitaan lisää ja laadukkaat ehkäisevän päihdetyön peruspalvelut tulisi taata kaikille kuntalaisille. Ammattilaiset korostivat myös varhaisen puuttumisen, primaariehkäisyn ja kouluyhteistyön tärkeyttä. Nuoret taas esittivät toiveensa, että vanhempien kasvatusvastuuta tuettaisiin enemmän, nuorille olisi matalampi kynnys hakeutua ammatintuottajan luokse, vapaa-ajan vieton olisi enemmän päihteettömiä vaihtoehtoja ja että päihteiden saantia rajoitettaisiin tehokkaammin. Nuoret painottivat aikuisten vastuuta nuorista, selkeitä sääntöjä, rajoja ja huolenpitoa.

Myönteisiksi koetuista menetelmistä nuoret ja ammattilaiset olivat samaa mieltä, että toiminnallisuus, elämyksellisyys ja dialogisuus ovat tärkeimpiä elementtejä ehkäisevää päihdetyötä toteutettaessa. Valistus ei sulje pois edellä mainittuja menetelmiä, vaan useita menetelmiä tulisi käyttää toisiaan tukien.

Asiasanat nuoruus, päihteet, päihdehuolto, ehkäisevä päihdetyö, laadullinen tutkimus, määrällinen tutkimus

Merianna Martikainen

Experiences of preventive intoxicant work in Hyvinkää by the young and professionals

Year	2011	Pages	71
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to study prevention of substance abuse among young people in Hyvinkää. The aim was to gather information about current preventive services and measures that could be taken against substance abuse from two viewpoints - the professionals working with young people and the young themselves.

The research problems were, how young people and professionals experience current services, how these services could be improved, which preventive methods are the most favorable and if there are differences between the opinions of these two groups.

The methods used were both quantitative and qualitative. The material from professionals (n=9) was collected by qualitative interviews and the data from the young people (n=64) was collected by a questionnaire. The questionnaires were analyzed with Spss statistics program and the interviews were analyzed thematically. The results were analyzed as three themes according to the research problems: the current situation of preventive intoxicant work, developing of preventive work and the most favourable prevention methods.

The results showed that the professionals were worried about the young people's heavy drinking, smoking and increasing drug use. The professionals considered the attitudes towards intoxicants permissive among young people and they also regarded co-operation between the professionals and the financial resources in preventive work as inadequate. Less than half of the young respondents said that they used alcohol sometimes and a third of them were smokers. Their attitudes towards intoxicants were mainly declining and the respondents felt that people in their age used too much intoxicants.

From the professionals viewpoint the most important things that should be enhanced in substance abuse prevention are collaboration, sharing information with colleagues and coordination. Also financial resources and the basic services should be guaranteed to all inhabitants of municipality. The professionals also emphasized the importance of early interventions, intoxicant education and co-operation with schools. The youth hoped that parents could have more support in parenting, young people could get professional help easily and that there would be more alternative ways to spend free time without intoxicants. The youth also conveyed that the supply of intoxicants was too easy for them. They demanded that adults should take responsibility for their children, establish clear rules and boundaries and give more attention to their children.

The professionals and the youth agreed that the most favorable methods in preventive intoxicant work were functional, reciprocal and rich in experiences. Intoxicant education doesn't exclude other methods mentioned earlier and various methods should be used together.

Keywords youth, intoxicants, welfare for intoxicant, preventive intoxicant work, qualitative research, quantitative research

1 Johdanto

Nuorten päihteiden käyttö on aina ollut yhteiskunnallisen keskustelun aiheena sekä päättäji-en, vanhempien ja nuorten kanssa töitä tekevien ammattilaisten huolena. Alkoholin käyttö kuuluu vahvasti suomalaiseen kulttuuriin, oli sitten kyse juhlasta tai arjesta, ja tuttavallinen suhtautuminen päihteiden käyttöön siirtyy perimätietona sukupolvelta toiselle. Nuorten päih-teiden käyttöön on kuitenkin puututtava, jotta jokaisella nuorella olisi mahdollisuus kasvaa terveeksi ja täysikasvuiseksi aikuiseksi ilman päihteiden käytön aiheuttamia kehityshaittoja. Avainasemassa nuorten päihteiden käytön ehkäisemisessä ovat nuorten vanhemmat, kaverit ja nuorten parissa toimivat ammattilaiset. Myös käytössä olevien ehkäisevän päihdetyön keino-jen tulisi vastata nuorten päihteiden käytön todellisuutta.

Tämä opinnäytetyö käsittelee ehkäisevän päihdetyön palveluja ja työn nykytilaa Hyvinkäällä. Ehkäisevän päihdetyön kohderyhmänä ovat kaikki ikäryhmät, mutta tässä opinnäytetyössä keskitytään nuorisovaluon ehkäisevään päihdetyöhön ja nuorten palveluihin. Opinnäytetyössä selvitetään hyvinkääläisten nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten näke-myksiä ehkäisevän päihdetyön palveluista ja toimista, joilla nuorten päihteiden käyttöä voi-taisiin ehkäistä. Työssä nostetaan esille ammattilaisilta ja nuorilta kerätyistä aineistoista saa-dut näkökulmat sekä yhdistellään ja vertaillaan nuorten ehkäisevää päihdetyötä suunnittele-vien tahojen sekä työn kohteen, hyvinkääläisten nuorten, omia näkemyksiä ja kokemuksia.

Pyyntö opinnäytetyön toteuttamisesta tuli Hyvinkään kaupungin Valistuspäiväluksiköltä. Va-listuspäiväluksikkö kuuluu kaupungin psykososiaalisiin palveluihin ja on vastuussa ehkäisevän päihdetyön toteuttamisesta Hyvinkäällä. Valistuspäiväluksikon tehtävänä on palvella kunta-laisia terveyttä ja elämänhallintaa tukevissa tehtävissä, ennaltaehkäistä terveyshaittojen syn-tymistä ja tukea terveiden tapojen hallintaa kaikkina ikäkausina eri menetelmin (Hyvinkään Perusturvakeskus). Aiheen valinnan taustalla on todellinen puja ehkäisevän päihdetyön resurs-seista. Ehkäisevän päihdetyön toimintaa on supistettu viime vuosien aikana, vaikka ennalta-ehkäisevien palvelujen tarve vastaavasti ei ole vähentynyt.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on antaa suuntaviivoja ehkäisevän päihdetyön toteuttami-selle ja suunnittelulle Hyvinkäällä sekä tehdä ehkäisevää päihdetyötä näkyväksi eri hallin-nonaloilla. Työtä toteutetaan, tietoisesti ja tietämättä, monella kunnan eri toimialalla Valis-tuspäiväluksikon lisäksi. Muita ehkäisevän päihdetyön toimijoita Hyvinkäällä ovat muun mu-assa nuoriso- ja vapaa-ajantoini, sosiaalitoimi, opetustoimi, terveydenhuolto, poliisi ja kol-mas sektori. Tätä opinnäytetyötä varten on haastateltu eri toimialojen edustajia ja hyvinkää-läisiä nuoria. Näistä näkökulmista on pyritty muodostamaan kokonaisuus, joka toimisi tukena ehkäisevän päihdetyön verkostomaiselle kehittämislle ja nostaisi esiin nuorten oman asian-tuntijuuden heille tarkoitettuja palveluja suunniteltaessa.

2 Ehkäisevän päihdetyön tarpeellisuus

Nuoret kokevat päihteiden käytön hauskana harrastuksena, apuna tietynlaisessa roolisuurituksessa, siirtymäriittinä nuoresta aikuiseksi ja tarkoituksellisesti humalahakuisena sosiaalisena toimintana. Päihteiden avulla voidaan unohtaa arki ja irtautua hetkeksi elämää säätelevistä normeista. Päihteiden käyttö on myös tärkeää sosiaalisen elämän ylläpidolle, laatuajan vietto ystävien kesken ja mielenterveyden hoitoa. Kuitenkin nuoret kokevat ongelmalliseksi alkoholin käytön arkipäiväistymisen, juhlimiskulttuurin vahvistumisen ja aikuisten välinpitämättömän suhtautumisen nuorten juomiseen. Vaikka alkoholin käyttö on yleistä nykynuorten keskuudessa, peräänkuuluttavat he silti aikuisten reagointia ja vastuunottoa, jotta nämä välittäisivät lastensa päihdeoireilusta. (Leimio-Reijonen 2009, 11.)

Tällä hetkellä arviolta 5-10 prosenttia nuorista täyttää päihdehäiriön kriteerit. Päihdehäiriön kriteerit ovat kuitenkin ensisijaisesti suunniteltu aikuisille, joten ne eivät aina ole tarkoituksen mukaisia arvioitaessa nuorten päihteiden käyttöä. Vaikka kaikki häiriön kriteerit eivät nuoren kohdalla täytyisikään, voi nuoren päihteiden käyttö silti olla haitallisella tasolla. Esimerkiksi viikottainen humalajuominen ja niin runsas juominen että nuori sammuu, on aina luokiteltava riskikäytöksi. Myös humalajuominen yksin sekä alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttö ovat myös oireita, jotka vaativat tilanteen tarkempaa selvittämistä. Koska aivot kehittyvät nuoruudessa voimakkaasti, ovat nuoret erityisessä riskiryhmässä alkoholin käytön suhteen. Päihteet vaikuttavat keskushermostoon eli myös aivoihin. Jos aivot altistuvat nuoruuden aikana suurille määriille alkoholia voivat impulssikontrolli, motivaatio, informaation käsittelykyky ja ihmissuhteiden ylläpitämiseksi tarvittavat kyvyt jäädä kehittymättä täysikasvuisen aikuisen tasolle. Lisäksi altistuminen alkoholille vaikuttaa aivojen rakenteelliseen kehitykseen niin, että nuori tulee alttiimmaksi alkoholin väärinkäytölle ja alkoholiriippuvuudelle. (Fröjd, Kalliala-Heino, Ranta, Von der Pahlen & Marttunen 2009, 17-19.)

Alkoholin kulutus on ollut Suomessa kasvussa viime vuosikymmeninä yleiseurooppalaisesta kehityksestä poiketen ja Suomen kulutusluvut ovat selvästi muiden pohjoismaiden kulutustason yläpuolella. Vuonna 2008 alkoholin kokonaiskulutus oli 10,4 litraa asukasta kohti sataprosenttisenä alkoholina mitattuna. Tämä vastaa reilua yhtä puolen litran Koskenkorvapulloa viikossa jokaista suomalaista kohden. (Järvinen, Jokinen, Ketonen, Laari, Opari & Varamäki 2009, 13.) Alkoholin kulutuksen kasvun seurauksena alkoholista johtuvat haittavaikutukset ovat lisääntyneet, mikä näkyy erityisesti alkoholikuolleisuuden rajuna kasvuna. Tapaturmainen alkoholi-myrrytys tai alkoholiperäinen tauti on tämänhetkinen työikäisten naisten ja miesten keskeinen kuolinsyy. (Järvinen ym. 2009, 13.)

Vuonna 2006 alkoholin käyttö aiheutti yhteiskunnalle arviolta 0,7-0,9 miljardin euron välittömät kustannukset ja 3,1-5,8 miljardin euron välilliset kustannukset. Yli kolmannes välittömistä kustannuksista koostui järjestyksen ylläpidosta, neljännes terveydenhuollosta ja reilu viidennes sosiaalihuollosta. Koska monet alkoholisairaudet kehittyvät hitaasti vuosien saatossa, on mahdollista että kustannukset tulevat tulevaisuudessa vielä lisääntymään. Näin ollen päihdeongelmien ja päihteiden käytön ehkäisy olisi monin kerroin inhimillisempää ja taloudellisempää kuin jo syntyneiden vaurioiden korjaaminen. (Järvinen ym. 2009, 14.)

Terveys ja hyvinvointi ovat jo arvoja sinänsä. Terveiden edistämisen ja ennaltaehkäisyn tavoitteena on vähentää kipua ja kärsimystä ja lisätä jokapäiväistä hyvinvointia. Terveys ja toimintakyky ovat myös hyvinvointiyhteiskunnan kestävästä rahoituksen ja taloudellisen kasvun edellytyksiä. Terveys ja hyvinvointi vaikuttavat julkiseen talouteen, kun kansalaisten toimintakyky paranee, sairauspoissaolot vähenevät ja työn tuottavuus paranee. Jos koko väestön terveys ja toimintakyky paranee jatkossakin, terveyspalvelujen ja hoidon tarve vastaavasti vähenee ja hillitsee palvelumenojen nousua. Terveet ja aktiiviset kansalaiset iästä riippumatta ovat merkittävä voimavara lähiyhteisöille ja koko kansantaloudelle. (Parjanne 2008, 147-148.)

Huomattava osa erilaisista ongelmista ja sairauksista on ehkäistävissä terveyden edistämisen ja ehkäisevän työn keinoin vaikuttamalla ihmisten elintapoihin ja valintoihin. Ennaltaehkäisy ei ole ilmaista, mutta se voi pitkällä aikavälillä tulla ratkaisevasti halvemmaksi kuin sairauksien hoito. Terveiden edistämisen ja sairauksien ehkäisyn kustannuksia tulisikin tarkastella pitkällä aikavälillä. Säästöt syntyvät vasta useiden vuosien aikana ja ilmenevät käytännössä pidemmän aikavälin hoidontarpeen vähenemisenä tai sen kasvun hidastumisena. Esimerkiksi tupakasta vieroittamisen vaikutuksista on kiistatonta positiivista näyttöä, mutta tulokset eivät näy vielä lyhyellä aikavälillä. Terveiden edistämisen näkökulmana on oltava ihmisen koko elinkaari, mutta jos erityisesti lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveysongelmiin ja epäterveellisiin elintapoihin pystytään varhain puuttumaan, luodaan pohjaa terveelle aikuisuudelle. (Parjanne 2008, 149- 150.)

Ehkäisevän päihdetyön keinoin voidaan monin tavoin edistää terveyttä ja hyvinvointia. Varhainen puuttuminen päihteiden käyttöön eli mini-interventio on yksi monista kustannustehokkaiksi tiedetyistä ehkäisevän päihdetyön keinoista. Jos kaikille HUS:in alueen alkoholin suurkuluttajille, joita on miljoonan asukkaan joukossa noin 280 000, järjestettäisiin mini-interventio, olisi säästö yhteensä terveydenhuollon kuluissa 148 miljoonaa euroa. Hoidon kustannukset kasvavat sitä mukaa, kun ongelmat kasautuvat. Tästä esimerkkeinä mainittakoon, että nuoren oppilashuoltoryhmän kahden tunnin istunto maksaa 480 euroa, yhden henkilön seitsemän vuorokauden katkaisuhoidojakso 840 euroa, yhden henkilön puolen vuoden avokuntoutus 2400 euroa, haimatulehduksen hoito 30 000 euroa ja huostaan otetun lapsen laitoshoi-

to vuodessa 110 000 euroa. Kustannustehokkaat ehkäisevän päihdetyön keinot voivat taas olla jopa ilmaisia, kunhan niiden toteuttamiselle luodaan tarvittavat rakenteet. Tällaisia maksutomia toimenpiteitä ovat esimerkiksi kuntien ja työnantajien päätös tilojen ja tilaisuuksien päihteettömyydestä, nuorten harrastustoiminnan päihteettömät pelisäännöt, päihteiden käytön puheeksi ottaminen ja toimiva hoitoonohjausjärjestelmä. (Valtakunnallinen päihdetyön aluekehittäjäverkosto.)

Ehkäisevän päihdetyön koordinaattorin palkkaamiseen kuluisi noin 40 000 euroa vuodessa sivukuluineen. Koordinaattorin työhön kuuluisi monialaisen yhteistyön kehittäminen viranomaisien, alkoholielinkeinon, järjestöjen ja yhteisöjen kanssa. Koordinaattorin palkka sivukuluihin maksaisi itsensä nopeasti takaisin, jos korjaavan työn asiakaspainetta alettaisiin purkaa päihdehaittoja ehkäisemällä. Tällä hetkellä kunnat joutuvat maksamaan alkoholin haittakustannuksista runsaan neljänneksen. Näitä kustannuksia voitaisiin merkittävästi alentaa, jos kunnat alkaisivat käyttää tehokkaasti ehkäisevän päihdetyön hyviksi havaittuja menetelmiä. Tehokas päihdehaittojen ehkäiseminen vaatii kunnan työntekijöiden yhteistoimintaa, työntekijöiden ammattitaitoa ja riittäviä voimavaroja käytännön työhön. Haittakustannuksiin verrattuna tämä ei paljoa maksa. (Valtakunnallinen päihdetyön aluekehittäjäverkosto.)

3 Nuoruus ja päihteiden käyttö

Nuoruudella tarkoitetaan yleisesti ihmisen ikävuosia 11:sta aina 25 ikävuoteen saakka. Nuoruuden alkaminen on helpompi määritellä kuin sen loppuminen, sillä nuoruuden katsotaan alkavan yleisesti biologisista muutoksista eli puberteetista. Nuoruus voidaan summittaisesti jakaa kolmeen eri vaiheeseen: varhaisnuoruuteen (n.11-14v), keskinuoruuteen (n.15-18v) ja myöhäisnuoruuteen (n.19-25v). Kuitenkin yksilölliset piirteet ja kehitysrytmi vaihtelevat suuresti. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 1999, 18.) Nuoruuteen sisältyy kehitystehtäviä, joiden kohtaaminen ja joista selviytyminen mahdollistaa siirtymisen ja kasvun aikuisuuteen. Nuoruus käynnistää psykologisen kehityksen, jolloin nuori alkaa kyseenalaistaa lapsuudessa hyväksymiään ja oppimiaan arvoja ja asenteita. Myös nuoren kehollinen, psyykkinen ja sosiaalinen tasapaino mullistuu. Biologinen kehitys muovaa paitsi fyysistä ulkomuotoa, myös yksilön ajattelua itsestä ympäröivästä maailmasta. Nuori joutuu tasapainoilemaan samanaikaisesti lapsuudesta irrottautumisen, psyykkisen kehityksen ja aikuiseksi siirtymisen ristiaallokossa. Nuoruutta on kuvattu myös toisena yksilöllistymisen ja persoonan rakentamisen mahdollisuutena, jolloin nuori itse määrittelee identiteettinsä ja rajansa uudelleen. (Helminen 2005, 18-19.)

Identiteetin ja persoonallisuuden muotoutuminen, ja niiden integroituminen sellaiseksi kokonaisuudeksi kuin aikuisella, kuuluu nuoruuden aikaan. Nuorelle aikuisuus on kuitenkin vielä tila, jota hän voi tavoitella vain mielikuvilla seurattuaan aikuisikäisten elämää. Sosialisoinnin avulla nuori valmistautuu aikuiselämän rooleihin ja kokeilee erilaisia asioita löytääkseen paik-

kansa yhteisössä ja yhteiskunnassa. Tämä etsintä näkyy myös kriiseinä sekä niiden ratkaisemisenä, joiden ohjaamana nuori sitoutuu tiettyihin päätöksiin ja valintoihin sekä muodostaa itselleen vastuuta ottavan käyttäytymisen. Nuori tarvitsee vahvistusta minuudelleen keskustelujen ja rakentavan palautteen kautta ja nuoruusiässä saavutetut onnistumisen kokemukset ovat keskeisiä sille, että yksilö uskaltaa lähteä tavoittelemaan aikuisuutta. (Helminen 2005, 20.)

Nuori ilmaisee itseään ja kokeilee mahdollisuuksia eri tavoin ilmenevällä riskikäyttäytymisellä, joka näkyy muun muassa auktoriteettien, normien ja järjestyksen vastustamisena. Riskikäyttäytyminen ei johdu vain yksilöstä itsestään, vaan on aina sidottu myös ympäristötekijöihin, kuten vuorovaikutukseen ja suhteisiin nuoren ympärillä oleviin ihmisiin. (Helminen 2005, 22-23.) Riskikäyttäytymiseen liittyy siis aina sosiaalinen merkitys. Sen ilmenemismuotoja ovat esimerkiksi tupakointi ja alkoholin käyttö, jotka ovat osa nuorisokulttuuriin liittyvää elämäntapaa. Nuorten tupakan ja alkoholin kokeilu ja käyttö kuuluvat myös osana aikuisuuteen joltaviin kehitystehtäviin. Tupakoinnin kokeileminen on houkuttelevinta 12-16 vuotiaana, jonka jälkeen kiellettyyn hedelmään liittyvä kiehtova jännitys menee ohi. Tupakointi ja alkoholin käyttö antavat nuorelle ensimmäiset mahdollisuudet astua ensiaskleet kohti aikuisuutta ilman, että nuoren tarvitsee ottaa aikuisen vastuuta omista tekemisistään. (Aaltonen ym. 1999, 363- 364.) Aikuisen silmin nuorten alkoholin käyttöä pidetään usein merkinä pahasta olostai siitä, etteivät vanhemmat valvo tarpeeksi lastensa tekemisiä. Alkoholin käyttö on kuitenkin suomalaiseseen aikuisuuteen varsin olennaisesti kuuluva asia ja näin ollen voidaankin ajatella, että nuoret käyttävät alkoholia osoittaakseen aikuistumistaan. (Fröjd ym. 2009, 21.)

Tupakan ja alkoholin käyttö ovat osoituksia myös kaveripiiriin kuulumisesta. Usein tupakointi ja alkoholin juominen aloitetaan, koska nuori pyrkii samastumaan kavereihinsa ja saamaan hyväksyntää riskikäyttäytymisellään. Tupakan ja alkoholin kokeilu toimii myös apukeinona perheestä irrottautumisessa ja itsenäistymisessä. Koska ensimmäiset kokeilut tehdään usein salassa ja kiinnijäämistä peläten, tuo mukanaan tupakan ja alkoholin käyttö myös jännityksen nuoren elämään. Etenkin alkoholikokeilut vievät nuoren epätodelliseen maailmaan, joka tuo voiman tunnetta ainakin hetkellisesti. (Aaltonen ym. 1999, 364-366.) Nuoret saattavat kokea päihteiden käytöllä olevan myös positiivisia vaikutuksia. Päihteen käyttö voi helpottaa hetkellisesti stressiä, lievittää ahdistuneisuutta ja masennusta, rauhoittaa, piristää ja tehdä rohkeammaksi. Jos alkoholinkäyttö vakiintuu, väistyvät helposti muut tavat hankkia positiivisia elämyksiä ja käsitellä kielteisiä tunteita. Päihteen käytön pitkittyessä myönteiset vaikutukset kuitenkin vaimenevat ja samana miellyttävän vaikutuksen saaminen päihteen avulla vaatii yhä suurempia annoksia. (Fröjd ym. 2009, 20.)

Sekä Suomessa että ulkomailla tehdyt tutkimukset osoittavat, että varhainen alkoholin käytön aloittaminen altistaa myös myöhemmille päihdehäiriöille. Mitä varhemmin alkoholikokeilut

aloitetaan, sitä todennäköisempää on, että aikuisenakin alkoholia kuluu usein ja paljon. Suomalaisessa Lapsesta aikuiseksi-tutkimuksessa jokainen nuori, joka oli ollut kunnolla humalassa ennen kuin täytti 14 vuotta, kuului alkoholin ongelmakäyttäjiin 36-42-vuotiaana. Päihteiden käyttö lisää myös aggressiivisuutta ja altistaa monille muillekin uhille, kuten väkivallalle, suojaamattomalle seksille, ajoneuvon ajamiseen päihtyneenä tai päihtyneen kuljettajan kyydissä olemiselle, omaisuusrikoksille ja tapaturmille. Eri päihteiden käyttötavat ovat myös yhteydessä toisiinsa. Alkoholin ja tupakan käyttö toimivat portteina myös muihin päihteisiin, kuten huumeisiin. Niistä nuorista, jotka eivät ollenkaan käytä alkoholia ja tupakkaa, suurin osa ei kokeile myöskään huumeita. (Fröjd ym. 2009, 19.)

Kouluterveyskyselyjen ja Nuorten terveystapatutkimusten tulokset ovat antaneet hyvin yhdenmukaisia tuloksia päihteiden käytön kehityksestä nuorten parissa. Nuorten tupakointi on vähentynyt tasaisesti vuoteen 2007 saakka, jonka jälkeen positiivinen kehitys on pysähtynyt ja joiltain osilta lähtenyt jopa nousuun. Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan nuorten alkoholin käyttö on myös vaiheessa, jossa alkoholin käytön laskeva trendi on pysähtymässä tai kääntymässä ylöspäin. Hienoisesta viime vuosien raittiuden lisääntymisestä huolimatta alkoholin juominen ja humalajuominen ovat edelleen verrattain korkealla tasolla. (Rainio, Pere, Lindfors, Lavikainen, Saarni & Rimpelä 2009, 46- 50.)

Vuoden 2009 Kouluterveyskyselyn mukaan nuorten päihdeasenteet ovat muuttuneet aiempaa sallivammaksi. Keskeisinä havaintoina tyttöjen ja poikien erot päihteiden käytössä ovat kaivuneet ja myös nuorten läheisten päihteidenkäyttö on lisääntynyt. Yläluokkalaisten ja lukiolaisten hyväksyvä asenne tupakointiin yleistyi selvästi aiemmista vuosista ja nuoren näyttävät hyväksyvän yleisemmin myös humalahakuisen juomisen kerran viikossa. Erityistä huolta ovat aiheuttaneet ammattiin opiskelevat nuoret, jotka ovat päihteiden käytössään lukiolaisia sallivampia. Kouluterveyskyselyn ja vastaavien tutkimusten signaalit on syytä huomioida vakavasti ja panostaa ehkäisevän päihdetyön toimenpiteisiin, jotta tähän mennessä saavutettu myönteinen kehitys varmistetaan jatkossakin. (Pietikäinen 2009.)

Eurooppalainen koululaistutkimus, ESPAD, on ainoa tutkimus, jonka keskeinen sisältö on nuorten päihteiden käyttö, käyttötottumukset ja päihdeasenteet Euroopan maissa. Viimeisin ESPAD- tutkimus on vuodelta 2007. Tutkimuksen mukaan nuorten humalajuominen on vähentynyt 2000-luvulla, mutta kuitenkin runsaat 10 prosenttia nuorista humaltui viikoittain vuonna 2007. Myös nuorten tupakointi on vähentynyt 2000-luvulla ja tupakoinnin ja humalajuomisen aloitusikä on myöhentynyt aikavälillä 2003-2007. Nuoret ovat suhtautuneet kriittisesti koko tarkastelujakson ajan tupakointiin, mutta viikottaisessa humalajuomisessa on nähty olevan paljon vähemmän riskejä kuin tupakoinnissa. Tutkimuksen mukaan nuorten asenteet humalajuomista kohtaan ovat kuitenkin tiukentuneet 2000-luvun aikana, joka todennäköisesti tulee

vaikuttamaan myös juomiskäyttäytymiseen. (Ahlström, Huhta, Metso, Leppänen & Pietilä 2009, 3.)

Vuonna 2003 ESPAD-tutkimuksessa havaittiin, että nuorten humalajuominen on vähentynyt nuorten valtaenemmistössä, mutta eniten juovien nuorten osuus ei ollut pienentynyt. Tällöin ajateltiin nuorten keskuudessa tapahtuvan polarisoitumista, jossa suurin osa nuorista vähentää juomista mutta rajuimmin juovat eivät. Jonkinlaisesta nuorison polarisoitumisesta kertoo myös se, että runsaimmin päihteitä käyttävillä nuorilla menee muutenkin kehnommin kuin valtaosalla nuorista. Koulumenestys on heikkoa, perhetaustana on jokin muu kuin ydinperhe ja vanhempien valvonta on vähäistä. Yleisesti ottaen nuorten päihteiden käyttö on kuitenkin vähentynyt vuosituhannen vaihteen jälkeen ja alueelliset erot nuorten päihteiden käytössä ovat kaventuneet. Myönteisestä kehityksestä huolimatta yli puolet nuorista oli ollut humalassa vuonna 2007 tehdyn tutkimuksen mukaan, joista noin kolmannes kyselyä edeltäneen kuukauden aikana ja reilu kymmenesosa humalassa lähes joka viikko. 1990-luvulla nuorten humalajuominen oli kuitenkin kansainvälisestikin mitattuna todella korkealla, joten selkeä päihteiden käytön väheneminenkään ei merkitse sitä, että nykyistä tasoa voitaisiin pitää tyydyttävänä. (Ahlström ym. 2009, 38.) Myönteisestä kehityksestä huolimatta ehkäisevälle päihdetyölle riittää siis edelleenkin tarvetta.

Päihdebarometri 2009 vahvistaa huolta nuorison päihteiden käytön polarisoitumisesta. Päihdebarometri julkaistaan joka toinen vuosi ja sen avulla pyritään tuomaan esille kuntien ja järjestöjen näkemys päihdetilanteesta ja päihdepalvelujen saatavuudesta. Kuntavastaajista 43% ja järjestövästääjistä 32% nosti esille huolensa erityisesti nuorten päihteiden käytöstä ja toi esille, että erityisen huolestuttavana piirteenä pidetään nuorison jakautumista selvästi kahteen eri ryhmään: alkoholia käyttämättömiin ja ongelmakäyttäjiin. Päihdebarometrin tuloksissa nousi esille myös vanhempien vastuun ja aikuisuuden puute. Vanhempien päihteiden käyttö vaikuttaa vahvasti myös lapsiin ja nuoriin ja vanhemmilla on merkittävä rooli lastensa asenteiden muokkaajina. Vanhempien salliva suhtautuminen nuorten päihteiden käyttöön ja jopa päihteiden ostaminen alaikäisille mahdollistaa nuorten päihteiden käytön. (Järvinen ym. 2009, 19.)

4 Päihdepalvelut

Päihdepalveluilla tarkoitetaan ”päihteiden ongelmakäyttäjille sekä heidän läheisilleen suunnattua tukea, apua, hoitoa ja kuntoutusta tarjoavia palveluita” (Kuussaari 2006, 21). Päihdehuoltolain (41/1986 §1) mukaan päihdehuollon tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden

ongelmakäyttöä sekä lisätä päihteiden ongelmakäyttäjän ja hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. (Päihdehuoltolaki.) Päihdehuollon järjestämisen vastuu on kunnilla, joiden on huolehdittava siitä, että palvelujen sisällöt ja laajuus vastaavat kunnassa esiintyvää tarvetta. Päihdepalvelujärjestelmä koostuu kunnan sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävistä peruspalveluista sekä päihdehuollon erityispalveluista. Päihdetyön peruspalveluita tarjoavat lastensuojelu ja sosiaalitoimistot, mielenterveystoimistot, terveyskeskukset, sairaalat ja psykiatriset sairaalat. Erityispalveluja tarjoavat avomuotoisina A-klinikat, nuorisoasemat ja päiväkeskukset sekä laitospaikkat katkaisu- ja kuntoutuslaitokset. (Partanen & Kekki 2008, 24.)

Valtiolla ja kunnilla on vahva asema hyvinvointivaltion palvelujen tuotannossa. Vastuuta ja valtaa on siirretty viime vuosikymmeninä yhä enenevässä määrin valtiolta kunnille, jolloin kunnat ovat palvelujen toteuttajan asemassa hyvin itsenäisiä ja päättävät paljonko rahaa minkin palveluun varataan. Valtion ja kuntien lisäksi hyvinvointipalveluita tuottavat yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelujärjestöt eli kolmas sektori. Suomalaisessa palvelukokonaisuudessa järjestöjen työ ei ole enää perinteistä kansalaistoimintaa vaan tiivistä palvelujärjestelmään integroitunutta toimintaa, jota ohjaa palvelujen tuottamisen taloudelliset ehdot. Yli puolet erityispäihdehuollon palveluista tuotetaan järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien kautta. (Kuussaari 2006, 21.)

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion tavoitteena on universalismi, jolloin kaikki palvelut ja etuudet ovat koko väestön käytössä. Myös päihdepalvelujen asiakaskunnasta löytyy käytännössä kaikenlaisia ihmisiä: nuoria, vanhoja, naisia, miehiä, varakkaita ja huono-osaisia. Päihdepalvelujen tulisi palvella heitä kaikkia, mutta saavatko erilaiset ihmiset todella tasa-arvoisesti palveluja kuten päihdehuoltolaki edellyttää? (Inkeroinen & Partanen 2006, 19.) Kuussaari (2006) vastaa, että Suomessa päihteiden käyttäjien hoidon järjestämisessä päävastuu on kunnilla. Kunnittain taas saattaa olla hyvinkin suuria eroja siinä, kuinka hoito on järjestetty, miten järjestelmä on rakennettu tai kuinka paljon hoitoa ylipäättään on tarjolla. Päihdehuollosta puhuminen yhtenä koko maan kattavana kokonaisuutena ei ole mahdollista, vaan sen sijaan onkin syytä puhua useista eri kuntakohtaisista järjestelyistä. Asiakkaalla on siis oikeus saada palvelua, mutta palvelun luonteen ja saatavuuden määrittelee maksaja eli kunta. (Kuussaari 2006, 24 -25.)

1990-luvun laman myötä kolmannes kuntien omista päihdehuollon erikoispalveluista purettiin ja kunnat alkoivat ostaa päihdepalveluja yksityisiltä palveluntarjoajilta. Järjestöjen asema korostui entisestään ja tutkimuksissa on esitetty, että huono-osaisimpien kansalaisten palvelujen järjestämisestä on enenevässä määrin siirretty kunnilta järjestöille. Tällä hetkellä eikunnalliset toimijat tuottavat päihdepalveluista huomattavan osan. (Kuussaari 2006, 29- 30.) Kunnilla on kuitenkin merkittävä vaikutus siihen, minkälaisia palveluja päihdeasiakkaille tar-

jotaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluja näyttää olevan tarjolla yhtä kattavasti niin pienemmissä kuin isommissa kunnissa, mutta päihdehuollon erityispalvelut sekä psykiatrian palvelut keskittyvät selvästi enemmän suuriin kuntiin. Päihdepalvelujen laatusuositustenkin mukaan alle 20 000 asukkaan väestöpohjalla ei ole mahdollista järjestää paikallisia päihdehuollon erityispalveluja, vaan edullisimmaksi tulee järjestää palvelut esimerkiksi seutuyhteistyönä. (Inkeroinen & Partanen 2006, 20-21.)

Päihdepalveluita linjaavat monet eri poliittiset ohjelmat, hankkeet ja lainsäädäntö. Yhtenä esimerkkinä näistä linjauksista Valtioneuvosto on käynnistänyt vuonna 2005 Paras-hankkeen kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi. Hankkeen mahdollistava laki tuli voimaan vuonna 2007 ja on voimassa vuoteen 2012 loppuun saakka. Kunta- ja palvelurakennemuutoksessa korostuu laaja- alainen ennaltaehkäisevä toiminta, jonka avulla pyritään ehkäisemään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen ja kustannusten kasvua. Päihdehuollon kehittämisen taustalla vaikuttavat asiakasryhmien kasvun aiheuttamat paineet, koska päihdepalveluihin suunnatut määrärahat eivät ole kasvaneet samassa suhteessa palveluiden kysynnän kanssa. Kunta- ja palvelurakennemuutoksella on annettu vauhtia päihdepalveluiden seudulliselle kehittämiseksi, ja seutukunnallisten palvelujen avulla pyritään palvelemaan kaikkia asiakkaita kattavasti ympäri maata. Seudulliset ja suuret yksiköt pyrkivät takaamaan päihdepalveluiden korkean laadun, kehittämisen ja erikoistumisen. (Partanen & Kekki 2008, 9-10.)

Suomalaista päihdepalvelujärjestelmää kuvaa nykyään pirstaleisuus ja monimuotoisuus, ja kansalaiset ovat eriarvoisessa asemassa päihdepalveluiden saatavuuden ja laadun suhteen asuinpaikasta riippuen. Palvelurakennemuutuksen avulla pyritään siis varmistamaan kaikille yhdenmukaiset ja vakaat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Yksi päihdehoidon vaikuttavuuden välttämätön edellytys on oikea-aikainen hoitoon pääsy. Jos päihdehuollon erityispalvelut keskittyvät vain suuremmille kunnille, voivat aukioloajat, kulkuyhteydet ja matkakustannukset muodostua esteiksi kauempaa tuleville. Myös päihdehoitojärjestelmässä on nähtävissä asiakkaiden valikointia, jolloin esimerkiksi päihtyneenä asioivat torjutaan tai hoito jää kokonaan toteutumatta maksusitoumuksen saamisen vaikeuden vuoksi. Päihdeongelmien monimuotoisuus edellyttää päihdeongelmien hoitoa myös monialaisesti terveydenhuollon ja sosiaalihuollon yhteistyöllä. Päihdeongelmat yhdistyvät usein työhön, opiskeluun, toimeentuloon, asumiseen ja syrjäytymiseen, jotka vaativat erityisesti sosiaalityöhön kuuluvaa asiantuntijutta ja arkielämän tukea. (Inkeroinen & Partanen 2006, 44.)

Kuva nuorten hyvinvoinnin kokonaiskehityksestä on myönteinen. Elinolot ja kouluolot ovat parantuneet tai säilyneet ennallaan ja päihteiden käytössä on tapahtunut paljon myönteistä kehitystä viime vuosina, sillä tupakointi ja huumeiden käyttö on vähentynyt ja raittius lisääntynyt. Toisaalta alkoholin veronalennus on lisännyt täysi-ikäisten nuorten humalajuomista ja nämä haitat tulevat lisääntymään varttuneempien nuorten keskuudessa, jos tätä kehitystä ei

pystytä katkaisemaan. Myöskään sosiaalinen altistuminen huumeille ei ole enää vähentynyt viime vuosien aikana vaan myönteinen kehitys on 2000-luvun alun jälkeen pysähtynyt. Lasten ja nuorten hyvinvoinnissa on havaittavissa myös kahtiajakautumista. Hyvinvoinnin polarisoidumisessa ongelmat kasaantuvat voimakkaasti samoille nuorille, joka taas näkyy päihteiden ja palvelujen käytössä. Lasten määrä on vähentynyt peruspalveluissa, kuten neuvolassa ja päivähoitossa, mutta ongelmia käsittelevissä palveluissa lasten määrä asiakkaina on lisääntynyt ruuhkaksi saakka. (Partanen & Kekki 2008, 21.)

Palvelurakennemuutoksessa on tärkeää myös se, että päihdepalvelujen järjestämisen lisäksi kuntien on vastattava laaja-alaisesta ehkäisevästä työstä. Ehkäisevää ja korjaavaa työtä tulee kehittää koordinoitusti molempien tuottamaa tietoa ja kokemusta hyödyntäen. Päihdeongelmissa tarvitaan laajaa palveluverkkoa ehkäisystä jälkihoitoon, sillä hoitamattomat päihdeongelmat koituvat yhteiskunnalle kalliimmiksi kuin päihdeongelmien hoito. Erityisesti riskiryhmiin ja päihdehaittojen ehkäisyyn kohdistuva työ on korjaavan ja ehkäisevän työn yhteistä toiminta-aluetta. Ehkäisevä päihdetyö voisi hyödyntää nykyistä enemmän korjaavan työn asiantuntemusta päihdeongelmien kehittymisestä ja ehkäisevän työn asiantuntemusta voitaisiin käyttää enemmän esimerkiksi päihteiden käytön haittojen vähentämiseen tähtäävissä palveluissa. (Inkeroinen & Partanen 2006, 45.)

5 Ehkäisevä päihdetyö

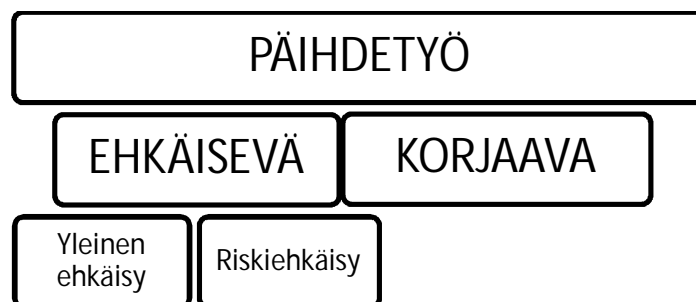
Ehkäisevä päihdetyö on osa kunnan päihdetyötä, jossa ehkäisevän ja korjaavan työn tulisi muodostaa mahdollisimman yhtenäinen jatkumo. Ehkäisevän päihdetyön keskeinen säädöspohja perustuu raittiustyölakiin, tupakoinnin vähentämistä koskevaan lakiin, päihdehuoltolaikiin ja kansanterveyslakiin. Raittiustyölaki velvoittaa kuntia luomaan edellytykset ehkäisevälle päihdetyölle. (Inkeroinen & Partanen 2006, 21.) Raittiustyölain (828/1982 8§) mukaan ehkäisevän päihdetyön tarkoituksena on totuttaa kansalaiset terveisiin elämäntapoihin ohjaamalla heitä välttämään päihteiden käyttöä. (Raittiustyölaki.) Erityisesti nuoruusikäisten päihteiden käytön ehkäiseminen on tavoite, jonka saavuttamiseksi täytyy toimia monella eritavalla. Valtakunnallisesti alkoholipolitiikan olisi syytä olla käyttöä vähentävää ja ehkäisevällä päihdetyöllä paremmat lainsäädännölliset puitteet. Niin kauan kuin aikuiset käyttävät alkoholia humaltuakseen, tekevät nuoret samoin. Nuorille ei voi perustella, että he eivät saa käyttää päihteitä samalla, kun koko muu yhteiskunta suosii päihteiden käyttöä. (Fröjd ym. 2009, 32.)

Ehkäisevä päihdetyö on monitasoinen käsite, vaikka se usein mielletäänkin lähinnä päihdevaalistukseksi. Petri Kylmänen (2005) määrittelee ehkäisevän päihdetyön toiminnaksi, jolla ”ehkäistään ja vähennetään päihteiden käyttöä vaikuttamalla päihteiden saatavuuteen, hintaan, päihteitä koskeviin tietoihin ja asenteisiin, päihteiden käyttötapoihin sekä päihteiden ongel-

makäyttöä synnyttäviin olosuhteisiin ja sitä tukevaan kulttuuriin”. Ehkäisevän päihdetyön tavoitteet kohdistuvat siis yksilöiden lisäksi myös koko yhteiskuntaan. Yksilön kohdalla tavoitteena voi olla elämänhallinnan vahvistaminen erityisesti suhteessa päihteisiin tai objektiivisen tiedon välittäminen. Yhteisön näkökulmasta tavoitteena on yleisesti hyvinvoinnin lisääminen ja terveyden edistäminen. Ehkäisevää päihdetyötä määrittelevät olennaisesti myös yhteisön arvot ja alueelliset erot. Toiminnassa tulee tiedostaa nuorten oma kokemusmaailma ja arjen sisällöt, jonka jälkeen vasta päätetään keinoista, joiden avulla voidaan päästä asetettuihin tavoitteisiin. (Kylmänen 2005, 9-10.)

Ehkäisevä päihdetyö on perinteisesti jaettu kolmeen eri tasoon: primaari-, sekundaari- ja tertiääritasoon. Ensimmäisen primaaritason ehkäisyn tavoitteena on tehdä interventio päihteiden käyttöön ennen varsinaisten ongelmien syntymistä. Hyviä esimerkkejä primaariehkäisystä ovat koulujen ja kotien kasvatustyö, joilla pyritään vaikuttamaan nuorten käsityksiin ja käyttäytymiseen. Sekundaaritason ehkäisevää työtä kutsutaan myös riskiehkäisyyksi, joka kohdistuu tiettyyn yksilöön tai ryhmään. Riskiehkäisyn tavoitteena on puuttuminen havaittuun päihdeongelmaan mahdollisimman varhain. Tertiääriehkäisyn eli korjaavan ehkäisyn kohderyhmänä ovat päihteiden ongelmakäyttäjät. Korjaava päihdetyö ja ehkäisevä päihdetyö liittyvät yhteen siten, että niiden välille on mahdotonta vetää tarkkaa rajaa. Käytännössä korjaavalla ehkäisyllä ehkäistään esimerkiksi päihdeongelman uusiutumista, rajoitetaan jonkin päihteiden käytöstä johtuvan sairauden etenemistä tai rajoitetaan käyttäytymishäiriön oireita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Nämä toiminnot ovat usein siis hoitoa tai kuntoutusta, joten ehkäisevän päihdetyöntekijän on myös tunnettava päihderiippuvuuteen ja hoitoon liittyvät seikat. (Kylmänen 2005, 10.)

Käytössä olevaan perinteiseen primaari-, sekundaari ja tertiääritasoihin jaotteluun ollaan kuitenkin oltu tyytymättömiä, koska se on koettu vaikeatajuiseksi ja epähavainnolliseksi. Erityisesti tertiääriehkäisyn käsitteeseen ollaan oltu tyytymättömiä, sillä sen mukaan tyypillisiä korjaavan päihdehuollon toimia kutsutaan ehkäisyyksi. Vaikka päihdehuollon tavoitteena onkin aukoton palveluketju ehkäisevästä työstä korjaavaan, olisi kuitenkin selkeämpää erottaa ne käsitteellisesti toisistaan. Uusia malleja perinteisen kolmijaon tilalle on tarkasteltu, mutta jokaisessa mallissa tuntuu olevan omat ongelmansa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ehkäisevän päihdetyön työryhmä on ehdottanut otettavaksi käyttöön pelkistetyn version, jossa päihdetyö jakaantuu ehkäisevään ja korjaavaan työhön, ja ehkäisevä päihdetyö yleiseen ehkäisyyn ja riskiehkäisyyn. (Soikkeli 2006.)

Kuva 1: Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ehdotus päihdetyön jaotteluksi.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskus Stakes on määritellyt ehkäisevälle päihdetyölle laatu-kriteerit, joiden avulla työtä pyritään yhdenmukaistamaan ja takaamaan sen korkea taso. Ehkäisevän päihdetyön laatu koostuu työn sisältöön, toteutukseen, sekä seurantaan ja arviointiin liittyvistä tekijöistä. Kriteerit on laadittu kaikkien ehkäisevän päihdetyön toimijoiden tu-eksi, sillä ehkäisevän päihdetyön palvelut ovat tällä hetkellä vielä kovin vaihtelevia. Ehkäisevän päihdetyöntekijät tulevat monenlaisista eri ammattikulttuureista, joten laatukriteerien avulla pyritään tuomaan ehkäisevän päihdetyön omaa tietopohjaa ja käsitteistöä kaikille toi-mijoille yhteiseksi pohjaksi. Työn sisällöt ja menetelmät saattavat vaihdella kunnittain, joka jättää kokonaisuuden sekavaksi ja laadultaan kirjavaksi. Myös lakisääteiset välttämättömät ehkäisevän työn edellytykset toteutuvat eri puolella Suomea eri tavoin, sillä kunnilla on laaja itsenäinen päätösvalta toimijoidensa suhteen. Ehkäisevän päihdetyön strategioilla, ohjelmilla ja laatukriteereillä pyritään lisäämään yhteistä ymmärrystä ja rakentamaan alan monista eri toimijoista toisiaan tukeva kokonaisuus. Laatukriteereillä ohjataan myös ehkäisevän päihde-työn rahoitusta ja resursseja: työtä on suunnattava toimintaan, jonka vaikutus päihdehaittoi-hin on todennäköisintä ja parhaiten perusteltavissa. (Laatutähteä tavoittelemassa 2006.)

Raittiustyötä pidetään ehkäisevän päihdetyön historiallisena vastineena, joka oli eriytetty oman hallinnon ja johdon varaan. Tämän päivän ehkäisevässä päihdetyössä vastuu on enem-män paikallisilla toimijoilla ja työ on monialaista ja verkostoitunutta. (Warpenius 2002, 36.) Vaikuttavuutta ja laatua tavoitellaan moniammatillisella ja ylisektorisella strategisella yhteis-työllä. Lähes jokaiseen kuntaan on nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, jonka tehtä-vänä on toimia linkkinä eri toimijoiden välillä ja monessa kunnassa toimii jo moniammatilli-nen päihdetyöryhmä, jonka tulisi mahdollistaa laaja yhteistyö keskeisten alan toimijoiden välillä. (Laatutähteä tavoittelemassa 2006.) Myös Kylmäsen (2005) mukaan ylisektorinen työ-skentely ja hyvä verkostoituminen eri toimijoiden kesken ovat avaimia vaikuttavaan ehkäise-vään päihdetyöhön. Ehkäisevän työn kentällä toimii paljon myös kolmannen sektorin järjestö-jä, yrityksiä ja yhteisöjä, jotka osaltaan täydentävän kunnallisen työn puutteita. (Kylmänen 2005, 17- 18.)

Ehkäisevän päihdetyöntekijöiden käytännön kokemusten mukaan yhdyshenkilötoiminta ei kuitenkaan ole toiminut odotetulla tavalla eikä laadukkaan työn kriteerit ole vielä ainakaan tältä osin täyttyneet. Yhdyshenkilöverkoston perustamisen arvioinnin mukaan yhdyshenkilöverkoston vaikutukset ja merkitykset alueelliselle ehkäisevälle päihdetyölle ovat pääosin varautuneita. Yhtenä syynä tähän oli kuntien yhdyshenkilönimitysten muodollisuus. Kunnat ovat voineet nimetä miltei kenet tahansa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöksi, ja kyseisen työntekijän tulisi oman työnsä ohessa koordinoida koko kunnan ehkäisevän päihdetyön verkostoa. (Warpenius 2002, 86 -87.)

Laatukriteerien, strategioiden ja ohjelmien tekeminen ehkäisevän päihdetyön ammattilaisten työn tueksi on tärkeää, mutta niiden toteutumisen seuranta ja kuntien velvoittaminen työn edistämiseksi tiukemmin olisi myös ensiarvoisen tärkeää hyvien tulosten saavuttamiseksi. Ehkäisevän työn torjumat uhat eivät näy tai tunnu tässä ja nyt, joten työn tarpeellisuus on helppo kyseenalaistaa. "Terveet eivät parannusta kaipaa"- tyyppinen ajattelutapa on nakerthanut vuosikymmeniä ehkäisevää päihdetyötä ja leimannut alan tehottomaksi holhoamiseksi. Työn tehokkuuden ja tuloksellisuuden osoittamisen vaikeudet liittyvät ehkäisevän työn ideologiseen luonteeseen sekä alan hankkeiden alikehittyneisiin arviointitutkimuksiin. Tutkimusten mukaan yhdessäkään julkisin varoin rahoitetussa ehkäisevän päihdetyön projektissa ei ole rakennettu pätevää seurantakehystä, jossa olisi arvioitu projektin hyötyä tai tuloksellisuutta. (Warpenius 2002, 49.)

Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan monin eri menetelmin kohdennettuna niin yksilöön kuin yhteisöihin. Ehkäisevän päihdetyön ideologiaan liittyy vahvasti moniammatillisuus, varhainen puuttuminen ja matalan kynnyksen palvelut. Ehkäisevän päihdetyön vahvuutena on myös sen kohdistuminen koko väestöön: kaikilla on oikeus saada ehkäisevän päihdetyön palveluja ja työ palvelee jokaista, niin päihteiden käyttäjiä kuin täysin raittiitakin.

5.1 Ehkäisevän päihdetyön menetelmät ja mallit

Perhe, koulu, oman ikäiset nuoret, harrastukset ja lähiyhteisö muodostavat parhaimmillaan nuoren päihteiden käyttöä ehkäisevän suojaverkon. Muita nuorta suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi perheen sisäiset voimakkaat ja myönteiset tunnesuhteet, vanhempien ohjaava kasvatuskäytäntö ja osallistuminen nuorten elämään sekä onnistumisen kokemukset koulussa ja muissa sosiaalisissa ryhmissä. Tärkeä suojaava tekijä on myös niin vanhempien, lähiympäristön kuin nuoren itsensäkin päihteiden käytön vastainen asenne. (Huusko, Huoponen, Lindholm & Salovaara 2005, 13.)

Ehkäisevää päihdetyötä on toteutettu eri aikoina eri tavoin riippuen toteuttajien omista näkemyksistä siitä, mikä menetelmä kulloinkin ehkäisee tehokkaimmin nuorten päihteiden käyt-

töä. Vuosikymmenten aikana näkemykset ovat kehittyneet yksinkertaisista tieto-asenne-malleista, monimutkaisemmiksi malleiksi, joissa otetaan huomioon monia nuoreen ja hänen kokemusmaailmaansa liittyviä tekijöitä. Tieto-asenne mallin esimerkkinä voisi olla yksisuuntainen kouluopetus, jossa pelkän tiedon jakamisen odotetaan vaikuttavan asenteisiin ja käytökseen. Monimutkaisemmissa malleissa yhdistellään visuaalisia, toiminnallisia, elämyksellisiä ja tiedollisia elementtejä tai nuori itse voi toimia tiedon aktiivisena tuottajana. Kyseisiä malleja käytetään yhä rinnakkain ja erikseen. Mikään lähestymistapa yksinään ei todennäköisesti saa aikaan radikaaleja muutoksia vaan yksittäiset menetelmät on kytkettävä osaksi laajempaa paikallista päihdetyön strategiaa. (Huusko ym. 2005, 13.)

Tutkimusten ja kokemusten perusteella tiedetään, että tietyt ehkäisevän päihdetyön menetelmät vaikuttavat vain hyvin vähän nuorten päihteiden käyttöön. Tällaisia menetelmiä ovat pelottelu, vain päihteistä ja niiden vaikutuksista tiedottaminen, pelkän itsetunnon kohottaminen tai tunteisiin vetoaminen, suuret joukkovalistukset ja yksisuuntainen ”opettava” viestintä. (Huusko ym. 2005, 14.) Ehkäisevässä päihdetyössä tulisi ottaa huomioon, että suureen ryhmään mahtuu kokemusmaailmaltaan hyvinkin erilaisia nuoria, jolloin nuorisoa ei voida ajatella yhdenmukaisena massana. Menetelmän valintaan vaikuttavat muun muassa kohderyhmän ikä, käytössä olevat resurssit ja tekijöiden ammattitaito. Olennaista on aikuisten ja nuorten kokonaisvaltainen kohtaaminen, vuorovaikutus ja nuoren kuunteleminen. (Preventiimi 2009.)

Traditionaalisen oppimismallin eli perinteisen valistuksen perusolettamuksena on, että tiedon lisääminen johtaa asenteiden muutokseen, jonka seurauksena myös käyttäytyminen muuttuu. Käyttäytymisen ja tiedon lisäämisen välillä ei ole kuitenkaan osoitettu olevan näin suoraviivaista yhteyttä. Yleinen kielteinen suhtautuminen päihteisiin ei takaa päihteettömyyttä kaikissa tilanteissa ja toisaalta myöskään myönteinen suhtautuminen päihteiden käyttöön ei tarkoita suoraan, että itse haluaisi käyttää päihteitä. Valistuksella on kuitenkin tunnustettu arvo ehkäisevässä päihdetyössä, mutta tällöin kuitenkin edellytetään, että valistus on aitoa, objektiivista ja uskottavaa. Nykyään valistuksen tavoitteena on virittää nuoria ajattelemaan itsenäisesti ja kannustaa tekemään omia harkittuja valintoja päihteisiin liittyvissä kysymyksissä. (Huusko ym. 2005, 13- 14.)

Psykososiaalisen oppimismallin eli kieltäytymismallin mukaan huonot sosiaaliset taidot voivat johtaa päihdeongelmiin. Menetelmät ovat yleensä toiminnallisia, joita toteutetaan esimerkiksi roolileikkien avulla. Käytännössä menetelmässä on kyse omien oikeuksien tuntemisesta, manipulaation tunnistamisesta ja sosiaalisen paineen käsitlemisestä. Vaikka kieltäytymismallin mukaisista menetelmistä on saatu hyviäkin tuloksia, on ryhmässä opittujen taitojen siirtäminen todellisiin tilanteisiin koettu haastavaksi. Vaikka vuorovaikutustaidot saattavat kohentua, ei sillä välttämättä ole yhteyttä nuoren päihdekäyttäytymiseen. (Huoponen, Peltonen, Mustalampi & Koskinen-Ollonqvist 2001, 47- 48.)

Elämystaidolliset ja toimintakokemukselliset menetelmät vahvistavat nuoren itsetuntoa ja myönteistä minäkuvaa sekä myös kykyä sietää epäonnistumisia ja pettymyksiä. Suomalaisen kulttuurin tarjoamat mallit eivät käsittele omia tunteita ja ristiriitatilanteita tarpeeksi. Tämän kaltaiset menetelmät ovat olleetkin viime vuosina suosittuja, vaikka itsetunnon ja nuorten päihteiden käytön välistä yhteyttä on suhteellisen vähän tutkittu eikä ohjelmien tuloksista ole paljoa näyttöä. Hyvä itsetunto kyllä aktivoi nuorta, mutta se saattaa aktivoida jopa niin paljon, että se saattaa lisätä päihteiden käyttöä. (Huoponen ym. 2001, 48- 49.)

Vuorovaikutuksellisen lähestymistavan keskeisiä elementtejä ovat yhteisöllisyys ja koulun yhtenäiset toimintatavat. Tässä menetelmässä luodaan koko koulua koskeva ohjelma, jolla ohjataan käytännön toimintaa ja lisätään kouluyhteisön tietämystä terveyden edistämisestä. Koulun terveyden edistämistä pidetään laatutyönä, jonka keskeisiä elementtejä ovat yhteisöllisyys ja eri yhteistyökumppaneiden mukana olo. Laadukas koulu tuottaa laadukasta oppia, joka vaikuttaa osaltaan nuorten päihteiden käyttöön. Mallin mukaan koulun päihdeopetus pyritään nivomaan yhteen ehkäisevän päihdetyön ja terveyden edistämisen kanssa. Mallin käytännön voimavaroina ovat nuorten omat vanhemmat ja muut nuorten kanssa tekemisissä olevat sidosryhmät. (Huoponen ym. 2001, 50.)

Normatiivisen uskomuksen malli pyrkii vahvistamaan sosiaalista kontrollia eli sitä, että päihteiden käyttö ei ole hyväksyttävää. Mallissa pyritään myös korjaamaan nuorten virheellisiä käsityksiä päihteiden käytön yleisyydestä ja päihdeasenteista omassa ikäryhmässä. Normatiivisen uskomuksen malli on vaativa päihdekasvatuksen keino, sillä nollatoleranssin vaatimus pitää näkyä myös muun muassa vanhemmissa ja opettajissa. Menetelmän haittapuolena on se, että se ei ylhäältä saneltuna vahvista nuorten omaa ajattelua ja oivaltamista eikä vuorovaikutustilanteiden hallintaa. (Huoponen ym. 2001, 52- 53.)

Ehkäisevää päihdetyötä tekevän aikuisen oma rooli, esimerkki, persoona ja oppilastuntemus ovat työssä tärkeitä. Aidon ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen luominen nuorten kanssa edellyttää nuorten omien mielipiteiden huomioonottamisen ja kunnioittamisen. Tämän hetkisen ymmärryksen pohjalta tehokkaaseen ehkäisevään päihdetyöhön kuuluu osia kaikista edellä mainituista malleista ja menetelmistä, jotka täytyy kytkeä nuoren omaan kokemusmaailmaan ja tarpeisiin. Tiedon lähteen on oltava uskottava ja samansuuntaista viestiä on tultava monilta eri tahoilta samanaikaisesti. (Huusko ym. 2005, 15.)

5.2 Varhainen puuttuminen

Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeva julkinen keskustelu on ollut vilkasta viime vuosien ajan. Päivittäismediassa näkyy usein lapsiin ja nuoriin liittyviä otsikointeja ja keskusteluja,

jotka tuottavat näkymää heidän nykytilanteestaan, elämänpiiristään ja hyvinvoinnistaan ja yhteiskunnan pyrkimyksistä vaikuttaa niihin. Keskeiseksi teemaksi on noussut ”huoli” lapsista ja nuorista. (Harrikari 2008, 8.) Yhtenä esimerkkinä aikuisten huolesta on Helsingin Sanomien artikkeli, jossa uutisoitiin Suomen harkitsevan ”hälytysjärjestelmää”, jonka avulla nuorten ongelmiin päästäisiin varhemmin kiinni. (Toivonen 2010.) Janne Toivonen kertoo, että viranomaisena voisi kirjata järjestelmään olevansa huolestunut lapsesta tai nuoresta, jolloin vähintään kahden viranomaisen huoli samasta lapsesta johtaisi ”osumaan”, josta johtaisi tieto kummallekin viranomaiselle sekä nuorelle ja tämän vanhemmille. Toivonen jatkaa, että peruste merkinnän kirjaamiselle voisi olla esimerkiksi toistuva häiriökäyttäytyminen koulussa ja kahden viranomaisen ”osuma” johtaisi aina toimiin, vähintään yhteiseen keskusteluun kaikkien osapuolten kesken. (Toivonen 2010.)

Leeni Ikonen kirjoittaa vastineena Toivosen artikkeliin varhaisen puuttumisen ja moniammatillisen yhteistyön epäonnistumisesta. Ikosen mukaan varhaisen puuttumisen malli ei ole antanut näyttöä siitä, että sillä olisi saatu aikaan tukea lapsille ja nuorille vaan ainoastaan suunnittelijoiden ja yrittäjien liiketoiminnalle. Ikosen mielestä varhainen puuttuminen ja kuntiin ajettu Huoli puheeksi- koulutus kyseenalaistaa vanhempien kasvatuskyvyn ja perustelee kasvatuvallan siirtoa viranomaisille. Hän jatkaa, että varhaisella puuttumisella lapset ja nuoret eivät ole saaneet sellaista tukea elämälleen, joka olisi mahdollistanut oman paikan löytämisen yhteiskunnassa. Valvonnan keinoja on kehitetty, mutta varsinaisia auttamisen keinoja, kuten avohuollon tukitoimenpiteitä ja lapsiperheitä tukevia peruspalveluja ei. Ikosen mukaan myöskään moniammatillisten tiimien kokoontumisista nuorten ja lasten asioissa ei ole osoitettu olevan hyötyä, vaan päinvastoin niistä olisi usein vain haittaa. Peruspalveluihin, kuten pieniin päivähoitoryhmiin ja koululuokkiin, hyviin harrastuksiin ja vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön panostaminen olisi Ikosen mielestä monen lapsen pelastus. Kyse ei hänen mukaansa ole siitä, että viranomaisten apua saadaan liian myöhään tai tarpeeksi aikaisin vaan siitä, ettei ylipäänsä auttamisen taitoa ole olemassa. (Ikonen 2010.)

Linnakankaan ja Suikkasen (2004) mukaan nuoret elävät elämänvaihetta lapsuuden ja aikuisuuden välillä, ja jokaisena aikakautena esiintyy ja on esiintynyt huolta nuorten tilanteesta. Varhaiset teoriat kuvaavat nuoruutta kriisinä ja kehitystehtävien ratkaisemisen aikakautena. Myöhemmin tutkimuksissa on osoitettu, että valtaosa nuorista ei näyttäisi käyvän läpi mitään kriisivaihetta, mutta osalle nuorista nuoruuden haasteet muodostuvat riskeiksi. Kuitenkin suurin osa nuorista elää siirtymävaiheen ilman suurempaa näkyvää kuohuntaa ja varttuu tasapainoisiksi aikuisiksi. Nuorten yksittäiset ongelmat eivät ole katastrofeja. Ongelmilla on kuitenkin taipumus kerätä ympärilleen muita ongelmia, joten niiden kasaantuessa tilanne saattaa olla jo vakavampi. Nuorten ongelmat oireilevat koulukiusaamisena, levottomuutena, psyykkisinä oireina, häiriökäyttäytymisenä, päihteiden käyttönä, väkivaltana ja sopeutumisongelmina. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 26- 27.)

Varhaisen puuttumisen toimintakäytäntöjen ja menetelmien taustalla ovat ongelmat pirstaloituneessa ja asiantuntijakeskeisessä palvelukulttuurissa, joka halutaan muuttaa aidosti avoimeksi yhteistyöksi kansalaisten ja heidän läheisverkostojensa kanssa. Varhaisella puuttumisella (early intervention) tarkoitetaan Suomessa monia eri asioita. Varhaisen puuttumisen käsite ymmärretään lasten ja nuorten varhaisena auttamisena ja rajoittamisena, jotta syrjäytymisriskien kasaantuminen pystyttäisiin estämään. Se voi olla muun muassa tukitoimien järjestämisestä varhaisten oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi, poikkeavuuksien kontrollointia tai huolen puheeksi ottamista yhteistyöhön pyrkien. Varhainen puuttuminen ei kuitenkaan saa olla pelkkiin riskiryhmiin kohdistuvaa toimintaa tai lasten, nuorten ja perheiden luokittelua, vaan väline yhteistyön käynnistämiseksi. Toiminnan ytimenä on aito perheiden osallisuus ja juostava sektorirajat ylittävä yhteistyö. (Koskimies & Pyhäjoki 2009, 186.)

Subjektiiivista huolta pidetään tärkeänä työvälineenä lasten, nuorten ja perheen avun tarpeen tunnistamisessa. Huolella tarkoitetaan työntekijän kokemaa subjektiivista tunnetta, joka syntyy asiakassuhteessa lapsen, nuoren tai perheen tilanteesta tehtyjen havaintojen pohjalta. Työntekijän näkökulmasta huoli kohdistuu joko lapsen kehitykseen ja selviämiseen tai työntekijän omiin toimintamahdollisuuksiin ja niiden riittävyyteen. Huoli kasvaa sitä mukaa, kun auttamisen keinot vähenevät ja huoli kertoo työntekijälle, milloin tilanteeseen tarvitaan laajemman verkoston tukea. (Koskimies & Pyhäjoki 2009, 187- 188.)

Myös Hyvinkään kaupungin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa vuosille 2010-2013 on korostettu ehkäisevien palvelujen ja varhaisen puuttumisen mallin roolia osana toimivaa palvelujärjestelmää. Suunnitelman keskeisenä tavoitteena on rakentaa Hyvinkäälle yleisesti hyväksytty varhaisen tuen toimintamalli, jonka toteutuminen ja varhaisen tuen turvaaminen edellyttää kuntalaisten ja asiakkaiden osallisuuden varmistamista palvelujärjestelmän sisällä. Hyvinkäällä ehkäisevien ja varhaisen tuen palvelujen tavoitteena on tukea lasten kasvua matkan kynnyksen palveluilla. Ehkäiseviä varhaisen tuen palveluja ovat esimerkiksi päivähoiton perhetyö, erityisnuorisotyö, oppilashuolto ja alkuvuodesta 2011 avattava moniammatillinen nuorisواسема Nuorisohelppi. Näihin palveluihin työntekijät tai nuoret ja heidän vanhempansa voivat ottaa yhteyttä itse, kun huoli lapsesta herää. (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma.)

Syrjäytyminen tai syrjäytymisvaara eivät käsitteinä kuitenkaan ole aivan yksiselitteisiä, sillä syrjäytymiselle ei ole vakiintunutta määritelmää tutkimuksessa tai arkielämässä. Syrjäytymiselle tyypillisinä piirteinä pidetään kasaantuvaa huono-osaisuutta, moniongelmaisuutta ja laistostumista tai eristäytymistä yhteiskunnasta. Eri yhteyksissä on myös pohdittu, voiko nuorten kohdalla puhua lainkaan syrjäytymisestä, sillä syrjäytyminen viittaa keskeisesti aikuisuuteen ja aikuisen yhteiskunnalliseen asemaan, kuten esimerkiksi työmarkkina-asemaan. Monien tut-

kijoiden mielestä nuorten kohdalla voidaan puhua korkeintaan syrjäytymisvaarasta. Nuorten kohdalla kuvaavampi termi voisi olla marginaali. Marginaali on sävyltään syrjäytymistä myönteisempi ja se merkitsee enemmän reunalla olemista, jolloin kuitenkin yhteys ajateltuun ”keskukseen” on osittain olemassa, kun taas syrjäytyminen viittaa täyteen ulkopuolisuuteen. Nuoren elämä marginaalissa voi olla heilumista syrjäytymisen reunalla, mutta yhtä hyvin se voi olla sopivan tilaisuuden odottamista valtavirran kynnyksellä. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 27- 29.)

5.3 Moniammatillisuus

Vehviläisen (2002) mukaan moniammatillisuutta vaaditaan nykyään lähes kaikilta ihmisten parissa työskenteleviltä asiantuntijoilta ja auttajilta. Osaltaan moniammatillisuuden korostamista on lisännyt projekti- ja hanketoiminnan lisääntyminen, joita varten verkostoja on muodostettu yksittäisten projektien ympärille. Verkostot ovat luonteeltaan kuitenkin usein vain projekteja, jotka perustetaan tiettyä tehtävää varten ja projektin loputtua verkostomainen työkin loppuu. (Vehviläinen 2002, 42.) Vehviläinen (2002) jatkaa, että yleensä moniammatillisen yhteistyön tarve syntyy, kun yhä useammin nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset kohtaavat nuoria, joiden kohdalla on kysymys enneminkin ongelmavyyhdestä kuin yksittäisestä ongelmasta. Moniongelmainen asiakas on samanaikaisesti usean eri työntekijän sektorilla. Myös hallinnon tasolla on huomattu, että eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja koordinoitua tarvitaan yhä enemmän. Sosiaaliset ongelmat on alettu näkemään prosessimaisina ongelmina, jolloin asiakas ja ongelma ovat samanaikaisesti useammat hallinnonalan ja ammattilaisen vastuulla. (Vehviläinen 2002, 12- 13.)

Jotkut nuoret tarvitsevat rinnalleen enemmän tukitoimenpiteitä kehittyäkseen tasapainoisiksi ja vastuullisiksi aikuisiksi, kuin toiset. Tukitoimijoina voivat toimia moniammatilliset verkostot, kuten koulu, koti, nuorisotyö sekä sosiaalitoimi, kolmannen sektorin järjestöt ja seurakunta. (Pönkkö&Tervonen-Rossi 2009, 145.) Nuorisolaki (72/2006 7§) velvoittaa kuntia järjestämään monialaisen nuorten ohjaus- ja palveluverkoston, jonka tehtävänä on nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittaminen ja yhteisten menettelytapojen suunnittelu nuorten palveluihin ohjaamiseksi. (Nuorisolaki.) Moniammatillisella toiminnalla tarkoitetaan nuoren auttamisketjussa toimivien eri tahojen monitieteellistä yhteistyötä yhdessä hänen perheensä kanssa. Jokaisella ammattilaisella on sellaista osaamista ja tietämystä, jota muun koulutuksen saaneilla henkilöillä ei ole. Moniammatillisen yhteistyön edellytyksenä on yhteinen tavoite nuoren parhaaksi, nuoren tilanteen näkeminen kokonaisuutena ja tarvittavien ammattiryhmien edustajien oikea-aikainen apu. Verkostoyhteistyö ei saa muodostua kilpailuksi eri toimijoiden välillä, vaan työllä on oltava yhteiset selkeät toimintaperiaatteet ja päämäärät. (Pönkkö&Tervonen-Rossi 2009, 146.)

Moniammatillisen työskentelyn perustana on luottamus jokaisen tiimin jäsenen välillä, koska tietoja luovutetaan tiimin välillä ja nuoren tilannetta käsitellään aina luottamuksellisesti. Jokaisella tiimin jäsenellä on myös opittavaa toistensa ammattitaidosta ja jokaisen tulee tuntea toistensa työtehtäviä ja toimintamalleja. Moniammatillinen tiimi varmistaa nuoren tilanteen tarkastelun kokonaisvaltaisesti, sillä eri asiantuntijat ja nuoren elämään kuuluvat henkilöt hahmottavat asioita eri näkökulmasta. Tiimityön etuna on, että nuoren elämästä huolestuneet ammattilaiset tai lähipiiri eivät joudu pohtimaan yksin nuoren elämään liittyviä asioita. Nuorten ongelmat saattavat joskus olla hyvinkin moninaisia, jolloin yksi auttaja ja elämän kartoittaja ei yksinkertaisesti riitä. (Aaltonen ym. 1999, 117-119.)

Pönkkö ja Tervonen-Rossin (2009) mukaan asiantuntijayhteistyön vaarana on kuitenkin lapsen ja nuoren oman äänen hukkuminen vanhempien ja asiantuntijoiden mielipiteiden alle. Nuoren oman näkökulman kunnioittaminen on tärkeää häntä koskevissa asioissa, sillä nuori itse on oman tilanteensa ja elämänsä paras asiantuntija. Moniammatillisen yhteistyön edellytyksiä ovat osaamisen johtaminen yhdessä, monitieteelliseen tietoon perustuvan asiantuntemuksen käyttö sekä niin ammattilaisten, nuoren läheisten kuin nuoren oman asiantuntijuuden hyödyntäminen nuoren parhaaksi. (Pönkkö & Tervonen-Rossi 2009, 147.) Vehviläinen (2002) nostaa moniammatillisen yhteistyön ongelmaksi myös tiimin jäsenten erilaiset käsitykset ongelmien ratkaisutavoista. Huolenaiheista usein ollaan yhtä mieltä, mutta ratkaisukeinot saattavat perustua täysin erilaisiin tulkintoihin ongelman luonteesta ja ratkaisumalleista, jolloin yhteisen linjan löytäminen tiimissä voi olla vaikeaa. (Vehviläinen 2002, 14.)

Vaikka varhaisesta puuttumisesta, verkostoituneesta ennaltaehkäisevästä työstä ja viranomaisyhteistyöstä puhuminen tuntuu tällä hetkellä olevan muodissa, näyttää kuitenkin siltä että ylhäältä päin tulevat ohjeistukset ja suositukset eivät kovinkaan helposti muuta vakiintuneita hallintokäytäntöjä, varsinkaan nykyisessä vaikeutuneessa taloustilanteessa. Edes kuntatasolla johdon tahdonilmaisut yhteistyön ja koordinaation lisäämiseksi eivät näytä kovin tehokkailta. Kunnissa tehdään lukemattomia lapsi- ja nuorisopoliittisia ohjelmia ja -suunnitelmia, joiden käytännön toteutus saattaa jäädä kuitenkin vaajaksi hyvästä tahdostaan huolimatta. Myönteisimpiä kokemuksia moniammatillisen yhteistyön onnistumisesta on tilanteista, joissa eri hallintokuntien työntekijät ovat ulkopuolisen rahoituksen turvin tuottaneet yhteisen palvelun, jonka virastojen johto on sittemmin vakinaistanut osaksi kunnan toimintaa. Hallintorajoja ylittävä yhteistyö on osoittautunut nuorille tärkeissä asioissa hankalaksi, mutta kuitenkin mahdolliseksi. Toimiva moniammatillinen yhteistyö syntyy pitkien prosessien tuloksena, jossa monta pientä palasta pitää sovittaa yhteen. (Siurala 2007, 50-51.)

Pohjoismaissa julkisella sektorilla on erityisen vahva osuus palvelujen tuotannossa verrattuna vaikkapa Etelä- tai Keski-Eurooppaan, joissa taas nuorten palveluista vastaavat järjestöt, kirkko ja vapaaehtoiset. Pohjoismaisen mallin haittapuolena on palvelutuotannon virkamies-

keskeisyys, joka näkyy muun muassa siten, että viranomaiset katsovat olevansa ainoita oikeita henkilöitä suunnittelemaan kuntalaisten palveluja. Usein myös nuorisotyöntekijät tietävät, miten nuorisotalon toimintaa suunnitellaan, opettajat tietävät, mitä nuorten kuuluu oppia, ja terveydenhoitajan tietävät, mitä terveysvalistusta nuoret tarvitsevat ja miten se pitää toteuttaa. Nuorilla itsellään on merkittävää asiantuntemusta omaa elämäänsä koskevissa asioissa ja palvelut paranevat, kun nuoret otetaan mukaan niiden suunnitteluun. (Siurala 2007, 51.)

5.4 Matalan kynnyksen- periaate

Monissa kunnissa, myös Hyvinkäällä, on tämän hetken tavoitteena madaltaa hoitoon pääsyn kynnystä ja tarjota palveluita kaikille päihde- ja mielenterveysongelmallisille. Päihdehuoltolain (41/1986 8§) keskeisenä periaatteena onkin päihdehuollon palvelujen järjestäminen siten, että niiden piiriin voi hakeutua oma-aloitteisesti ja niin, että asiakkaan itsenäistä suoriutumista tuetaan. (Päihdehuoltolaki.) Partanen ja Kekki (2008) toteavat, että hyviksi käytännöiksi ovat todettu jalkautuvat palvelut, avopäihdetyöntekijät ja monitoimipalvelupisteet. Esimerkiksi psykososiaalisessa yksikössä voidaan yhdistää psykiatrisen avohoidon, päihdehuollon, perheneuvolan ja sosiaalitoimen palveluita yhdeksi toiminnalliseksi kokonaisuudeksi. ”Yhden oven periaatetta” pidetään erityisen hyvänä moniongelmaisille asiakkaille ja niille, joille avun piiriin hakeutuminen oma-aloitteisesti on hankalaa. (Partanen & Kekki 2008, 41.)

Mieli 2009 -työryhmä esittää mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassaan, että päihdepalvelut tulisi olla paremmin koordinoituja, palvelujen välisiä raja-aitoja tulisi poistaa ja toiminnallisia rakenteita yhdenmukaistaa. Erityisesti avopalvelujen painottaminen on tärkeää inhimillisistä, hoidollisista ja taloudellisista syistä. Palvelujen tulee olla lähellä ihmisiä ja heidän arkeaan. Työryhmä ehdottaakin kuntia järjestämään mielenterveys- ja päihdepalvelujen asiakkaille ”yhden oven periaatteella” tapahtuvan matalakynnyksisen hoitoon hakeutumisen reitin. Riippumatta siitä, minkä palvelun piiriin asiakas on hakeutunut, on hoitojärjestelmän tehtävänä huolehtia siitä, että asiakas ohjataan tarpeitaan vastaaviin palveluihin. (Mieli 2009 -työryhmä, 29.)

Koska mielenterveys- ja päihdeongelmat esiintyvät enenevässä määrin yhdessä, ehdottaa Mieli 2009 -työryhmä myös niiden hoitoa kokonaisuutena avohoitoyksiköissä. Myös kasvatus- ja perheneuvolat voidaan yhdistää samaan kokonaisuuteen, koska ongelmat koskettavat usein myös koko perhettä tai lähipiiriä. Moniammatillisia yksiköjä muodostettaessa on varmistettava, että erikoistason osaamis- ja henkilöstöresurssit säilytetään ja että mielenterveys- ja päihdeosaaminen yhdistyy muodostaen hoidollisia työpareja ja ryhmiä. Yhdistetyt yksiköt antavat myös monipuolista tukea peruspalveluille. (Mieli 2009- työryhmä, 31.)

Nuorten ja lasten palvelujen järjestämisessä ja kehittämisessä on otettava huomioon, että lasten ja nuorten kehityksen tukeminen, mielenterveyden edistäminen sekä päihde- ja mielenterveyshaittojen ennaltaehkäisy ja hoito ovat jakamaton kokonaisuus. Lasten ja nuorten kehitys ei noudattele jakautunutta palvelujärjestelmää, jossa terveyspalvelut, sosiaalipalvelut ja oppilashuollon palvelut ovat jaettu erillisiksi kokonaisuuksiksi. Lisäksi palveluissa on otettava huomioon koko muun perheen tarvitsema mahdollinen apu. Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut tulisi painottaa perus- ja lähipalveluihin sekä avohoitoon, jolloin mahdollisuudet lisätä hyvinvointia ovat paremmat kuin silloin, jos palvelut järjestetään häiriökeskeisesti. Myös erikoispalvelujen ja peruspalvelujen yhteistyötä tulisi kehittää joustavammaksi yli sektorirajojen sekä avun hakemisen kynnyksen tulisi pysyä mahdollisimman matalana. (Mieli 2009- työryhmä, 34.)

6 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tietoa nuorilta ja nuorten parissa työskenteleviltä eri alojen asiantuntijoilta Hyvinkäällä siitä, millaisena nuoret ja ammattilaiset kokevat nykyiset nuorisotalon ehkäisevän päihdetyön palvelut sekä miten nykyisiä palveluja tulisi kehittää. Opinnäytetyössä haluttiin saada tietoa myös siitä, millaiset keinot ja menetelmät koetaan myönteisiksi työtavoiksi nuorten ehkäisevässä päihdetyössä ja kohtaavatko nuorten ja ammattilaisten näkemykset työmenetelmistä ja palvelujen tarpeesta.

Opinnäytetyön tutkimusongelmat ovat:

1. Minkälaisina nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset/nuoret kokevat nykyiset ehkäisevän päihdetyön palvelut Hyvinkäällä?

2. Miten ehkäisevän päihdetyön palveluja tulisi kehittää?
3. Minkälaisia kokemuksia ammattilaisilla/nuorilla on käytetyistä ehkäisevän päihdetyön menetelmistä?
4. Ovatko nuorten ja ammattilaisten näkemykset palveluista ja niiden kehittämisestä sekä työmenetelmistä yhteneväiset?

7 Tutkimusmenetelmälliset ratkaisut

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelminä käytettiin sekä laadullisen että määrällisen tutkimuksen metodeja. Laadullista menetelmää käytettiin ammattilaisten aineiston keräämisessä ja määrällistä menetelmää nuorten aineiston keräämisessä.

7.1 Tutkimusmenetelmät

Kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen avulla selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä sekä eri asioiden välisiä riippuvuuksia. Määrällinen tutkimus edellyttää riittävän suurta ja edustavaa otosta. Aineistonkeruun menetelmänä käytetään usein standardoituja tutkimuslomakkeita valmiine vastausvaihtoehtoineen ja asioita kuvataan numeeristen suureiden avulla. Suunnitelmallista kyselytutkimusta nimitetään survey-tutkimukseksi, joka on tehokas tapa kerätä tietoa suureltakin joukolta tutkittavia. Survey-tutkimus toteutetaan kysely- tai haastattelulomakkeen avulla. (Heikkilä 1998, 17- 18.)

Tutkimusmenetelmän valinta nuoria tutkittaessa oli vaikeaa, sillä laadullinen tutkimus myös nuorten kohdalla olisi tuonut nuorten oman äänen konkreettisemmin esille. Aineiston keruun nuorilta olisi myös voinut hyvin toteuttaa vaikkapa laadullisten ryhmähaastattelujen avulla. Laadullisella menetelmällä otos olisi jäänyt kuitenkin suhteellisen pieneksi ja analysoitava aineisto taas paisunut suureksi, jos nuoria olisi haluttu haastatella kattava joukko. Pienen tutkimusjoukon valitseminen tuntemattomista nuorista olisi myös ollut haastavaa ja saadut haastatteluvastaukset olisivat voineet olla hyvinkin triviaaleja. Tämän vuoksi tutkimusmenetelmäksi valittiin määrällinen menetelmä, sillä lomakekyselyn avulla tavoitettiin suuri joukko nuoria kerralla.

Määrällistä tutkimusta varten kerättiin aineisto lomakekyselyllä 8. luokan oppilailta Tapainlinnan, Vehkojan, Puolimatkan ja Pohjoispuiston yläkouluilta. Jokaisesta koulusta yksi 8. luokka osallistui kyselyyn vastaamiseen. Analysoitavia vastauksia kertyi yhteensä 64, joista poikia oli 32 ja tyttöjä 31. Yksi vastaaja ei ollut merkinnyt sukupuoltaan vastauslomakkeeseen.

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan kokonaista joukkoa erilaisia tulkinnallisia tutkimuskäytäntöjä, lähestymistapoja, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä, joten se ei ole minkään tietyn tieteenalan tutkimusote tai vain yhdenlainen tapa tutkia. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, sillä myös todellisuus on moninainen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia totuuksia ja väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 151- 152.)

Laadullista tutkimusta varten haastateltiin Hyvinkään kaupungin työntekijöitä, jotka tavalla tai toisella ovat työssään tekemisissä nuorten, päihteiden käytön ja ehkäisevän päihdetyön kanssa. Haastateltavina olivat raittiussihteri, koulukuraattori, erityisnuorisotyöntekijä, lastensuojelun alkuarvioinnin ja poliisin sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijöitä, Miepäs- hankkeen projektityöntekijöitä, psykiatrinen sairaanhoitaja ja nuorten työpajakoordinaattori.

Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto koostaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Ihmisiä suositaan tiedonkeruun instrumentteina ja tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon. Laadullisen tutkimuksen analyysissä tutkija itse ei määrää sitä, mikä on tärkeää vaan aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja se saattaa paljastaa odottamattomia seikkoja. Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että suositaan metodeja, joissa tutkittavien omat näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille ja kohdejoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotannalla. (Hirsjärvi ym. 2006, 153- 155.)

Ammattilaisten kuulemiseksi haastattelu laadullisena menetelmänä sopi hyvin, sillä tutkimusjoukko ei ollut kovin suuri ja suorassa vuorovaikutuksessa tietoa saatiin kerättyä monipuolisesti. Osa aineiston keruuta oli haastateltavien havainnointi ja analysointiin vaikutti heidän puhetyylinsä, painotuksensa ja haastattelutilanteen tunnelma. Tavoitteena oli myös kuulla ammattilaisten näkemyksiä kasvokkain omin sanoin, sillä ehkäisevän päihdetyön tilanne Hyvinkäällä tuntui olevan hieman kiistanalainen ja mielipiteitä jakava aihe.

7.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyön aineiston keruu tapahtui strukturoidun määrällisen kyselylomakkeen ja puoli-strukturoidun teemahaastattelun avulla. Heikkilän (1998) mukaan kyselylomaketta suunniteltaessa tekijällä tulee olla tieto siitä, miten aineisto käsitellään. Kysymysten muoto on yksi suurimmista virheiden aiheuttajista, jonka vuoksi on tarkkaan selvitettävä, mihin kysymyksiin halutaan vastauksia ja kuinka tarkkoja tietoja halutaan. Hyvät kysymykset ja oikea kohde-ryhmä ovat siis tutkimuksen onnistumisen perusedellytykset. Muita hyvän tutkimuslomakkeen

tunnusmerkkejä ovat selkeä ja siisti ulkoasu, hyvin aseteltu teksti ja kysymykset, yksiselitteiset vastausohjeet, looginen kysymysjärjestys, juokseva numerointi ja selkeät aihekokonaisuudet, joilla voi olla omat otsikot. Lomake ei myöskään saa olla liian pitkä ja sen täytyy olla helposti syötettävä ja käsiteltävä tilastointi-ohjelmalla. (Heikkilä 1998, 46- 48.)

Kyselyssä käytettiin strukturoituja kysymyksiä, jolloin valmiista vastausvaihtoehdoista valittiin sopiva tai sopivat sekä sekamuotoisia kysymyksiä, joissa yleensä oli mukana myös avoin vaihtoehto. Suljetut kysymykset koettiin parhaaksi vaihtoehdoksi yläkouluikäisten nuorten mielipiteiden keräämisessä. Suljettujen kysymysten kautta pyrittiin varmistamaan, että kysymyksiin todella annettiin jokin mielipide ja että aineisto on vertailukelpoinen laadullisen aineiston kanssa. Kaikki vastaajat eivät ole kielellisesti lahjakkaita, eivätkä ehkä osaa itse muotoilla vastauksiaan, joten valmiilla vaihtoehdoilla pyrittiin saamaan selkeitä ja asianmukaisia vastauksia. Strukturoidun kyselyn haittapuolena on se, että jokin vastausvaihtoehto saattaa puuttua ja vastaukset voidaan ympyröidä paperiin harkitsematta. Sekamuotoisilla kysymyksillä pyrittiin varmistamaan se, että ”muu, mikä?” vaihtoehdon kautta kaikki mahdolliset vastausvaihtoehdot tulisivat esille. Mielipideväittämissä käytettiin asenneasteikkoja, joiden avulla pyrittiin selvittämään mielipiteitä asenteen tasolla.

Haastattelu voi olla strukturoitu, puolistrukturoitu tai avoin ja se voi kestää viidestä minuutista useisiin päiviin. Tutkimushaastattelu on vuorovaikutustilanne, jolle on luonteenomaista että haastattelu on ennalta suunniteltu, haastattelu on haastattelijan alulle panema ja ohjaama, haastattelija tuntee roolinsa ja haastateltava voi luottaa siihen, että annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Puolistrukturoitu haastattelu, eli teemahaastattelu, sopii hyvin käytettäväksi tilanteissa, joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita kuten arvostuksia, ihanteita ja perusteluja. Haastattelu kohdistuu ennalta valittuihin teemoihin, mutta kysymysten muotoa tai esittämisjärjestystä ei tarvitse olla tarkasti määritelty etukäteen. (Metsämuuronen 2006, 113- 115.) Teemahaastattelussa haastattelu jaettiin kolmeen teemaan, jossa jokaisessa teemassa esitettiin tarkentavia ja keskustelua virittäviä kysymyksiä. Teemahaastattelun valinnalla haluttiin antaa ammattilaisille tilaa kertoa mahdollisimman vapaamuotoisesti omista ajatuksista ja kokemuksista sekä antaa keskustelun rönsyt aiheesta ja sen vierestä.

7.3 Aineiston analysointi

Määrällisten kyselylomakkeiden aineisto analysoitiin Spss-tilastointiohjelmalla. Perinteisen tavan mukaan tiedot kerättiin ensin paperilomakkeille, joista ne siirrettiin suoraan Spss-tilastointiohjelmahan. Aineistoa tarkasteltiin kuvaavasti, jolloin jokaisesta muuttujasta koostettiin taulukoita ja diagrammeja, joiden avulla tuloksia tulkittiin. Keskeisinä asioina aineiston analyysissä tarkasteltiin frekvenssijakaumaa, joka kertoi eri luokkien tai ryhmien yleisyy-

destä havaintoaineistossa. Muuttujien jakaumia tarkasteltiin myös keskiarvon, keskihajonnan ja vaihteluvälin valossa. Analyysi aloitettiin käymällä läpi kaikki muuttujat, jonka jälkeen analysoidusta aineistosta nostettiin esille kaikista mielenkiintoisimmat ja tutkimuskysymysten kannalta keskeisimmät tulokset.

Heikkilän (1998) mukaan aineistoa tulee käsitellä luonnollisesti niin, että saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin ja tutkimusongelma tulee ratkaistuksi. Tutkimusongelmaan liittyvä teoreettinen viitekehys yhdistää analysoidun aineiston ehjäksi kokonaisuudeksi. Tutkimus voi myös tuoda teorian tietoon jotain uutta; uuden näkökulman tai jäsentää sitä uudella tavalla. Tilastollisessa analyysissä aineiston graafisella tarkastelulla on suuri merkitys. Aineistoa voidaan esittää lukijalle selkeästi monien eri kaaviotyyppien ja taulukkojen avulla. (Heikkilä 1998, 139.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat ainakin osittain samaan aikaan eikä niiden välillä välttämättä ole aina selvää eroa (Metsämuuronen 2006, 122). Tässä opinnäytetyössä käytettiin yhtenä apuvälineenä myös oppimispäiväkirjaa, johon kirjattiin ajatuksia ja keskeisiä tuloksia heti haastattelujen päätyttyä. Ajatusten kirjaamisella pyrittiin säilyttämään haastattelujen ilmapiiri ja esiin nousseet näkökulmat kirjoittamisvaiheeseen saakka. Metsämuuronen (2006) toteaa, että ennen varsinaista aineiston analysointia, on aineisto saatettava sellaiseen muotoon litteroimalla, että analyysi on mahdollista. Tämän opinnäytetyön laadullinen aineisto litteroitiin valikoivasti, jolloin vain sellaiset osat litteroitiin, jotka olivat oleellisia tutkimuksen raportoinnissa. (Metsämuuronen 2006, 122.)

Laadullisen aineiston purkamista jatkettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä muodostamalla teemoja haastatteluaineistosta. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006) toteavat, että sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä muodostetaan tiivis kuvaus, joka kytkee tulokset laajempaan kontekstiin. Teemoittelu on luonteva etenemistapa teemahaastattelun analysoinnissa sillä teemat, joista haastateltavien kanssa on puhuttu, löytyvät usein suhteellisen helposti tekstistä. Joskus teemat muistuttavat teemahaastattelurunkoa, mutta joskus aineistosta löytyy myös uusia teemoja jotka eivät välttämättä noudata tutkijan tekemää jäsenystä. Lopullisesta aineistosta riippuen teemojen muodostuksen apuna voidaan käyttää muun muassa tyypittelyä, jossa haastatteluja tai niiden osia, joita yhdistävät tietyt elementit, voidaan ajatella edustavan jotain tyyppiä. Kun aineistoa järjestellään teemojen mukaan, kustaakin haastattelusta kootaan teeman alle ne kohdat, jotka liittyvät aiheeseen. Esimerkki laadullisen analyysin etenemisestä löytyy opinnäytetyön liitteistä. Aineistosta lainatuilla sitaateilla voidaan myös antaa havainnollistavia esimerkkejä ja lukijalle todisteita siitä, että analyysi todellakin pohjaa johonkin aineistoon. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

7.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekoon liittyy yleisesti hyväksytyt tutkimuseettiset periaatteet, joita tutkijan tulee noudattaa ja joihin myös itse olen sitoutunut. Tutkijan tulee välttää tutkimustyössään epärehellisyyttä ja tehdä tietoisia ja eettisesti perusteltuja ratkaisuja kaikissa tutkimustoinnin eri vaiheissa. Jo tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu: teenkö työn, joka on helppo toteuttaa mutta ei ole merkitykseltään erityisen tärkeä tai miten ylipäättään tulisi ottaa huomioon aiheen yhteiskunnallinen merkittävyys. (Hirsjärvi ym. 2006, 25- 26.) Tällä työllä haluttiin tarttua aiheeseen, josta on konkreettista hyötyä työn tilaajalle, Hyvinkään kaupungille.

Kun tutkimus kohdistuu ihmisiin, on tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä pyydettävä lupa (Hirsjärvi ym. 2006, 26). Haastateltavia ammatilaisia pyydettiin henkilökohtaisesti osallistumaan tutkimukseen ja heillä oli mahdollisuus antaa tietojaan ja mielipiteitään luottamuksellisesti ja anonyymisti. Opinnäytetyön tutkimustuloksissa ei julkaista haastateltavien ammattilaisten henkilöllisyyttä tai taustaorganisaatiota, sillä osa heistä halusi pysyä anonyyminä. Omista tulkinnoistani, saaduista tiedonannoista tai suorista lainauksista ei ilmene, kuka tiedon on antanut. Haastateltavat ammatillaiset on numeroitu analyysin raportoinnin helpottamiseksi ja heille on nimen sijaan annettu *H*- tunnus. Nuorten täyttämät kyselylomakkeet on numeroitu lomakejärjestyksessä ja suorissa lainauksissa heistä käytetään tunnusta *P* tai *T* sukupuolen mukaan sekä lomakkeen järjestysnumeroa. Haastattelutilanteessa pyydettiin myös lupa erikseen nauhurin käyttöön ja haastattelujen tallenteet hävitetään asianmukaisesti aineiston analyysin jälkeen. Nuorten kyselyjä varten pyydettiin lupa kyseisten koulujen rehtoreilta kyselyjen toteuttamiseksi. Kyselyissä ei käsitelty nuorten henkilötietoja tai muita viitteitä, joista vastaajan saattaisi tunnistaa. Hirsjärven ym. (2006) mukaan aineiston keruussa on tarvittaessa taattava tutkimukseen osallistuvien anonyymius, luottamuksellisuus ja se, että aineisto tallennetaan asianmukaisesti. Kokonaisuudessaan kaikessa ihmisiin kohdistuvassa tutkimustyössä on otettava huomioon humanin ja kunnioittavan kohtelun edellyttämät näkökannat. (Hirsjärvi ym. 2006, 27.)

Kaikissa tutkimuksissa tulisi arvioida tutkimuksen luotettavuutta, jonka arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimuksen arviointiin liittyviä käsitteitä ovat reliaabelius ja validius. Reliaabeliudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta ja validiudella tutkimusmenetelmän pätevyyttä mitata juuri sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. Varsinkin laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen vaiheiden ja tulosten muotoutumisen kuvaaminen voi olla haastavaa. Tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan mahdollisimman tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta kaikissa vaiheissa. Myös aineiston keräämisen olosuhteet, kuten haastattelupaikat, haastatteluun kulunut aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat ja haastattelijan oma itsearviointi tilanteesta tulisi kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti.

Analysointivaiheessa lukijalle on kerrottava selkeästi myös perusteluista luokittelujen ja päätelmien taustalla. Tutkimuksen validiutta voidaan tarkentaa useilla menetelmillä, kuten triangulaatiolla, jolla tarkoitetaan tutkimusmenetelmien yhteiskäyttöä samassa tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2006, 217- 218.)

Laadullisen aineiston keruun ja analysoinnin koin luotettavuuden kannalta onnistuneeksi. Tietysti on aina mahdollista, että olin saattanut tulkita jonkun haastateltavan mielipiteen tai ajatuksen väärin, mutta haastattelujen tallentaminen mahdollisti aineistoon palaamisen ja tietojen tarkistamisen yhä uudelleen. Väljä haastattelurunko antoi myös tilaa haastateltaville kertoa heille itselleen merkityksellisistä asioista ja laaja-alaisesti pohtia ehkäisevän päihdetyön ilmiöitä.

Määrällisen kyselylomakkeen laatiminen taas osoittautui haasteelliseksi, etenkin kun tavoitteena oli saada kaksi keskenään vertailtavaa aineistoa eri menetelmin. Onnistuneimpina ja antoisimpina osina nuorten kyselyä pidin päihdeasenteita mittaavaa ensimmäistä kysymyssarjaa, ehkäisevän päihdetyön menetelmien soveltuvuutta kuvaavaa viimeistä kysymyssarjaa sekä avointa kysymystä toimista, joiden avulla päihteiden käyttöä voitaisiin ehkäistä. Erityisesti ammattilaisten toimintaa kuvaavan kysymyssarjan koin epäonnistuneeksi. Työn tilaajan toiveena oli saada tietoa siitä, kenen nuorten mielestä tulisi ehkäisevää päihdetyötä toteuttaa. Tavoitteena oli saada näkyväksi nuorten kokemuksia eri toimijoiden toteuttamasta ehkäisevästä päihdetyöstä ja vertailla heidän vahvuuksiaan. Hankaluutena oli kuitenkin se, että nuoret eivät tunteneet kaikkia toimijoita enkä toisaalta itse halunnut tuloksilla osoittaa sormella ketään yksittäistä toimijaa epäonnistumisesta. Kysely olisi mielestäni pitänyt testata useamman kerran ennen lopullisen kyselyn teettämistä, sillä monet kohdat kyselyssä osoittautuivat nuorille vaikeaselkoisiksi tai hämmentäviksi. Rajallisen aikataulun ja työvoiman takia tyydyin kuitenkin teettämään kyselyn pienin muutoksin ja keskityin analyysissä enemmän luotettavuuden kannalta onnistuneina pitämiini kohtiin.

8 Tulokset ja analyysi

Tutkimuksen tulokset on jaettu kolmeen eri teemaan tutkimuskysymysten ja haastattelu- sekä kyselyrunkojen mukaisesti: ehkäisevän päihdetyön ja nuorten päihteiden käytön nykytilanne, mielipiteet ehkäisevän päihdetyön kehittämisestä ja kokemukset ehkäisevän päihdetyön eri menetelmistä.

8.1 Kokemukset ehkäisevän päihdetyön palveluista

Ehkäisevän päihdetyön nykytilanteesta kysyttäessä ammattilaiset nostivat esille useimmiten nuorten sallivat asenteet päihteiden käyttöä kohtaan, sirpaleisen yhteistyöverkoston ja re-

surssien puutteen. Omien havaintojeni mukaan kaikki haastateltavat pitivät ehkäisevää päihdetyötä tärkeänä asiana, mutta Hyvinkään kaupungin toimintaa ehkäisevässä päihdetyössä ei juuri tunnettu tai sitä ei pidetty kovinkaan tehokkaana.

8.1.1 Nuorten päihdeasenteet ja päihteiden käyttö

Suurin osa ammattilaisista koki, että nuorten asenteet päihteitä kohtaan ovat muuttuneet sallivammiksi viime vuosikymmenten aikana ja että nuorten päihteiden käytöstä on tullut entistä arkipäiväisempää. Heidän mukaansa nuorten päihteiden käyttö näkyy Hyvinkäällä avoimesti katukuvassa etenkin viikonloppuisin eivätkä nuoret yritä peitellä päihteiden käyttöään, sillä sitä pidetään myös merkinä aikuistumisesta ja itsenäistymisestä.

"Se koetaan, et se on sitä aikuista kun käytetään päihteitä, mitä halutaan taas alaikäisiltä kieltää." (H1)

Ammattilaiset pitivät tupakkaa ja alkoholia yleisimpinä nuorten käyttäminä päihteinä, mutta myös huumeisiin suhtautumisen nähtiin muuttuneen sallivammaksi. Erityisesti kannabiksen käytöstä on useiden ammattilaisten mukaan tullut nuorten keskuudessa sallitumpaa, ja huumeiden käytön yleistyminen näkyy erään haastateltavan mukaan myös nuorten kasvaneena määränä päihdehoidon asiakaskunnassa. Päihteiden ongelmakäytön takia hoitoon hakeutuvat nuoret ovat ammattilaisten mukaan myös entistä nuorempia.

"Ehkä toi tupakka kun se päihteeksi luetaan niin se on semmonen iso pulma yläkouluilla kaiken kaikkiaan ja sen kohdalla etenkin tuntuu et vanhemmat on nostanu kädet pystyyn etteivät he mahda mitään, eikä myöskään kouluilla oo hirveesti keinoja." (H3)

"Niin ikävää kun se onkin, niin kaikki meillä käyvät nuoret polttaa tupakkaa esimerkiks." (H2)

Ammattilaiset kokivat myös, että nuoret käyttävät etenkin alkoholia suurempia määriä kerralla kuin ennen, jota osaltaan selittää esimerkiksi pakkauskokojen jatkuva suureneminen oluissa ja siidereissä. Päihdehoitoon hakeutuvien nuorten iän laskiessa on myös päihdekokeilujen aloitusikä ammattilaisten mukaan laskenut. Päihdevalistus ja asennekasvatus olisi ammattilaisten mukaan syytä aloittaa jo 5.-6. luokalla, jolloin nuorimmat jo jäävät koukuun päihteisiin.

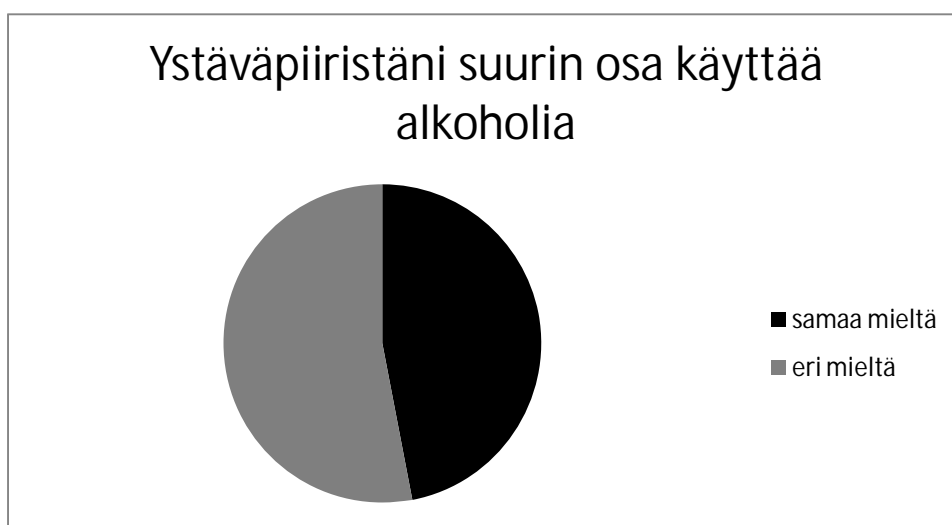
"Tosi monet kuudesluokkalaiset jo esimerkiks tupakoi ja näin, ni mä aattelen et jos se (valistus) tulee vast seiskalla, ni aika monella on jo sit seiskan syksyllä jo vaik minkälaisia kokeiluja. Jotenki ite aattelen et sen ois hyvä kohdentuu jo sinne viidenteen kuudenteen luokkaan ja seiskalla voi olla sitten vielä uu-

siks. Siinä vaiheessa monet vois vielä pysähtyä ja luoda niit asenteita sitä tulevaa varten.” (H6)

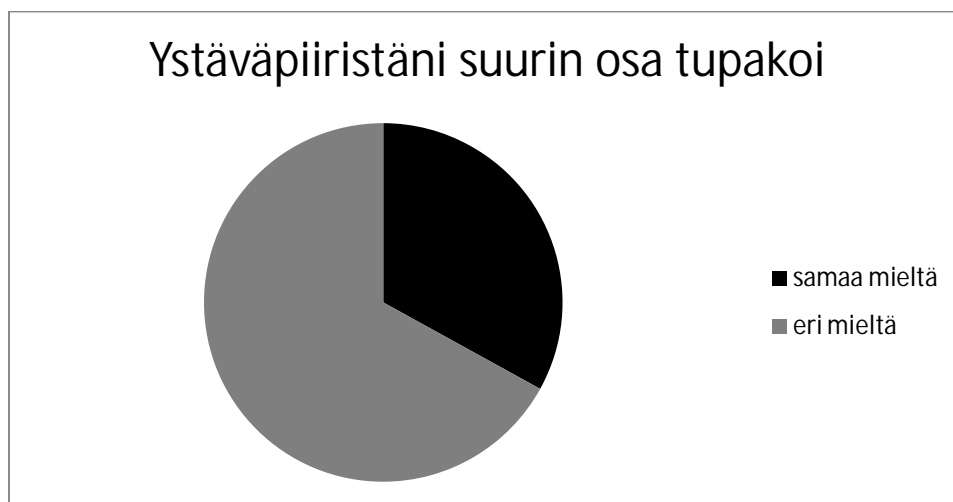
Muutama ammattilaisista tunnisti omassa asiakaskunnassaan nuorison polarisoitumista, jolloin täysin raittiiden nuorten määrän kasvaessa paljon päihteitä käyttävien nuorten määrä ei vastaavasti ole vähentynyt. Erityisesti lukioden ja ammattikoululaisten välillä ero on nähtävissä ja yksi haastateltavista nostikin erityiseksi huolen aiheekseen ammattikoululaisten selvästi muita nuoria yleisemmän tupakoinnin ja muiden päihteiden käytön. Ääripäiden huomioimisen lisäksi nähtiin tärkeänä, että myös ”tavallisiin” nuoriin, jotka eivät vielä ole tehneet päätöstään päihteiden käytön suhteen, pystyttäisiin vaikuttamaan ajoissa.

”Ammatilliset oppilaitokset erityisesti on vaikeessa tilassa siinä mielessä, että siellä on aikasempien tilastojen mukaan se päihteiden käyttö kaikkein suurinta, että se on niinku sellanen riskiryhmä mihin pitäis pystyä panostaa. Mutta myös kun peruskoulusta siirtyy sinne ammatillisiin oppilaitoksiin, niin niillä pitäis olla sitä perustietoo, mutta se on just se, että jos se pohjatieto ontuu, niin siellä amiksessakin helpommin aletaan käyttää päihteitä kun aletaan aikuistuu.” (H1)

Kyselyn tulosten mukaan hieman alle puolet nuorista, eli 46,9% vastasi myöntävästi väittämään ”suurin osa ystäväpiiristäni käyttää alkoholia”. 32,8% nuorista vastasi myöntävästi väittämään ”suurin osa ystäväpiiristäni tupakoi” ja 29,9% vastasi myöntävästi väittämään ”tunnen nuoren, joka käyttää huumeita”. (Kaaviot 1 ja 2) Vaikka kyselyn väittämät eivät anna suoraa vastausta siihen, käyttääkö kyselyyn vastannut nuori itse esimerkiksi alkoholia, antaa se silti viitteen nuorten päihteiden käytön yleisyydestä. Väljästi arvioiden siis noin puolet nuorista käyttää alkoholia joskus, noin kolmannes tupakoi ja hieman alle kolmannes tuntee nuoren, joka käyttää huumeita. Näiltä osin ammattilaisten huomiot nuorten päihteiden käytön yleisyydestä saivat vahvistusta nuorten kyselyn tuloksista.

Kaavio 1: Nuorten alkoholin käyttö.

Kaavio 2: Nuorten tupakointi.

Nuorten asenteet päihteitä kohtaan eivät kuitenkaan kyselyn perusteella olleet niin sallivia, kuin ammattilaiset olettivat. Asenteita mittaavissa mielipideväittämissä valtaosa nuorista ei asenteen tasolla kuitenkaan suosinut päihteiden käyttöä tai pitänyt sitä hyväksyttävänä. 73,4% nuorista vastasi ettei päihteiden ostamiseen vaadittavia ikärajoja tulisi alentaa, 70,3% vastasi ettei humalaan juominen viikonloppuisin ole normaalia ja 65,6% vastasi ettei päihteiden käyttö kuulu nuoruuteen. 68,8% vastanneista nuorista oli sitä mieltä, että nuoret juovat alkoholia liikaa ja 84,4% piti tupakointia typeränä.

Kannabiksen lisääntynyt käyttö ja sen haittavaikutukset nuorten keskuudessa huolestuttivat ammattilaisia. Kyselyyn vastanneista nuorista 81,2% vastaajista vastusti kannabiksen laillistamista ja 85,9% vastasi, ettei kannabiksen polttelu ole harmitonta. Vanhempien asenteista kysyttäessä 79,7% nuorista ilmoitti, etteivät heidän vanhempansa hyväksy nuorten päihteiden käyttöä, ja 87,5% ilmoitti, että heidän vanhempansa eivät osta nuorille alkoholia tai tupakkaa. Noin kymmenesosa vastaajista ilmoitti, että vanhemmat ostavat heille tupakkaa ja alkoholia, joka kuitenkin on vähemmän kuin keskimäärin muualla Suomessa. (Kaavio 3)

Kaavio 3: Koonti nuorten päihteiden käyttöä ja asenteita mittaavasta kysymyssarjasta.

8.1.2 Sirpaleinen kenttä

Ehkäisevän päihdetyön nykytilasta yleisesti Hyvinkäällä ammattilaiset olivat yksimielisiä: ehkäisevän päihdetyön kenttä on sirpaleinen ja epämääräinen. Melkein kaikki haastatellut tunsivat Hyvinkään kaupungin palvelurakenteen ja ehkäisevän päihdetyön parissa työskentelevät toimijat nimellisesti päällisin puolin. Eräs haastatelluista kaupungin työntekijöistä kuuli ehkäisevän päihdetyön vastuuyksikön, Valistuspalveluyksikön nimen, haastattelun aikana vasta ensimmäistä kertaa. Palvelujen sisällöt ja eri ammattikuntien työnkuvat olivat suurimmalle osalle haastatelluista epäselviä, eikä myöskään omaa työtä osattu aina mieltää osaksi ehkäisevää päihdetyötä. Eräs haastateltavista mainitsikin osuvasti, ettei ole tullut ajatelleeksikaan työtään ehkäisevän päihdetyön kannalta, vaikka tarkemmin ajateltuna sitä kuitenkin työssään toteuttaa.

”Jos on joku instanssi, joka on nimetty siihen, että tehdään ehkäisevää päihdetyötä niin sit herkästi ajatellaan niin et hei siellähän se asia hoidetaan.”
(H5)

Vain kaksi haastateltavista kertoi yksikkönsä toteuttavan ehkäisevää päihdetyötä suunnitelmallisesti ja tietoisesti oman toiminnan ja oman yksikön strategian pohjalta. Valitettavaa oli myös, että suurin osa haastatelluista ei osannut nimetä yksikölleen ehkäisevän päihdetyön yhteistyökumppania oman yksikkönsä ulkopuolelta, vaan suurin osa ehkäisevän päihdetyön

toiminnasta oli ainoastaan oman yksikön sisäistä, jos sitäkään. Ne, jotka mainitsivat tekevän-
sä yhteistyötä ehkäisevän päihdetyön tiimoilta oman yksikön ulkopuolella, kertoivat kuitenkin
yhteistyön olevan vähäistä.

"Yhteistyötä on äärimmäisen vähän, voi sanoa että ei ollenkaan." (H8)

*"Mun mielestä ei tehdä yhteistyötä sen Valistuspäiväkeskuksen kanssa. Et he
toimii niinku omillaan ja me omillaan." (H2)*

*"On aikailla palveluiden puute tai sitten palveluista tiedotuksen puute."
(H6)*

*"Mut jos mä ajattelen että muuten kun mitä tiedän oman yksikön toiminnasta,
niin tiedän aika vähän. Yhteistyötä muiden yksiköiden kanssa on, mutta ei eh-
käisevää päihdetyötä." (H9)*

*"Saman perheen ja saman nuoren kanssa jokainen tekee vähän omalta kantil-
taan, et semmonen yhdessä tekeminen puuttuu." (H3)*

Suurin osa haastatelluista kuitenkin esitti toivomuksen, että eri ammattikuntien yhteistyötä
lisättäisiin asiakkaiden hyväksi ja hyviksi koettuja työtapoja ja työkaluja jaettaisiin kaikkien
toimijoiden kesken. Hyviksi havaittuja työkaluja voisi jokainen käyttää työssään omien ja
asiakaskuntansa tarpeiden mukaan. Erityisesti lasten ja nuorten osalta nähtiin, että palvelu-
ketjun tulisi olla katkeamaton ja lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvien palvelujen mahdol-
lisimman jakamaton kokonaisuus ainakin peruspalvelujen osalta.

*"Ite aattelen ainakin niin, että ehkäisevä päihdetyö on laaja-alaista terveyden
edistämistä ja totta kai sitä tekee kaikki. Kaikki mahdolliset hallintokunnat ja
kaikki työntekijät, niin sehän on sitä samaa asiakastyötä että sen asiakkaan
hyvinvointia pyritään tukemaan. On varmaan tosi totta, että ehkäisevää päih-
detyötä tehdään myös tietämättään ja tietämättä toisistaan." (H4)*

Myös ehkäisevällä ja korjaavalla päihdetyöllä voisi haastateltavien mukaan olla enemmän yh-
tymäkohtia ja kummankin puolen ammattilaisilla uskottiin olevan paljon annettavaa toisil-
leen. Korjaavan työn ammattilaiset toivoivat, että ehkäisevään työhön alettaisiin tosissaan
panostamaan, jotta asiakasruuhkaa korjaavissa erityispalveluissa saataisiin kevennettyä.

"Mä uskon et tässä ois paljonkin parannusmahdollisuuksia." (H8)

Keskeisenä puutteena ehkäisevän päihdetyön kentällä ammattilaiset mainitsivat resurssipu-
lan. Ehkäisevään päihde- ja mielenterveystyöhön kaivattaisiin lisää rahaa, jotta palveluja voi-
taisiin monipuolistaa, nuoret pääsisivät palveluiden piiriin nopeasti ja ehkäisevään työhön
saataisiin lisää työntekijöitä. Saadun tiedon mukaan päihdetiedon opettaminen tai sen järjes-

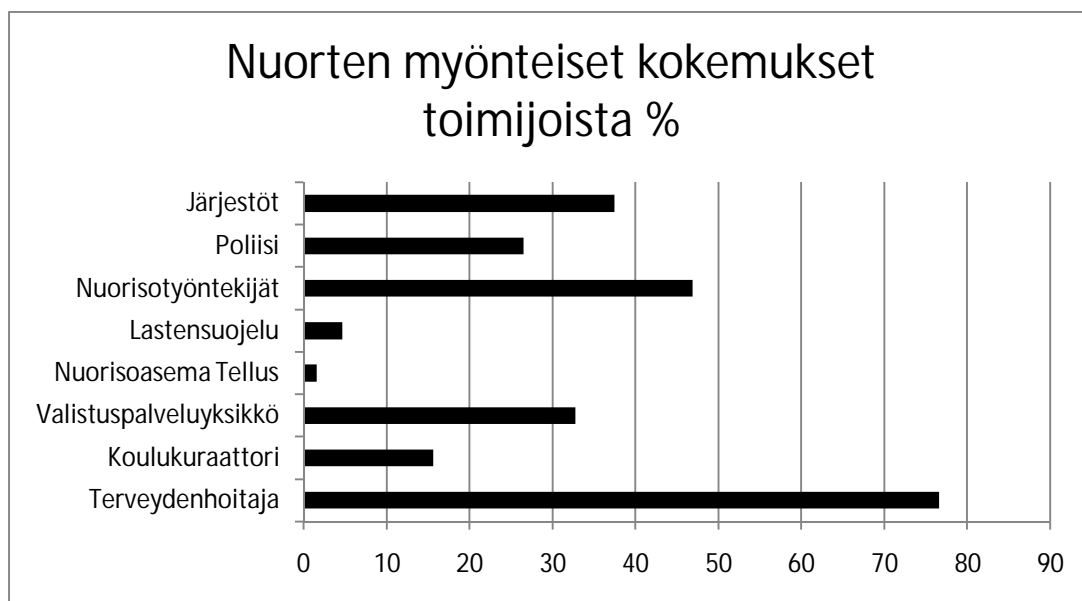
täminen on pitkälti koulun vastuulla tällä hetkellä, joka taas asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan päihdetietouden saamisen suhteen. Ammattilaiset arvelivat, että nuorten tiedot päihteistä ovat usein väärä tai sitten tietoa ylipäätään ei ole tarpeeksi. Opettajilla on hyvin eritasoiset valmiudet ja intressit keskustella oppilaidensa kanssa päihteistä ja oppikirjoissakin päihdeasioita käsitellään suppeasti. Hyvinkäällä päihdekasvatuksesta vastaavat tällä hetkellä koulujen ohella pääosin Valistuspalveluyksikkö, nuorisopalvelut sekä yksityiset palvelun tarjoajat. Erään haastateltavan mukaan ihannetilanne kouluissa olisi, jos koulujen päihdekasvatuksesta vastaisi päihdetyön koulutuksen saanut ammattilainen ja kaikki ikäluokat saisivat yhdenmukaista opetusta päihteistä.

”On tosi valitettava puute, että ehkäisevän päihdetyön sektorilla ei ole valistajia koulumaailmaan, siis peruskouluun.” (H1)

Kaikki haastatellut pitivät koulua myös tärkeimpänä väylänä vaikuttaa nuorten asenteisiin ja käyttäytymiseen, ja toimivaa kouluyhteistyötä pidettiin nuorten palvelujen perustana. Haastateltavien mukaan kouluilla tulisi olla enemmän resursseja puuttua omin keinoin nuorten ongelmiin ja ratkaista ne nopeasti, ennen kuin päädytään esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.

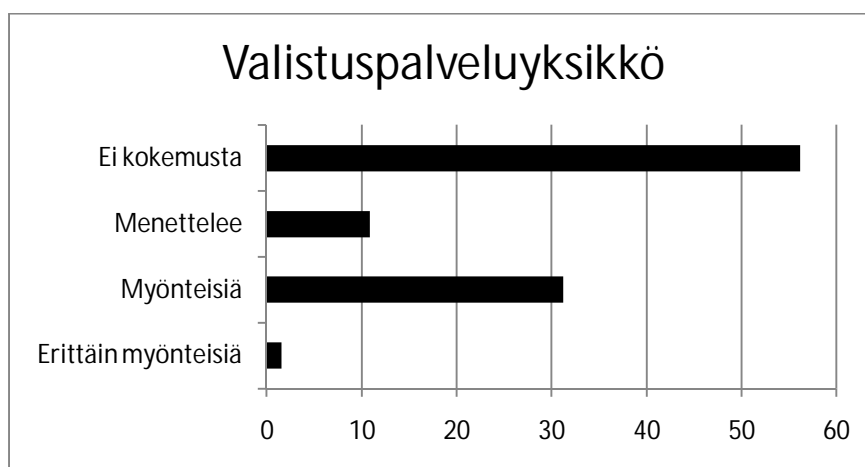
”Koululla on tosi iso vastuu näistä nuorista” (H6)

Nuorten kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan kokemuksiaan hyvinkääläisistä nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön toimijoista. (Kaavio 4) Arvioitavana olivat kaikki laadulliseen haastatteluun osallistuneet tahot sekä järjestöt, kuten Elämäni Sankari ry, joka on viime vuosina vastannut omalta osaltaan Hyvinkään nuorten päihdekasvatuksesta ostopalveluna. Parhaita kokemuksia nuorilla oli kouluterveydenhuollosta, jota yhteensä 76,6% vastanneista nuorista piti erittäin myönteisenä tai myönteisenä. Terveystieteiden huollon jälkeen parhaita kokemuksia nuorilla oli nuorisotyöntekijöistä, joiden kohdalla 46,9% vastaajista ilmoitti kokemustensa olevan erittäin myönteisiä tai myönteisiä. Järjestöjen toimintaa, kuten Elämä on parasta huumetta ja Elämäni sankari ry, piti erittäin myönteisenä tai myönteisenä 37,5% vastaajista. Kokemuksia Valistuspalveluyksikön toiminnasta piti erittäin myönteisinä tai myönteisinä 31,2% vastaajista.

Kaavio 4: Koonti toimijoista, joiden toiminnasta nuorilla oli myönteisiä tai erittäin myönteisiä kokemuksia.

Kysely antaa hieman vääristyneen kuvan nuorten kokemuksista ammattilaisten suhteen, sillä kaikilla nuorilla ei ollut kokemuksia kaikista listatuista toimijoista. Kouluterveydenhuolto on tuttu jokaiselle nuorelle, joten luonnollisesti siitä oli myös eniten myönteisiä kokemuksia. Muista luetelluista toimijoista suurella osalla ei ollut kokemuksia, mutta kaiken kaikkiaan negatiiviset kokemukset jäivät hyvin vähäisiksi, vaikka niiden esittämiselle oli varattu reilusti tilaa. Esimerkiksi Valistuspalveluyksikön kohdalla suurin osa vastaajista ilmoitti, että heillä ei ole kokemuksia kyseisestä yksiköstä. Kuitenkin ne nuoret joille Valistuspalveluyksikkö oli tuttu, ilmoittivat kokemustensa olleen pääosin myönteisiä. (Kaavio 5) Näin ollen voidaan tulkita myös nuorisotyöntekijöiden, kolmannen sektorin järjestöjen ja Valistuspalveluyksikön toimintaa pidettävän pääosin myönteisenä.

Kaavio 5: Nuorten kokemukset Valistuspalveluyksikön toiminnasta.

8.2 Ehkäisevän päihdetyön kehittäminen

Ammattilaisten mukaan keskeisimpinä asioina ehkäisevässä päihdetyössä tulisi kehittää eri toimijoiden välistä yhteistyötä, hyvien käytäntöjen jakamista sekä työn koordinaatiota. Myös rahallisia resursseja ja työntekijöitä tulisi lisätä sekä laadukkaat ehkäisevän päihdetyön peruspalvelut taata kaikille kuntalaisille. Kouluyhteistyöhön, varhaiseen puuttumiseen ja primaariehkäisyyn panostamista pidettiin myös erittäin tärkeänä.

8.2.1 Yhteistyö ja koordinaatio

Yhteistyön kehittämistä pidettiin tärkeänä etenkin Valistuspalveluyksikön, nuorisopalvelujen, nuorisoaseman ja koulujen välillä, jolloin nuorille voitaisiin rakentaa eheämpi palvelukokonaisuus ja ehkäisevä päihdetyö tavoittaisi nuoria monelta eri taholta. Erään haastatellun ammattilaisen ehdotuksen mukaan ehkäisevän päihdetyöntekijän työaika voisi jakaantua kaikkien näiden toimijoiden kesken niin, että työntekijä olisi tavattavissa kaikissa edellä mainituissa yksiköissä, tekisi yhteistyötä päihdehaittojen ehkäisemiseksi kunkin yksikön omassa toiminnassa ja samalla toimisi tiedon välittäjänä eri yksiköiden välillä.

Kuten jo edellä todettiin, osa ammattilaisista ei ollut ennen tullut ajatelleeksikaan tekevänsä ehkäisevää päihdetyötä omassa työssään, mutta tarkemmin ajateltuna omasta työstä löytyikin perinteisiä ehkäisevän päihdetyön menetelmiä tai työtapoja. Ammattilaisten mukaan ehkäisevä päihdetyö tulisivatkin nostaa paremmin esille eri ammattikunnissa, jotta sen tärkeys huomattaisiin ja eri yksiköiden työntekijät tunnistaisivat ehkäisevän työn näkökulman myös omassa työssään.

"Täällä ei ole kuulunu se päihdetyön tekeminen meille." (H2)

Haastatteluissa ilmeni myös, että nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille tulisi tarjota ehkäisevän päihdetyön koulutusta, ajan tasaista tutkittua tietoa ja apukeinoja ehkäisevän päihdetyön konkreettiseen toteuttamiseen. Paremman työn koordinaation avulla hyväksi koettuja toimintamalleja ja käytäntöjä voitaisiin jakaa kaikille toimijoille ja antaa tukea ehkäisevän päihdetyön toteutukseen eri yksiköissä. Moni ammattilainen ilmaisi halunsa ottaa omaan työhönsä käyttöön apuvälineitä, joiden avulla nuorten kanssa voitaisiin käsitellä päihdeasioita ja edistää päihteettömyyttä.

"Mut et siihen tarvis just jonkun henkilön joka keräis ne (hyvät käytännöt), koska työntekijöillä ei ole aikaa normaalin työn ohella lähteä kiertämään yksiköissä." (H9)

"On hyvä, jos toimijoita kootaan nyt yhteen ja saadaan ne hyvät käytännöt jakoon." (H3)

Haastateltavien mukaan myös jo olemassa olevia rakenteita, kuten ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön työryhmää, tulisi hyödyntää koordinaation suuntaan.

"Kun kerran on olemassa työryhmä, joka vastaa siitä ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön koordinoinnista, niin sen työryhmän mahdollisuus olisi tehdä näkyväksi sitä tapaa, millä kukin tekee ehkäisevää työtä...kun kentällä kerran on epätietoisuutta niin voisi miettiä miten sitä työryhmää voitaisiin kehittää että kenttä saisi tarkempaa tietoa." (H4)

Moni ammattilainen puolsi ehkäisevän päihdetyön koordinaattorin palkkaamista. Hyvinkään kaupungin ehkäisevän päihde- ja mielenterveysohjelman suunnitelmasta vuosille 2010-2015 löytyykin yhtenä tavoitteena ehkäisevän työn koordinaattorin vakanssin perustaminen. Koordinaattorin avulla yhteistyötä saataisiin lisättyä ja se muuttaisi ehkäisevää päihdetyötä prosessimaisemmaksi työksi, joka läpäisee eri hallintokunnat. Monen haastatellun ammattilaisen mielestä selkeän ehkäisevän päihdetyön prosessin luominen hahmottaisi paremmin työn kokonaisuutta kaikille toimijoille.

"Mä ajattelen niin, että jos kerran meillä kaupungilla on ehkäisevän päihdetyöntekijä kelle maksetaan palkkaa siitä, niin sehän on mahdottomuus että yks ihminen pystyis hoitaa koko kaupungin osalta sen duunin, eli silloin sen pitäis olla nimenomaan ihminen kuka koordinoi sitä työtä ja tekee siitä prosessimuotosen....eli se on niinku ennaltaehkäisevän päihdetyön prosessi, joka kattaa kaikki ikäryhmät ja sit se vastuu jaetaan sieltä niille toimijoille, jotka näiden ihmisten kans tekee työtä, jotta siitä saataisiin sit toimiva kokonaisuus." (H9)

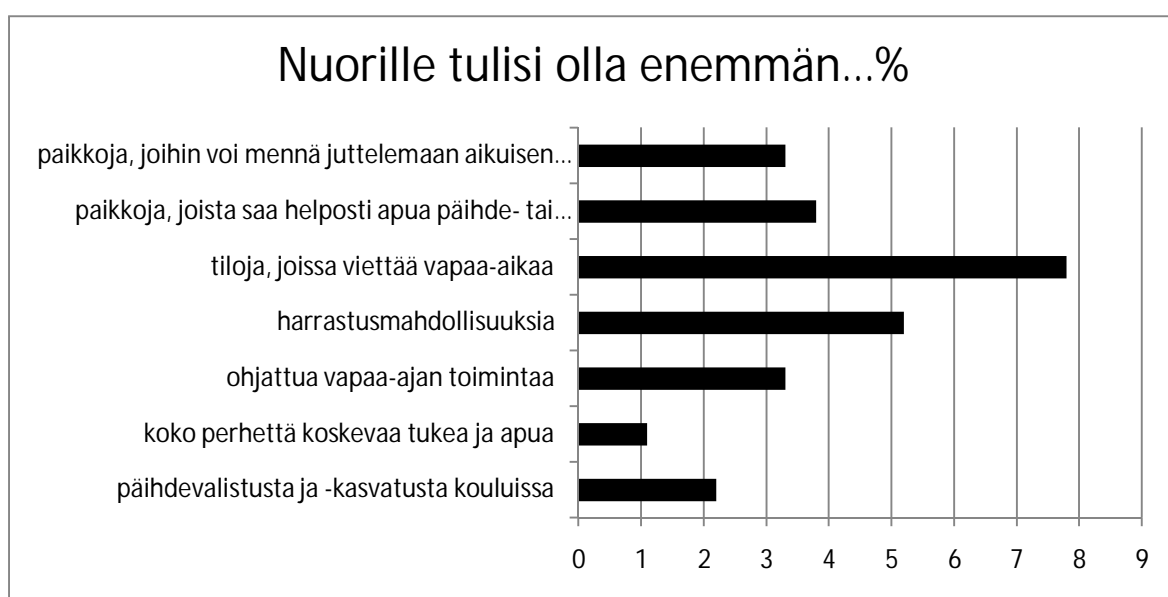
Palvelujen järjestämisessä haastateltavien mukaan tärkeitä on kuitenkin se, että työ on asiakaslähtöistä ja että työtä kehitetään asiakkaiden tarpeista lähtöisin. Muutama haastatelluista kuitenkin muistutti, että prosessit ja tuotteistaminen voi tehdä työstä myös kankeampaa, jos itse prosessityöstä tulee tärkeämpää kuin asiakaspalvelusta.

"Kun jokainen rupee kauheesti tuotteistaa ja hakee sitä prosessia, niin sitten siitä itse prosessista ynnä muusta ynnä muusta tuleeikin tärkeempi kun siitä asiakkaasta ja sit voi olla et joskus jostain syystä se asiakas ei ohjaudu sen prosessin sisään." (H7)

Nuorten kyselyssä 16 vastasi avoimeen kysymykseen "Mitä haluaisit nuorten palveluissa parantaa". Vastaukset vaihtelivat suuresti, mutta yhteistä miltei kaikissa vastauksissa oli se, että

nuoret tuntuivat kaipaavan enemmän huomiota ja aikaa ammattilaisilta sekä enemmän yritteliäisyyttä aikuisilta ymmärtää nuorten maailmaa. Nuoret toivoivat muun muassa pienempää kynnystä lähestyä ammattiauttajia, aikuisten rennompaa ja välittävämpää otetta nuoriin sekä sitä, että heitä varten olevat ammattilaiset olisivat aina tavattavissa kun apua tai tukea on hakemassa. Monessa vastauksessa toivottiin myös yksinkertaisesti ”enemmän tekemistä”.

Toisessa kysymyssarjassa nuoret saivat valita omiin mielipiteisiinsä parhaiten soveltuvat vaihtoehdot siitä, minkälaisia palveluja heille tulisi olla enemmän tarjolla. (Kaavio 6) Suurin osa nuorista toivoi enemmän paikkoja, joissa voisi viettää mielekkäästi vapaa- aikaa sekä erilaisia harrastusmahdollisuuksia. Kysymyssarjassa oli mahdollisuus valita kuinka monta vaihtoehtoa tahansa, mutta poikien vastaukset keskittyivät lähinnä vapaa- ajan viettoon ja harrastusmahdollisuuksiin. Tytöt halusivat kokonaisuudessaan enemmän ja monipuolisempia parannuksia nuorten palveluihin kuin pojat. Tytöistä noin puolet halusi nuorille enemmän paikkoja, joista voisi helposti hakea apua päihde- ja mielenterveysongelmiin sekä paikkoja, joihin voisi mennä juttelemaan aikuisen kanssa mistä tahansa asiasta.

Kaavio 6: Palvelut, joita nuorten mielestä tulisi parantaa.

8.2.2 Peruspalvelujen vahvistaminen

Ammattilaisten mukaan ehkäisevän päihdetyön asemaa kunnissa voitaisiin parantaa myös päivittämällä lainsäädäntöä. Yhdenvertaiset peruspalvelut tulisi olla saatavilla joka kunnassa ympäri Suomen, sillä tällä hetkellä palvelujen taso ja resurssit vaihtelevat suuresti. Kuntia pitäisi tiukemmin velvoittaa järjestämään kattavia ehkäisevän päihdetyön palveluja ja valtion resursseja tulisi korvamerkitä nimenomaan ehkäisevälle työlle.

"Ja sit kun sitä työtä tehdään jokainen vähän omalla tyylillään, niin kyllä sitä ihmettelee, et miten voi olla niin suuria alueellisia eroja. Että voisko siihen olla jotakin sellasia suuntaviivoja että nää on ne minimiasiat mitä pitäis niinku hoitaa ja sit kaikki muu on ekstra. Ja sen työn pitäis olla tarpeesta nousevaa, et niihin kunnan omiin erityistarpeisiin pitäis panostaa. Et se työ ei ois niin henkilöön sidottua." (H4)

Haastateltavien mukaan lainsäädännöllä tulisi varmistaa, että jokaisessa kunnassa on ehkäisevän työn palveluja ja edes yksi työntekijä, joka tekee päätyönään ehkäisevää päihdetyötä. Pelkkä yhdyshenkilön nimeäminen ei riitä, sillä kunnat ovat tähän mennessä voineet nimetä miltei kenet tahansa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöksi riippumatta siitä, mitä kyseinen työntekijä päivätyökseen tekee. Yhdyshenkilöllä ei välttämättä ole päihdetyön koulutusta eikä myöskään tarvittavia määrärahoja työn toteuttamiseen. Mitä suuremmasta kunnasta on kyse, sitä enemmän päätoimisia ehkäisevän päihdetyöntekijöitä tulisi olla.

"Tärkeää ois et joka kunnassa ois se ihminen joka tekee sitä työtä ja kans nää nimikeasiat et jossain on raittiussihteerit ja jossain ehkäisevän päihdetyön koordinaattori... et voisko olla nimikkeetkin samanlaisia." (H4)

"Mun mielestä se on aika tarkkaan osunu esitys, että jokaista kymmentä tuhatta asukasta kohden tulis olla yks ehkäisevän päihdetyöntekijä. Eli silloin se olis niinku riittävää. Et jos Hyvinkäällä on 45 000 asukasta, niin neljä ja puoli henkilöä pitäis olla ehkäisevän päihdetyön sektorilla työssä." (H1)

Kaikissa haastatteluissa nousi esille vanhempien tukeminen nuorten kasvattajina ja vanhempien vastuu nuorten asenteiden muokkaajina. Kotia pidettiin tärkeimpänä ehkäisevän päihdetyön yksikkönä ja vanhempien vaikutusta nuoriin paljon suurempana, kuin vanhemmat itse aina tiedostavatkaan. Haastatteluissa ilmeni, että monesti myös nuorten vanhemmat olisivat päihde- ja asennekasvatuksen tarpeessa. Vanhemmat saattavat sallia vaikkapa lapsensa alkoholin käytön sillä perusteella, että juominen "kuuluu nuoruuteen" tai että nuoria "ei voi kieltääkään" juomasta. Monet vanhemmat uskovat myös hallitsevansa lastensa juomista ostamalla juomat lapsilleen itse. Tosiasiassa ostamalla itse juomat lapsilleen, he mahdollistavat lastensa päihteiden käytön, rikkovat lakia ja antavat täysin päinvastaisen viestin nuorille kuin on tarkoitettu. Se, että vanhemmat ostavat nuoren alkoholijuomat ei myöskään estä sitä, ettei nuori joisi vanhempiensa tarjoamien pullojen lisäksi jotain muuta.

"Jos on päihdeongelmainen nuori, niin sillä saattaa olla tosi fiksit vanhemmat jotka haluaa apua ja haluaa tukea, niin se on se toinen puoli. Mut sit taas on nää vanhemmat, jotka sitten itsekin kittaa, niin eihän niistä oo tukemaan tätä nuorta, niin silloin se nuori tarvii enemmänkin niitä yksilöpalveluita."

Haastateltavien mukaan suurin osa vanhemmista ei kuitenkaan salli lastensa päihteiden käyttöä ja ottaa lastensa päihteiden käytön vakavasti. Ehkäisevän päihdetyön palvelujen tulisi pystyä tukemaan myös nuorten vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja ottamaan huomioon koko perheen tilanne nuoren käyttäessä päihteitä. Nuorella tulee kuitenkin olla mahdollisuus hakeutua palvelujen piiriin myös yksin ja luottamuksella. Vanhemmat kokevat ammattilaisten mukaan usein voimattomuuden ja osaamattomuuden tunteita, kun tulee aika keskustella nuoren kanssa päihteistä.

*"Monet vanhemmat ite kokee niin, että eihän niitä aina voi pitää sisällä ja sit-
hän ne vaan on tuolla ja tekee. Ne jotenkin aattelee et ei niillä oo maholli-
suutta vaikuttaa." (H 6)*

Ammattilaisten mukaan myös varhaiseen puuttumiseen, primaariehkäisyyn ja yleiseen terveyden edistämiseen tulisi panostaa tulevaisuudessa entistä enemmän. Erityisesti koulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön tulisi panostaa, sillä kouluilla on merkittävä rooli ennaltaehkäisevänä tahona ja koulun kautta on tavoitettavissa melkein kaikki peruskouluikäiset nuoret. Ammattilaiset toivoivat myös, että nuorten kanssa keskusteltaisiin päihteiden lisäksi kaikista nuoruuteen, terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista.

*"Et annettais nuorille tietoa siitä, miten pitää huolta itestänsä ja miten tärkeä on lepo ja ravinto ja perusasiat niinku kunnosta huolehtiminen...liikunta.
Et niinku päihteiden käytön riskien ohella tuotais myös sitä puolta esiin." (H9)*

Päihdehaitoista erityisesti kannabiksen haittoja tulisi ammattilaisten mukaan korostaa nuorille entistä enemmän, sillä ammattilaisten mukaan Hyvinkäällä on erityisesti nähtävissä kannabiksen lisääntynyt käyttö nuorten joukossa. Eräs haastateltu ammattilainen totesi porttiteorian toimivan nuorten kohdalla valitettavan hyvin, joka tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tupakkaa polttavat nuoret ovat alttiimpia kokeilemaan kannabiksen polttelua ja muita vahvempia päihteitä. Riippuvuuden lisäksi kannabis voi aiheuttaa mielenterveyden ongelmia, jotka eivät ilman kannabiksen käyttöä muuten välttämättä puhkeaisi.

Kaikki ammattilaiset olivat yksimielisiä siitä, että päihdeasioista puhuttaessa nuorten kanssa on tärkeää mennä sinne, missä nuoret ovat. Tieto tulisi viedä nuorille uskottavasti ja sellaisen henkilön toimesta, johon nuoret luottavat. Ammattilaisten mukaan ongelmatilanteisiin tulisi tarttua rohkeasti ja ongelmat pitäisi pystyä tunnistamaan entistäkin varhaisemmassa vaiheessa, jotta nuorten asioihin puututtaisiin jo ennen kuin nuori on esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana.

"Sit ei oookkaan enää vaan se yks ongelma, vaan monesti tullaan puhumaan jostain yhestä asiasta, että vaikka hei tää nyt vaan nukkuu kaikki päivät eikä sil oo mitään koulua. Eikä sil oo mitään työpaikkaa tai harjottelupaikkaa vaan se

vaan nukkuu himassa. Sit se tulee meille ja aletaan käymään asioita läpi et sil ei oo koulupaikkaa, eikä työpaikkaa eikä se oo pajalla ja sit sil on päihdeongelma koska sil ei oo mitään tekemistä ja sit sielt tulee viel masentuneisuutta ja kaikkee muuta. Et sit ne ongelmat onkin jo aika isoja.” (H2)

Nuorille tarkoitettussa kyselyssä oli viimeisenä kysymyksenä ”Miten nuorten päihteiden käyttöä voitaisiin ehkäistä?”. 29 nuorta vastasi tähän kysymykseen ja nuorten mielipiteet päihteiden käytön ehkäisemistä olivat yllättävän yksimielisiä. Monelle nuorelle harrastukset ja monipuoliset vapaa-ajan viettomahdollisuudet ehkäisivät hyvin päihteiden käyttöä. Nuoret halusivat järkevää tekemistä vapaa-ajalle, jolloin olisi mahdollista viettää vapaa-aikaa kavereiden kanssa sekä päihteettömiä nuorten tapahtumia myös viikonloppuisin, kuten diskoja.

Nuoret toivoivat myös tiukempaa valvontaa koulun, poliisin sekä omien vanhempien toimesta. Nuorten mukaan myös päihteiden myyntiä alaikäisille tulisi valvoa tarkemmin ja päihteiden ostoa vaikeuttaa. Nuoret kaipaivat selkeitä ja näkyviä toimijoita, joilla olisi vaikutusvaltaa ja auktoriteettia, tekemään ehkäisevää päihdetyötä. Poliisilta toivottiin enemmän näkyvyyttä katukuvassa sekä puuttumista tiukemmin päihteiden välittämiseen ja käyttöön. Sana ”viranomaiset” toistui useasti nuorten vastauksissa, jonka tulkitsin tarkoittavan sitä, että nuoret kaipaavat työntekijöiksi ihmisiä, joilla on nimenomaan lainsäädännöllinen mahdollisuus puuttua nuorten päihteiden käyttöön. Nuoret kokivat ulkoisen kontrollin tepsivän paremmin myös, jos rangaistukset päihteiden käytöstä olisivat kovempia.

”Aikuiset jotka näkevät nuorten käyttävän päihteitä voisivat tehdä asialle jotain. Jos esim. otat nuorelta tupakan pois hänellä ei ole oikeutta valittaa, sillä hänen hallussaan ei pitäisikään olla tupakkaa. Sama muiden päihteiden kanssa. Joku voisi vahtia Jussintoria, siellä poltetaan ja juodaan.” (T5)

”Missään kaupassa ei myytäisi alaikäiselle päihteitä ja keskustassa liikkuisi enemmän ihmisiä, jotka voisivat viedä päihteiden käyttäjät esim. putkaan yöksi tai kotiin yms.” (T3)

Nuoret toivoivat kouluilta tiukempaa kuria tupakoinnin suhteen ja myös vanhemmille päihdevalistusta ja tietoa siitä, mitä heidän lapsensa todella puuhaavat. Monessa vastauksessa toivottiin koulun toimesta säännöllistä päihdevalistusta ja realistista tietoa päihteiden käytön haitoista niin nuorille kuin heidän vanhemmilleenkin. Vastausten punaisena lankana kulkivat nuorten pyynnöt, että heistä yksinkertaisesti huolehdittaisiin enemmän ja valvonta olisi tehokkaampaa niin koulussa, kotona kuin kadulla.

”Enemmän valistusta vanhemmille! He saisivat katsella enemmän, mitä heidän lapset tekevät, esim. huomata jos heidän viinakaappi tyhjennetään.” (T2)

"Enemmän päihdevalistuksia" (P33)

"Että valvottaisiin paremmin ja perheet huolehtisivat enemmän." (T19)

Yleisen puuttumisen, valvonnan tehostamisen ja nuorten rajoittamisen mainitsemisen jatkoksi nuoret eivät kuitenkaan tuoneet esille konkreettisia keinoja, joilla tilanteisiin voitaisiin puuttua. Nuoret tuntuivat pitävän päihteiden hankkimista ja päihteiden käyttöä liian helppona ja he kaipasivat aikuisten valvontaa ja vastuunottoa nuorista. Nuoret halusivat selkeitä sääntöjä, rajoja ja aikuisten huolenpitoa. Tämän havainnon nojalla varhaisen puuttumisen keinot ja varhaiset interventiot päihteiden käytön suhteen olisivat erityisen tärkeitä nuorten kohdalla.

8.2.3 Nuorisoasema Nuorisohelppi

Suurin osa ammattilaisista piti uutta nuorisoasemaa hyvänä edistysaskeleena päihdetyön sektorilla, mutta osa suhtautui hankkeeseen vielä varauksella, sillä nuorisoaseman varsinaisista palvelusisällöistä ei vielä haastattelujen aikaan ollut tietoa. Nuorisoasemaa pidettiin hyvänä mahdollisuutena saada Hyvinkäälle "välimuodon" palvelua, jonne voivat hakeutua tavalliset nuoret ilman, että heillä tulee olla päihde- tai mielenterveysongelman diagnoosi saadakseen apua tai tukea. Myös koko perheen huomioon ottamista ja vanhempien mukaan ottamista nuoren palveluverkostoon pidettiin tärkeänä, ja nuorisoaseman yhtenä tärkeänä tehtävänä nähtiinkin vanhemmuuden tukeminen. Nuorisoasemaa pidettiin yleisesti hyvänä lisänä nuorten palveluihin Hyvinkäällä ja se varmasti omalta osaltaan tulee myönteisesti täydentämään nykyistä palvelutarjontaa nuorille. Nuorisoasema nähtiin myös hyvänä väylänä lisätä ehkäisevän päihdetyön näkyvyyttä ja korostaa nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

"Odotan nuorisoasemalta paljon, ja siinä mielessä on hienoa, että on edes joku tällanen liikahdus tapahtunut myös ehkäisevän työn kentän suuntaan." (H1)

"Kaikki työ, mitä nuorisoasemalla tullaan tekemään on myös ehkäisevää päihdetyötä. Kaikki työ, mikä tulee tapahtumaan on myös asiakkaiden hyvinvointia tukevaa, jolloin se on myös ehkäisevää päihdetyötä." (H4)

Haastatteluissa ammattilaiset toivoivat nuorisoasemalta nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmiin varhaista puuttumista silloin, kun nuoren ongelmat eivät ole kehittyneet vielä kovin vakaviksi. Työn painopisteeksi toivottiin niin sanottuja keskivertonuoria, joiden ongelmat ja pulmat ovat tavallisia nuoruuteen ja kasvuun liittyviä pulmia. Ehkäisevän päihdetyön tasojen kautta määriteltynä työ nuorisoasemalla olisi riskiehkäisyä, jota kohdennettaisiin niihin nuoriin, jotka käyttävät jo päihteitä tai joilla on jo alkavia ongelmia päihteiden käytön suhteen. Muina toiveina nuorisoasemalle ammattilaiset mainitsivat osaavan ja ammattitaitoisen henkilökunnan, nopean palvelun, että nuoren ei tarvitse odottaa avun saantia, vertaisryhmät, tukopakasta vieroituskurssit, päihdemateriaalin jakamisen ja luovien menetelmien hyödyntämisen

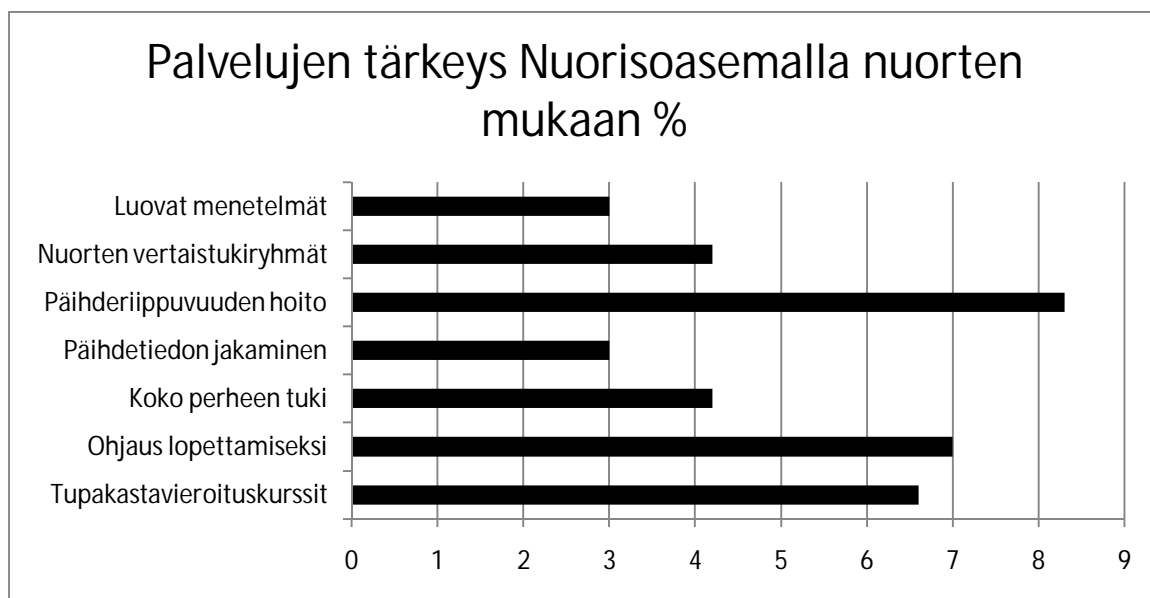
ryhmissä. Ammattilaiset toivoivat asemalle siis monipuolista nuorten psykososiaalista kuntoutusta ja tukea, jota voitaisiin toteuttaa erilaisten toiminnallisten ryhmien ja yksilöohjauksen kautta.

Nuorisoaseman suurimpana haasteena pidettiin nuorten saamista asemalle paikan päälle. Yksin avun hakeminen on nuorelle todella iso kynnyks, joten nuorisoaseman tulisi ylläpitää hyvää yhteistyöverkostoa, jotta esimerkiksi opettajat, kuraattorit, nuorisotyöntekijät ja nuorten vanhemmat voisivat ottaa yhteyttä nuoren asioista ja saattaa nuori asemalle. Kiertämällä kouluissa ja jalkautumalla nuorten pariin nuorisoaseman työntekijät voivat tehdä kasvojaan tutuksi, jotta nuoret ottaisivat aseman omakseen ja tuntisivat, että asemalle on helppo haakeutua.

Nuorten kyselyssä kysymyssarja oli suunniteltu ammattilaisten haastattelujen pohjalta niin, että nuoret saivat valita ammattilaisten ehdottamista palveluista ne, mitä pitivät ja mitä eivät pitäneet tärkeinä palveluina nuorille. Nuorilla oli myös mahdollisuus vastata ”joku muu, mikä?” -vaihtoehtoon, jos mieleistä palvelua ei listasta löytynyt. (Kaavio 7)

82,8% vastanneista nuorista piti nuorisoaseman tärkeimpänä tehtävänä päihderiippuvuuden hoitoa. Muutamissa avoimissa vastauksissa kerrottiin kuitenkin, että nuoret eivät ”mitään hoitoja aattele”. Hoito sanana viittaa ehkä nuorten ajatusmaailmassa lääkkeelliseen hoitoon tai laitospäivähoitoon. Koska suurin osa nuorista kuitenkin toivoi nuorisoasemalle päihderiippuvuuden hoitoa, tulkitsin tulosten tarkoittavan sitä, että päihderiippuvuuden hoidolla nuoret tarkoittivat lähinnä keskusteluapua ja aikuisen tukea runsaaseen päihteiden käyttöön.

70,3% vastanneista toivoi nuorisoasemalta ohjausta päihteiden käytön lopettamiseksi ja 65,6% tupakasta vieroituskursseja. Sukupuolijakauma nuorten tärkeimpinä pitämässä palveluissa oli hyvin tasainen. Tytöt ja pojat yhtälailla pitivät vieroitusta ja päihdeongelmien hoitoa nuorisoaseman tärkeimpinä palveluina. Toiveet vertaistukiryhmistä, muista ryhmämuotoisista toiminnoista ja luovien menetelmien käytöstä, kuten taideterapiasta korostuivat erityisesti tyttöjen vastauksissa. Tytöt pitivät myös koko perheeseen kohdistuvaa tukea ja apua tärkeämpänä kuin pojat.

Kaavio 7: Nuorisoaseman palvelujen tärkeys.

8.3 Myönteisiksi koetut ehkäisevän päihdetyön menetelmät

Nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön toteutuksessa tärkeimpinä asioina pidettiin riittävää ja monipuolista päihdekasvatusta erityisesti yläkoulujen oppilaille, työn tuomista nuorten lähelle sekä eri menetelmien käyttöä monipuolisesti ja toisiaan tukevasti. Ammattilaisten ja nuorten mielipiteet olivat hyvin yhteneväisiä sen suhteen, että he kaikki kokivat nuorten tarvitsevan objektiivista perustietoa päihteistä ja niiden haitoista, mutta tieto tulisi tuoda nuorille toiminnallisuuden ja itse oivaltamisen kautta.

8.3.1 Valistus

Kaikki ammattilaiset pitivät päihdetietouden perusteiden opettamista nuorille tärkeänä, koska kaikilla nuorilla tulisi olla yhtäläiset lähtökohdat tehdä päätöksiä päihteiden käytöstä ja oikeus saada vääristelemätöntä tietoa päihteiden haitoista. Primaariehkäisyä pidettiin jokaisen lapsen ja nuoren oikeutena, johon tulisi panostaa entistä enemmän. Ammattilaisten suhtautuminen valistukseen vaihteli kuitenkin suuresti ja valistuksessa nykyisellään nähtiin selviä heikkouksia. Suurin osa haastatelluista piti kuitenkin kouluvalistusta hyvänä väylänä tehdä ehkäisevää päihdetyötä, kunhan tieto vain tuodaan nuorille oikealla tavalla ja nuorten omasta kokemusmaailmasta käsin.

”Mä uskon, että tänä päivän semmonen niinku kalvosulkeilla tehty valistus ei kuitenkaan oo sitä niinku parasta antia mitä voitais antaa näille nuorille.” (H8)

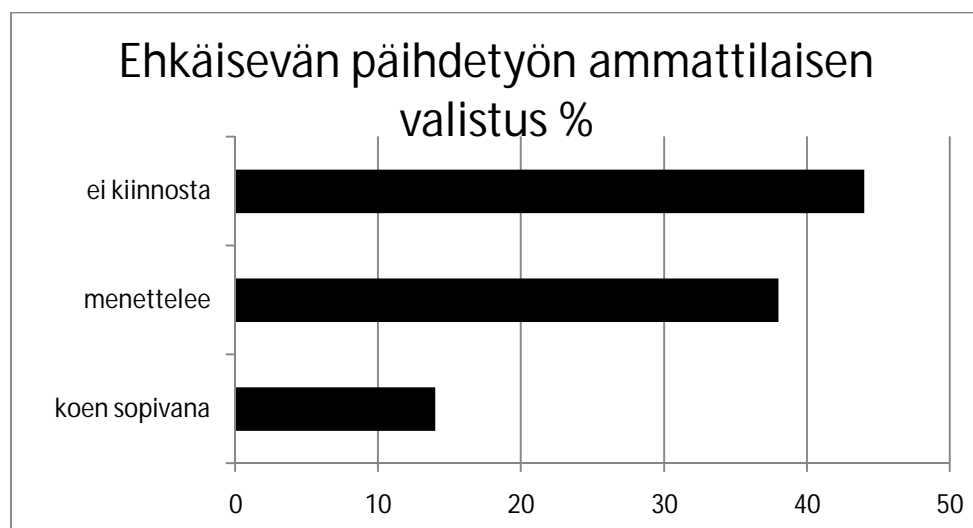
"No vaikka sitä nyt helposti mielellään haukutaan, jotain vanhakantaista valistusta kouluissa luokassa, ja sitten mielellään sanotaan että neidän tietää jo kaikki. Mutta sitten kun sinne koululuokkiin menee, niin eihän ne niistä kuitenkaan niitä faktatietoja tiedä." (H1)

Nuorten vastauksista sai sen käsityksen, että he olivat samaa mieltä ammattilaisten kanssa siitä, että päihdetiedon tarjoaminen on tärkeää, mutta yksisuuntainen "saarnaava" valistus ei kuitenkaan palvele nuoria. Nuorten vastausten mukaan ehkäisevän päihdetyön ammattilaisen tai oman opettajan kouluvalistus olivat muihin menetelmiin verrattuina kaikista epäsuosituimpia. 48,4% nuorista vastasi, että oman opettajan päihdeopetus koulussa "ei kiinnosta" ja 43,8% nuorista vastasi että ehkäisevän päihdetyön ammattilaisen valistus "ei kiinnosta". (Kaavio 8) Lomakkeen avoimissa kysymyksissä ehkäisevän päihdetyön kehittämisestä nuoret kuitenkin toivoivat päihdetietouden opettamista ja säännöllistä päihdevalistusta, jonka valossa menetelmän epäsuosio hieman yllätti.

"Säännöllisesti kouluihin tulisi päihdevalistusta ja tietoa niiden haittavaikutuksista" (T9)

"Pitäis kertoa kaikki vaikutukset ja haitat niin ei uskalletais käyttää" (P27)

"Lisää puhuttais koulus" (T23)

Kaavio 8: Nuorten kokemukset ehkäisevän päihdetyön ammattilaisen valistuksesta.

8.3.2 Toiminnallisuus ja elämyksellisyys

Toiminnallisuuden käsitettä pitivät ammattilaiset itsestänselvyytenä, kun puhutaan nuorten kanssa tehtävästä työstä. Toiminnallisten menetelmien valinnassa pidettiin kuitenkin tärkeä-

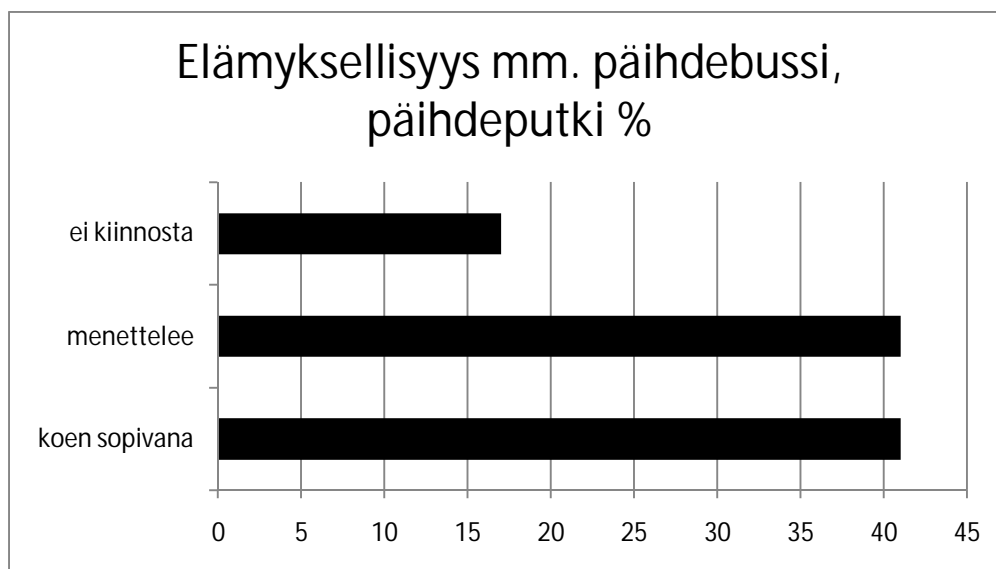
nä sitä, että mikä tahansa toiminta ei ole välttämättä nuorta vahvistavaa, vaan menetelmät tulisi valita aina yksilöllisesti nuoren tilanteesta ja työlle asetetuista tavoitteista riippuen. Erityisen hyviä kokemuksia ammatillisilla oli elämyksellisistä ja toiminnallisista menetelmistä, kuten päihdebussista, päihdeputkesta ja nuorten itse toteuttamista teemapäivistä, -viikoista ja kampanjoista.

Nuorten osallistamista päihdeettömien tapahtumien suunnitteluun pidettiin hyvänä tapana edistää päihdeettömyyttä, saada nuoret itse ajattelemaan päihdeasioita ja tutustumaan päihdetietouteen. "Nuorilta nuorille"-toimintaa, jossa nuoret itse suunnittelevat ja toteuttavat jonkin tapahtuman tai oppitunnin, pidettiin tehokkaana keinona vaikuttaa nuorten asenteisiin. Osalla ammatillisista oli myös hyviä kokemuksia draamallisista menetelmistä, kuten roolipeleistä, näyttelemisestä ja ilmaisutaidon harjoitteista. Draaman avulla pystytään elävöittämään tietoa nuorille ja liittämään tieto konkreettisesti nuorten omaan kokemusmaailmaan. Itseilmaisun harjoittaminen tukee myös sosiaalisen paineen sietoa kaveriporukassa ja tukee päihdeistä kieltäytymistä.

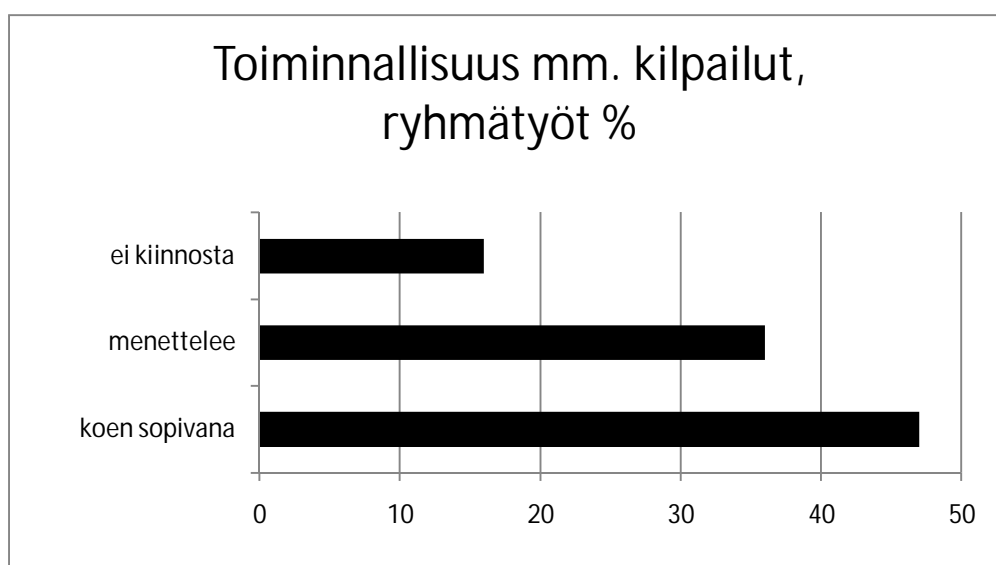
"Enemmähän nuoret toiminnasta saa irti ku siitä et joku menee sinne luokkaan ja alkaa valistamaan niitä." (H2)

Toiminnallisia menetelmiä puollettiin myös sillä, että samaan aikaan pystytään vaikuttamaan isoon joukkoon nuoria kerralla tai vaikkapa kokonaiseen kaveriporukkaan. Myös vanhempien huomioimista pidettiin tärkeänä. Kun esimerkiksi koulut järjestävät päihdeettömyyden puolesta teemaviikkoja ja tapahtumia, on tapahtumista hyvä tiedottaa myös vanhempia ja järjestää vaikkapa vanhempainilta päihdeteemalla tapahtumien päätteeksi. Myös moniammatillista osaamista ja eri ammattikuntien työntekijöitä tulisi hyödyntää nuorten tapahtumia suunniteltaessa.

Odotusten mukaisesti myös nuoret kokivat toiminnallisuuden, elämyksellisyyden, kampanjat ja teemaviikot parhaiten nuorille soveltuviksi ehkäisevän päihdetyön menetelmiksi. (Kaaviot 9, 10 ja 11) Draamalliset menetelmät jakoivat vastanneita nuoria kahtia, sillä 34% vastanneista piti draamaa nuorille sopivana menetelmänä ja 34% vastanneista taas ei pitänyt draamaa kiinnostavana menetelmänä. Sukupuolten väliset mielipide-erot olivat hyvin pieniä paitsi elämyksellisyyden ja draaman kohdalla, jotka osoittautuivat erityisesti tyttöjen suosimiksi menetelmiksi.

Kaavio9: Nuorten kokemukset elämyksellisistä menetelmistä.

Kaavio 10: Nuorten kokemukset toiminnallisista menetelmistä.

8.3.3 Dialogisuus

Toiminnallisuus ja valistus eivät kuitenkaan ole toisiaan pois sulkevia asioita, vaan näitä menetelmiä tulisi ammattilaisten mukaan käyttää toisiaan tukien. Valistustunneillakin nuoria voidaan aktivoida ottamaan osaa opetukseen erilaisin menetelmin ja valistukseen voidaan ottaa paljon erilaisia toiminnallisia elementtejä mukaan tunnin tarkoituksesta ja käytettävissä olevasta ajasta riippuen.

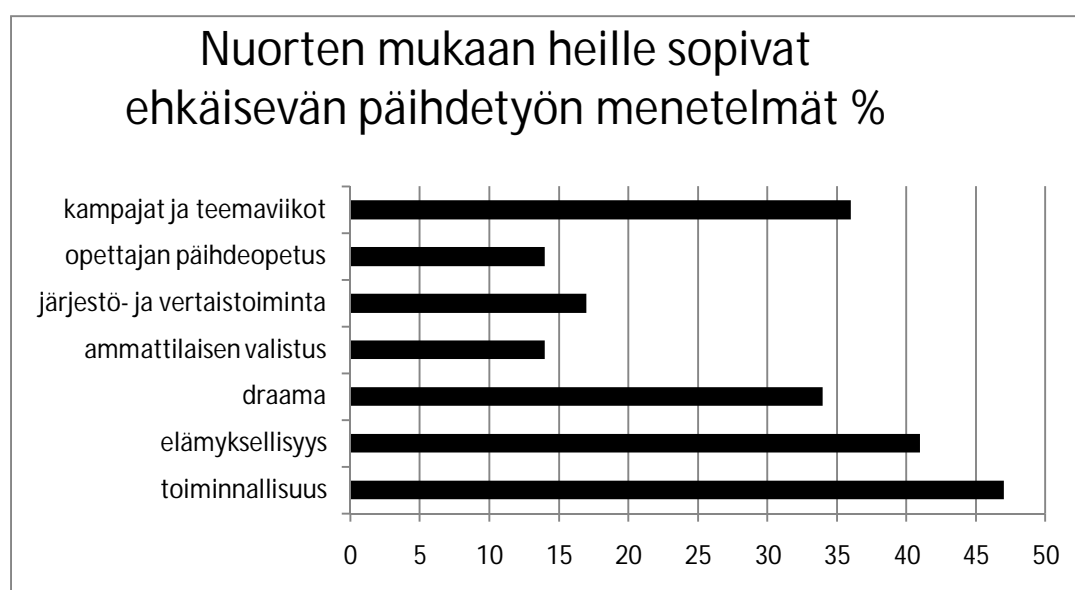
”Valistustunneillakin pitäisi löytyä se hehku, että siitä tulee mieleen jäävä tunti ja kuitenkin sellanen mielenkiintoinen ja hauska.” (H1)

"Mut senkin (valistuksen) voi tehdä niin monella tavalla, et se ei saa tulla hyökkäävästi eikä niin et nuori kokee itsensä huonoksi jos vaikka se tieto iskeekin omalle kohdalle. Et kun rupee ajattelemaan sitä omaa käyttäytymistä, niin se tiedon pitäis tulla sillee dialogisesti." (H9)

Ammattilaiset pitivät keskustelua ja dialogisuutta valistuksen tärkeimpinä piirteinä, jolloin nuoria kuunnellaan aktiivisesti ja viritetään nuoria pohtimaan itse asioita. Dialogisuus aktivoi myös niitä nuoria, jotka muuten saattaisivat pysyä hiljaa tai jotka eivät tavallisesti ole vastaanottavaisia valmiiksi pureskellulle tiedolle. Nuoret ovat yleensä mielipiteidensä ja kokemustensa jakamisessa avoimia, ja heillä on jo paljon erilaisia kokemuksia ja tietoja päihteistä vaikkapa perheensä tai lähipiirinsä kautta. Nuoret esittävät paljon myös kysymyksiä, joihin ammattilaisen on tärkeää vastata rehellisesti ja objektiivisesti. Ammattilainen ei saa värittää tietoa, liioitella tai pelotella, ja ammattilaisen tulisi olla rehellinen myös omista tiedoistaan ja valmiuksistaan puhua päihteistä. Ammattilainenkaan ei aina voi tietää kaikkea ja sen myöntäminen nuorille ei ole heikkoutta. Tärkeintä on, että asioita pohditaan yhdessä dialogisesti ja niistä otetaan yhdessä selvää.

"Sillee että selvitetään ja seikkaperäisesti kerrotaan, eikä niin että joo maksa tuhoutuu ja aivot tuhoutuu, ni se on nuorille sellasta läpä läpä lää. Että se täytyy jotenkin havainnollistaa, että mitä sitten." (H1)

"Se oli hyvä et se oli niinku realistinen eikä mitenkään saarnattu eikä mitään, et asiat tuotiin tosiasioina nuorille." (H3)

Kaavio11: Koonti menetelmistä, jotka nuoret kokivat sopiviksi ehkäisevän päihdetyön menetelmiksi nuorille.

9 Johtopäätökset tutkimuskysymysten valossa

Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada vastaus tutkimuskysymyksiini eli siihen, millaisina nykyiset ehkäisevän päihdetyön palvelut koetaan, miten ehkäisevän päihdetyön palveluja voitaisiin kehittää, mitkä menetelmät soveltuvat parhaiten nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön menetelmiksi ja vastaavatko ammattilaisten ja nuorten mielipiteet edellä mainituissa kysymyksissä toisiaan.

Tutkimusaineistoni tulokset siitä, millaisena nuoret ja ammattilaiset kokivat nykyiset ehkäisevän päihdetyön palvelut, eivät yllättäneet. Opinnäytetyön tekemisen kautta pyrinkin tuomaan näkyväksi niitä seikkoja, jotka olivat jo tiedossa, mutta jostain syystä jääneet huomaamatta ehkäisevää päihdetyötä suunniteltaessa. Positiivisesti minut yllätti se, kuinka avoimesti ja innostuneesti ammattilaiset ottivat minut vastaan ja halusivat antaa oman panoksensa työhön. Negatiivinen yllätys taas oli nuorten aktiivisuuden ja kiinnostuksen puute, sillä olin toivonut nuorilta voimakkaampaa halua päästä vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin ja kypsyyt-tä antaa monipuolisempia ja kuvaavampia mielipiteitä. Nuoret tuntuivat luottavan yhteiskunnallisiin instituutioihin ja viranomaisiin, mutta he eivät olleet kuitenkaan kiinnostuneita yhteiskunnallisista asioista tai vaikuttamisesta. Myös Suomen nuorisoyhteistyö Allianssin (2010) julkaisu vahvistaa tämän käsityksen toteamalla, että suomalaisnuoret eivät ole kansainvälisesti verraten kiinnostuneita politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista. (Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi 2010, 42.)

Hyvinkäällä ehkäisevän päihdetyön nykytilanne on siinä mielessä hyvä, että kaupungista löytyy yksi alan koulutuksen saanut päätoiminen ehkäisevän päihdetyöntekijä ja Valistuspalveluyksikkö, joka tarjoaa valistuksen, tiedottamisen ja kampanjoinnin lisäksi muun muassa tupakasta vieroituskursseja ja alkoholin taitolajikursseja, jonka kaltaisia palveluja monessa muussa kunnassa ei ole. Näiden palvelujen, erityisesti riskiehkäisyn, säilyttäminen jatkossa on mielestäni erittäin tärkeää, sillä kaikilla kansalaisilla tulee olla oikeus saada ehkäisevän päihdetyön palveluja ennen vakavan päihdeongelman syntymistä ja ilman lähetettä tai diagnoosia. Samankaltaisia palveluja olisi mahdollisuus räätälöidä myös nuorille vaikkapa osaksi Hyvinkään uuden nuorisoaseman palveluja.

Ammattilaisten kokemukset ehkäisevän päihdetyön palveluista olivat hyvin samankaltaisia ja toisiaan tukevia. Nykyisestä tilanteesta, jossa toimivaa yhteistyöverkostoa ja riittäviä resursseja työlle ei ole, oltiin harmistuneita. Ammattilaiset olivat kuitenkin valmiita yhteistyöhön nuorten hyväksi ja innokkaita ottamaan omaan työhönsä vahvemmin ehkäisevän päihdetyön elementtejä, jos koordinaatiosta ja tiedon jakamisesta vastaisi joku siihen palkattu työntekijä. Korjaavan työn ammattilaiset ilmaisivat myös kaupungin johdolle vilpittömän pyynnön,

että ehkäisevään työhön todella alettaisiin panostamaan, jotta korjaavan työn asiakasmäärät saataisiin pienenemään.

Ammattilaiset olivat huolissaan myös nuorten päihteiden käytöstä ja nuorten sallivista asenteista päihteiden käyttöä kohtaan. Nuorten kyselyn perusteella ammattilaiset olivat oikeassa päihteiden käytön yleisyydestä, mutta nuorten päihdeasenteet osoittautuivat terveemmiksi kuin ammattilaiset olivat arvioineet. Itselleni tuli tunne, että koska nuorten asenteet päihteitä kohtaan vaikuttivat varsin terveiltä ja tavallisilta, ehkä runsas päihteiden käyttö onkin oireilua ja huomion hakua puuttuvien rajojen ja vanhemmuuden johdosta. Nuoret mainitsivat myös koulujen suuren merkityksen esimerkiksi tupakoinnin mahdollistajana kouluaikana. Myös ammattilaiset kertoivat havainnoistaan, että monissa kouluissa ollaan voimattomia nuorten tupakoinnin suhteen. Oman tulkintani mukaan selkeät säännöt, tiukempi valvonta, sanktiot ja oppilaiden mahdollisuus ohjattuun tupakasta vieroittamiseen olisivat kouluihin paikallaan.

Ehkäisevän päihdetyön kehittämiseksi tuli paljon ajatuksia ja ideoita niin ammattilaisilta kuin nuoriltakin. Kouluyhteistyötä ja koulussa tapahtuvaa ehkäisevää työtä pidettiin tärkeimpänä väylänä vaikuttaa nuoriin sekä nuorten että ammattilaisten mielestä. Koulun kautta on tavoitettavissa suurin osa nuorista ja heidän vanhempansa, ja koulu on heille tuttu ja turvallinen ympäristö. Koululaitoksella yhteiskunnallisena instituutiona on mielestäni myös arvovaltaa, joka mahdollistaa koulun puuttumisen ja valistavan otteen nuoriin ja heidän vanhempiinsa. Selvää tutkimuksen perusteella nimittäin on, että myös vanhemmat tarvitsevat päihdevalistusta ja apukeinoja kehittääkseen vuorovaikutustaan nuorten kanssa. Nuoret kokivat kouluterveydenhuollon palvelut hyvin myönteisiksi, joten tiiviimpi yhteistyö kouluterveydenhoitajien kanssa on myös eräs hyvin varteenotettava kehityssuunta ehkäisevää päihdetyötä suunniteltaessa. Kaiken kaikkiaan ehkäisevää työotetta ja orientaatiota tulisi lisätä kaikilla nuorisolähdillä olevilla aloilla. Ehkäisevän päihdetyön mahdollisuus ja tehokkuus piileekin juuri siinä, että samansuuntaista viestiä levitetään laajassa verkostossa samanaikaisesti.

Nuorten palveluja tulisi mielestäni kehittää myös nuorisolähtöisesti niin, että asiakas asetetaan palvelujen keskiöön. Kuka tahansa työntekijä nuoren vastaanottaakin, on hän ”vaihtaen saattamassa” nuorta eteenpäin mihin tahansa palveluun, jota nuori tarvitsee. Työn tulisi siis lähteä paikallisista asiakkaiden tarpeista. Yhteistyötä ja tiedotusta lisäämällä pystyttäisiin paremmin välttämään turhaa päällekkäistä työtä ja poistamaan kilpailuasetelmia eri toimijoiden väliltä. Haastattelukierroksen perusteella kaupungin raittiussihteerillä, nuorisopalveluilla ja kolmannen sektorin ehkäisevän päihdetyön palvelun tarjoajalla ei ole yhteistä käsitystä toistensa työn sisällöistä ja päällekkäistä työtä suunnitellaan ja tehdään turhaan. Kun ammattilaisten omat työnkuvat ovat selvillä ja yhteistyö läpinäkyvää, voidaan tehdä vaikuttavaa työtä asiakkaan hyväksi. Loppujen lopuksi kaikista tärkeintä on kuitenkin muistaa se, kenen vuoksi työtä todella tehdään.

Myös valtakunnallisia muutoksia olisi tapahduttava, jotta ehkäisevän päihdetyön asema saataisiin vakiinnutettua ja työn toteuttaminen olisi turvattu kaikkialla siihen vaadittavin resurssein. Ehkäisevän päihdetyön peruspalvelujen, kuten koulujen päihdekasvatuksen, yleisen ehkäisyn ja riskiehkäisyn, tulisi olla joka kunnassa vankemmalla pohjalla, jolloin kaikille kansalaisille voitaisiin tarjota tietoa ja mahdollisuuksia lopettaa tai hallita päihteiden käyttöä kursien ja tukiryhmien avulla.

Nuorten vastauksissa ehkäisevän päihdetyön kehittämisestä korostui tiukempi kuri, valvonta, rajoittaminen ja aikuisten vastuu nuorista. Suomalaiset nuoret pärjäävät kansainvälisissä vertailututkimuksissa, kun tehdään tilastoja koulumenestyksestä tai kotien materiaalisesta vauraudesta. Suomalaiset sijoittuvat kuitenkin huonoimmin silloin, kun vertaillaan yhteisöllisyyttä ja perhesuhteiden kiinteyttä. Suomen nuorisoyhteistyö Allianssin (2010) julkaisussa kerrotaankin esimerkkejä nuorten ja heidän vanhempiansa välisen suhteen höltymisestä: nuoret tapaavat vanhempiaan nykyään harvemmin kuin 1990-luvulla, vanhemmat tietävät yhä harvemmin, missä heidän nuorensa viettävät viikonloppuiltoja ja OECD-maista Suomessa perheet myös syövät vähiten yhdessä. Kouluterveyskyselyn mukaan noin puolet yläkouluikäisistä nuorista ei syö yhtä aikaa muun perheen kanssa. (Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi 2010, 31.)

Kinnusen (2008) mukaan suomalaisilla lapsilla on heikompi itsetunto ja huonommat sosiaaliset taidot monen muun saman ikäisiin lapsiin verrattuna. Suomalaiset 14-vuotiaat nuoret löytyvät myös aivan häntäpäästä sosiaalisen toiminnan arvostamisessa. Mielenterveysseuran tekemän tutkimuksen mukaan peruskoulun kuudesluokkalaiset eivät kokeneet itseään kovin tärkeäksi tai merkittäväksi muille ihmisille. On myös havaittu että suomalaiset nuoret tuntevat itsensä muita pohjoismaalaisempia useammin yksinäisiksi, heillä on huonommat suhteet vanhempiinsa ja he epäilivät rakastaako heitä kukaan. (Kinnunen 2008, 57.) On siis ilmeisen perusteltua, että vanhemmuutta tulisi tukea jatkossakin sekä tarjota tukea ja ohjausta niin sanotuille tavallisille perheille, joilla ei ole merkittäviä ongelmia. Vanhempien hyvä esimerkki päihteiden käytössä, nuorista välittäminen ja kielteinen asenne alaikäisten päihteiden käyttöä kohtaan vaikuttavat suuresti nuorten päätöksiin ja asenteisiin.

Mieluisiksi koetuista ehkäisevän päihdetyön menetelmistä nuoret ja ammattilaiset olivat samoilla linjoilla. Toiminnallisuus, elämyksellisyys ja kampanjat olivat kummankin ryhmän mieleen, mutta myös perinteistä valistusta ja päihdetietouden opettamista pidettiin tärkeänä. Avainasemassa oli se, miten valistus ja opetus toteutetaan. Valistuksen toteuttamistapa tulee olla mielenkiintoinen ja päihdetietoa tulee jakaa keskustellen, jolloin nuoret itse voivat liittää saatua tietoa omaan kokemusmaailmaansa. Mitkään menetelmät eivät sulje toisiaan pois, vaan tärkeää olisikin käyttää kaikkia menetelmiä lomittain. Tieto, asenne, kokemus ja tunne yhdistettyinä tukevat toinen toisiaan ja tekevät menetelmästä yhdessä vaikuttavan. Omasta mielestäni on myös tärkeää tunnistaa ne metodit, jotka koetaan epäonnistuneiksi tai tehot-

tomiksi, sillä myös ehkäisevän päihdetyön tulee ottaa opiksi tehdyistä virheistä ja muuntautua kohderyhmän ja vallitsevan tilanteen mukaiseksi.

Vastasivatko nuorten ja ammattilaisten mielipiteet sitten toisiaan? Tätä työtä aloittaessani johtokysymyksenä mielessäni oli se, onko ehkäisevä päihdetyö todella nuorten tarpeista lähtevää vai pelkkää asiantuntijoiden kokemaa huolta nuoruudesta. Oman tulkintani mukaan nuorista ollaan enemmän huolissaan, kuin on ehkä aihetta. Opinnäytetyöni aineiston nuoret vaikuttivat vastauksillaan kohtalaisen tervehenkisiltä ja ajattelevaisilta nuorilta, joiden omis- sa päihdeasenteissa tai ymmärryksessä ei niinkään ollut vikaa, vaan aikuisten. Tosiasia toki on, että aineiston tulosten mukaan noin puolet 14-15-vuotiaista nuorista käyttää alkoholia, joka tukee valtakunnallisia tilastoja. Näen nuorten juomisen ja tupakoinnin kuitenkin enemmän vastareaktiona aikuisten välinpitämättömyydelle ja sille, että nuorille alkoholin hankkiminen ja sen juominen on helppoa. Nuoret juovat, koska se on heille mahdollista, ei siksi että se olisi heistä oikein.

Nuorten ja ammattilaisten aineistoja ei kokonaisuudessaan voi toisiinsa verrata, sillä aineiston keruun tavat olivat hyvin erilaiset eivätkä kysymykset olleet identtisiä. Nuoria osaltaan myös johdateltiin vastaamaan ”oikeisiin” kysymyksiin, sillä nuorten kysely koottiin vasta analysoidun ammattilaisten aineiston pohjalta. Tutkimukseni tulosten nojalla esitän, että Kumpikin osapuoli kuitenkin koki ehkäisevän päihdetyön tärkeäksi työksi, johon tulisi panostaa. Ammattilaisten ja nuorten kokemusmaailmat eroavat tietysti paljon toisistaan, joten ammattilaiset painottivat vastauksissaan enemmän palvelurakenteellisten ja lainsäädännöllisten muutosten tarpeellisuutta sekä rahallisten resurssien tärkeyttä. Ammattilaiset keskittyivät siis sanan mukaisesti palveluiden kehittämiseen, kun taas nuoret korostivat pienempiä arkisia muutoksia, joiden avulla päihteettömyyttä voitaisiin edistää. Nuorten vastauksissa korostuivat ajatukset rajoittamisesta, vanhemmuuden vahvistamisesta, yleisestä asenneilmaston muutoksesta ja selkeistä yhteisistä säännöistä.

10 Pohdinta

Ehkäisevän päihdetyön kentällä eletään jatkuvasti muutospaineessa, sillä ala vielä hakee pysyvämpää asemaa osana päihdehuoltoa ja ehkäisevä päihdetyö on vahvasti sidottuna yhteiskuntaan ja sen muutoksiin. Uusia menetelmiä ja toimintatapoja kehitellään koko ajan ja työn ideologia on laajentunut perinteisestä raittiustyöstä laajaksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Miten nuorille tulisi puhua päihteistä? Päihteettömyyttä edistävien ja päihteiden käyttöön rohkaisevien metodien välinen raja on kuin veteen piirretty viiva, ja mielipiteet eri menetelmien puolesta ja vastaan jakavat myös ammattilaisia. Koska puututaan liian varhain ja koska liian myöhään? Kuinka paljon sallimalla ja antamalla vapauksia voidaan ehkäistä ongelmien syntyä? On totta, että alaikäisille tulisi antaa selkeä viesti siitä, että alkoholin käyttö ei ole heille sallittua missään tilanteissa. Tätä sanomaa tukevat myös viranomaisten kontrollitoimenpiteet ja lainsäädäntö. Toisaalta ajattelen, että ehkäisevä päihdetyö ei voi olla vain raittiuden vaatimista, koska osa nuorista käyttää ja kokeilee päihteitä joka tapauksessa. Nuoret saattaisivat hyötyä enemmän siitä, että heille opetettaisiin juomisen hallintaa ja pyritäisiin ennemminkin haittojen vähentämiseen kuin alkoholin juomisen täyskieltoon.

Kenen vastuulla nuorten päihteiden käyttö sitten on? Yläkouluikäisten nuorten kehitysvaiheeseen ja itsenäistymisen tavoitteluun kuuluu, että he haluavat olla itse vastuussa valinnoistaan ja ratkaisuistaan. Tottahan on, että koska nuorten on helppo hankkia itselleen päihteitä, he myös itse vastaavat ostopäätöksistään. Jokaisella nuorella tulisikin olla valtaa omissa asioissaan, mutta loppujen lopuksi on aikuisten vastuulla asettaa nuorten käytökselle ja toiminnalle rajat. Sekä ammattilaisten että nuorten aineistosta nousi esille, että nuorilta koettiin puuttuvan rajoja ja valvontaa. Oman tulkintani mukaan nykyajalle tyypillinen yksilön kunnioittaminen ja individualismin korostaminen ovat saattaneet mennä siinä suhteessa liian pitkälle, että kaikki aikuiset eivät enää tunne olevansa oikeutettuja tai velvoitettuja puuttumaan nuorten

tekemisiin. Vanhempien kiinnostus nuorten tekemisiä kohtaan ja yhteinen ajanvietto ovat kuitenkin parhaita nuorta suojaavia tekijöitä.

Aineistossa sekä ammattilaiset että nuoret korostivat vanhempien hyvän esimerkin tärkeyttä ja vastuuta nuorista. Anna Rantanen (2007) toteaa kuitenkin, että kaikkien runsaasti alkoholia käyttävien vanhempien lapsista ei tule runsaasti juovia nuoria aikuisia eivätkä yhteiskunnan normit kaikkia estä. Vastuu on vaikea asia ja syyllistäminen on yleensä vastuunottoa helpompaa. Ehkäisevän päihdetyön mahdollisuutena on kuitenkin nuorten tukeminen ja vastuun jakaminen eri toimijoiden kesken. Ehkäisevä päihdetyö mahdollistaa tiedon saamisen, palvelut ja niiden piiriin pääsemisen. Nuorella on myös mahdollisuus päättää itse omista asioistaan tiettyynajaan saakka. Ehkäisevä päihdetyö on kuitenkin myös rajoittamista, jolloin yhteiskunnallisilla normeilla tai vanhempien asettamilla säännöillä rajoitetaan nuoren mahdollisuuksia kokeilla tai käyttää päihteitä. (Rantanen 2007, 73.)

Opinnäytetyöni yhtenä päätarkoituksena oli korostaa nuorten oman elämän asiantuntijuutta ja tarjota nuorille kanava saada äänensä kuuluviin heitä koskevissa asioissa. Petyin kuitenkin hiukan siihen, että nuorten osallistamista ehkäisevän päihdetyön suunnitteluun tai toteuttamiseen eivät vaatineet ammattilaiset eivätkä nuoretkaan. Vertaistuellista valistamista ja nuorten keskinäisen vuorovaikutuksen edistämistä pidettiin myönteisinä ehkäisevän päihdetyön keinoina, mutta varsinaista ehkäisevän päihdetyön nuorisolähtöisyyttä ei missään vastauksissa kuitenkaan toivottu. Uskon kuitenkin, että vanhoja toimintamalleja ei tulisi viljellä vain siksi, että ne ovat tuttuja, vaan tulisi lähteä rohkeasti kokeilemaan uusia ja tuoreita ideoita. Nuorisokulttuuri muuttuu, joten ehkäisevän päihdetyönkin on muututtava. Omasta mielestäni yksi hyvä keino työn uudistamiseksi, oman opinnäytetyöni tuloksista huolimatta, on ottaa nuoret mukaan työn suunnitteluun.

Eräs kysymys, jota pohdin kovasti ammattilaisten haastattelukierroksella, oli miksi kaikkien haastateltujen ammattilaisten ajatukset, mielipiteet ja tieto eivät ole jo kulkeutuneet käytännön työhön sekä ehkäisevää päihdetyötä suunnittelevien ja päätöksiä tekevien tahojen korviin. Kyse ei haastattelujen perusteella ole siitä, etteikö osaamista, tietoa ja motivaatiota näiltä ammattilaisilta löytyisi. Joillain ammattilaisilla oli hyvinkin vahvoja mielipiteitä työn toteuttamisesta, keinojen toimivuudesta tai toimimattomuudesta ja verkoston puutteista, mutta kaikki nämä tiedot olivat suuremmilta osin vain haastateltavan itsensä käytössä. Onko ongelma siis tiedonkulussa ja verkoston toimimattomuudessa vai siinä, että työn suunnittelijat ja päätöksentekijät eivät osaa ottaa huomioon muidenkin asiantuntijoiden mielipiteitä ja ammattiosaamista?

Nuorten päihteiden käyttöön puuttuminen ei ole helppoa. Ammattiauttajien voi olla vaikea päästä osaksi nuorten elämää, jos perheessä ei laajemmin ole muita ongelmia. Yksittäisten

lasten tai nuorten ongelmat jäävät helposti huomaamatta ja saattaa olla, että niihin ei osata tai uskalleta tarttua oikeaan aikaan. Myös vanhemmat voivat kokea voimattomuutta ja osamattomuutta puuttua nuoren ongelmiin. Nuoren tilanteeseen puuttuminen, jopa vähäpätöiseltä tuntuvassa tilanteessa, ei kuitenkaan koskaan ole liioiteltua, sillä pohjimmiltaan puuttumisessa on kyse nuoren huomioimisesta ja välittämisestä.

Kuten jo aiemmin ehkäisevän päihdetyön luvussa tuli esille, on ehkäisevän päihdetyön hankkeiden ja projektien seuranta sekä juurruttaminen käytäntöön jäänyt todella vähäiseksi. Vaikka hankkeissa ja projekteissa tehdään hienoa ja innovatiivista työtä, loppuvat aika ja raha harmittavan usein kesken. Liian usein ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on myös vain muutaman innostuneen ammattilaisen vastuulla. Toisaalta muutama innostunut työntekijä on parempi vaihtoehto kuin ei kokopäiväistä työntekijää ollenkaan. Työn toteuttamiselle tarvittaisiin kuitenkin kokonaisvaltainen ympäristö, jossa toiminnalla on selvät tavoitteet ja suunnitelma. Kehittämis ehdotuksena Hyvinkään kaupungille ehdotan verkoston kokoamista kordinoidusti yhteen, jolloin tietoa ja osaamista voitaisiin helposti jakaa. Ehkäisevä päihdetyö tarvitsee lisää työntekijöitä, mutta työtä voidaan alkaa viemään eteenpäin jo pelkästään hyödyntämällä paremmin jo olemassa olevia yhteistyörakenteita, työryhmiä ja yksittäisiä työntekijöitä.

Miten sitten tässä opinnäytetyössä esille tullut tieto saataisiin juurrutettua käytäntöön ja näkyväksi koko verkostolle? Tässä työssä esille tullut tieto ei itsessään ole mitään uutta, mutta se kuvaa ehkä hieman tarkemmin yhden kaupungin tilannetta. Tämän opinnäytetyön tekemisen motiivina oli kohdistaa nuorten kanssa toimivien eri tahojen ja työn suunnittelijoiden huomio ehkäisevän päihdetyön tärkeyteen ja sen tämän hetkisiin solmukohtiin. Hyvinkää ei ole poikkeus muiden joukossa, vaan nykyiset ehkäisevän päihdetyön epäkohdat ovat valtakunnallisesti samoja monessa kunnassa. Ehkäisevää päihdetyötä suunniteltaessa tulisi ottaa käyttöön kaikki se tutkittu tieto ja osaaminen mitä on, ja lisätä työntekijöiden osaamista. Kun eri alojen työntekijät omaksuvat uuden päihdeettömyyttä ja hyvinvointia edistävän työotteen ja juurruttavat sitä käytäntöön, voidaan ehkäisevän päihdetyön tavoitteita viedä luonnollisesti osaksi nuorten arkea.

Lähteet

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R., Vilén, M. 1999. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Fröjd, S., Kaltiala-Heino, R., Ranta, K., Von der Pahlen, B. & Marttunen, M. 2009. Nuorten ahdistuneisuus ja päihteiden käyttö. Tietoa vanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Jyväskylä: Gummerus.

Harrikari, T. 2008. Ristillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Hakapaino.

Heikkilä, T. 1998. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita

Helminen, J. 2005. Nuoruuden huuma ja psykososiaalinen työ nuorten kanssa. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Kiintopisteitä nuoruusaikaan. Psykososiaalinen tuki ja työ nuorten kanssa toimittaessa. Helsinki: Multiprint, 13- 28.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. 12. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Huoponen, K., Peltonen, H., Mustalampi, S. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2001. Päihteiden käytön ehkäisy. Opas koulujen ja sidosryhmien yhteistyöhön. Helsinki: Hakapaino.

Hyvinkään Perusturvakeskus. Tutustu valistuspalvelun tarjontaan!- esite.

Ikonen, L. 2010. Lapsesta on tullut tarkkailun kohde päiväkodissa, koulussa ja terveydenhoidossa. Helsingin Sanomat 14.9.2010.

Inkeroinen, T. & Partanen, A. 2006. Päihdepalvelujen tila 2005. Työpapereita 7/2006. Stakes.

Kinnunen, S. 2008. Nuoren itsetunto. Teoksessa Pruuki, H. (toim.) Nuorten sielunhoidon käsikirja. Helsinki: Nord Print, 46- 59.

Koskimies, M. & Pyhäjoki, J. 2009. Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huolten vyöhykkeillä. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Yliopiston kirjapaino, 186-196.

Kuussaari, K. 2006. Näkemysten kirjo, sirpaloitunut tieto. Terveystieteiden, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöiden käsityksiä huumeiden käyttäjien hoitopalvelujärjestelmästä. Vaajakoski: Gummerus

Kylmänen, P. 2005. Kun kaikki muutkin...Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Tampere: Tammer-Paino

Leimio-Reijonen, S. 2009. Elämää alkoholiavaruudessa. Terveyslehti 3/2009. Forssa: Painotalo Auranen, 11-13.

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Helsinki: Edita.

Lämsä, A-L. 2009. Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa Lämsä, A-L. (toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: WSOY, 21- 32.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus

Parjanne, M-L. 2008. Terveysteen, hyvinvointiin ja sairauksien ehkäisyyn kannattaa investoida. Teoksessa Ilmakunnas, S. (toim.) Hyvinvointipalveluja entistä tehokkaammin. Uudistusten mahdollisuuksia ja keinoja. Helsinki: Nord Print, 141- 167.

Partanen, A. & Kekki, T. 2008. Päihdepalveluiden seudullinen kehitys 2008. Helsinki: Valopaino

Pönkkö, M-L. & Tervonen-Rossi, R. 2009. Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja nuoren kasvun tukemisessa. Teoksessa Lämsä, A-L.(toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: WSOY, 145- 157.

Siurala, L. 2007. Nuorille suunnattujen palvelujen koordinointi kunnassa. Teoksessa Tarvainen, T., Pietiläinen, V. & Kuure, T. (toim.) Nuoret eivät odota. Palvelurakenteen muutos nyt. Helsinki: Yliopistopaino, 45- 52.

Toivonen, J. 2010. Kahden viranomaisen huolestuminen johtaisi "hälytykseen". Ongelmiin kiinni yhä aiemmin. Helsingin Sanomat 11.9.2010.

Valtakunnallinen päihdetyön aluekehittäjäverkosto. €Matti- esite.

Vehviläinen, J. 2002. Moniammatillinen nuorisotyö. Yksinäisten sankareiden ajasta tiimityöhön. Humanistisen ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja. Sarja C. 2/2002.

Warpenius, K. 2002. Kuka ottaisi vastuun? Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöverkoston perustamisen arviointi. Saarijärvi: Gummerus

Sähköiset lähteet

Ahlström, S., Huhtanen, P., Metso, L., Leppänen, M. & Pietilä, E. 2009. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995-2007. ESPAD- tutkimusten tulokset. Viitattu 20.9.2010.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/1bdd2d77-b36d-499c-b8de-dd714abf80d8>

Huusko, M., Huoponen, K., Lindholm, N. & Salovaara, R. 2005. Valintojen viidakossa. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali ehkäisevään päihdetyöhön. Viitattu 22.9.2010.
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/d53be79ce82920f1a973ea701acb8dc0/1285143981/application/pdf/21546/Valintojen%20viidakossa.pdf>

Järvinen, A., Jokinen, N., Ketonen, T., Laari, L., Opari, P. & Varamäki, R. 2009. Päihdebarometri 2009. Kuntien ja järjestöjen näkemyksiä päihdetilanteesta. Viitattu 20.9.2010.
<http://www.tekry.fi/timage.php?i=100910&f=1&name=P%E4ihdebarometri+2009.pdf>

Laatutähteä tavoittelemassa. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit. 2006. Stakes. Viitattu 22.9.2010.
http://neuvoo-antavat.stakes.fi/NR/rdonlyres/EC80AF22-E280-498B-A05B-B1839EA118DF/0/laatutahtea_tavoittelemassa.pdf

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2010- 2013. Hyvinkään kaupunki. Viitattu 23.9.2010.
http://www.hyvinkaa.fi/Tiedostot/Opetus/Opetuksen%20tietopankki/Lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma.pdf

Mieli 2009- työryhmä. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009- työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Viitattu 30.9.2010.
<http://pre20090115.stm.fi/pr1233819605898/passthru.pdf>

Nuorisolaki 27.1.2006/72. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.2.2011.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search\[type\]=pika&search\[pika\]=nuorisol](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search[type]=pika&search[pika]=nuorisol)

Pietikäinen, M. 2009. Kouluterveyskysely 2009: Nuorten päihdeasenteet höltyneet. Viitattu 7.9.2010. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=18620

Preventiimi- nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus. 2009. Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali. Viitattu 22.9.2010. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoitus/ennaltaehkaeisevae_paeihde-_ja_huumetyoe/liitteet/Mitx_on_nuorisoalan_ehkxisevx_pxihdetyx.pdf

Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.2.2011. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041?search\[type\]=pika&search\[pika\]=p%C3%A4ihdehuoltol](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041?search[type]=pika&search[pika]=p%C3%A4ihdehuoltol)

Rainio, S., Pere, L., Lindfors, P., Lavikainen, H., Saarni, L. & Rimpelä, A. 2009. Nuorten terveystapatutkimus 2009. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009: 47. Viitattu 29.11.2010. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-10634.pdf

Raittiustyölaki 19.11.1982/828. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 21.2.2011. [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820828?search\[type\]=pika&search\[pika\]=raittiu sty%C3%B6l](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820828?search[type]=pika&search[pika]=raittiu sty%C3%B6l)

Rantanen, A. 2007. Nuorten ja ammattilaisten näkökulmia ehkäisevään päihdetyöhön. Sosiaalityön pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 1.2.2011. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01873.pdf>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 1.10.2010. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Soikkeli, M. 2006. Ehkäisyn tasot- vanha käsitelmä ja kaksi uutta. Viitattu 21.9.2010. http://neuvoa-antavat.stakes.fi/NR/rdonlyres/3012531F-6A8E-45EB-9BC1-0159AAE2D314/0/soikkeli_ehkaisyn_tasot.pdf

Suomen nuorisoyhteistyö- Allianssi ry. 2010. Nuorista Suomessa. Viitattu 2.2.2011. <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/793/>

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun runko

Liite 2: Kyselylomake nuorille

Liite 3: Esimerkki laadullisen aineiston analyysistä

Teemahaastattelun aiheet ja haastattelukysymykset

Haastateltavan	Koulutus/ammattinimike Työkokemus nuorten kanssa tehtävästä päihteisiin liittyvästä työstä
----------------	--

1. Minkälaisina nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset kokevat nykyiset ehkäisevän päihdetyön palvelut Hyvinkäällä?
 - Miten nuorten päihteiden käyttö näkyy omassa työssäsi?
 - Minkälaisia kokemuksia sinulla on kaupungin tämän hetkisistä ehkäisevän päihdetyön palveluista?
 - Onko nuorten ehkäisevän päihdetyön palveluissa mielestäsi puutteita?
2. Miten ehkäisevän työn palveluja tulisi kehittää?
 - Miten kehittäisit nykyisiä ehkäisevän päihdetyön työn palveluita?
 - Mitä muita muutoksia tarvittaisiin ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuuden kehittämiseksi?
 - Onko matalan kynnyksen nuorisoasema mielestäsi tarpeellinen ehkäisevän päihdetyön palvelumuoto?
 - Minkälaisia sisältöjä toivoisit nuorisoasemalle päihdetyön osalta?
3. Minkälaisia myönteisiä kokemuksia ammattilaisilla on käytetyistä ehkäisevän päihdetyön menetelmistä?
 - Mistä konkreettisista ehkäisevän päihdetyön malleista, työtavoista, menetelmistä, keinoista jne. sinulla on myönteisiä kokemuksia työssäsi? Minkälaisia?

Kyselylomake nuorille

Tyttö / Poika

1. Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien päihteisiin liittyvien väittämien kanssa?

	samaa mieltä	eri mieltä
Ystäväpiiristäni suurin osa käyttää alkoholia joskus		
Ystäväpiiristäni suurin osa tupakoi		
Tunnen nuoria, jotka käyttävät huumeita		
Päihteiden ikärajoja tulisi alentaa		
Humalaan juominen viikonloppuisin on normaalia		
Päihteiden käyttö kuuluu nuoruuteen		
Kannabiksen polttelu on harmitonta		
Nuoret juovat alkoholia liikaa		
Tupakointi on typerää		
Kannabiksen käyttö tulisi laillistaa		
Vanhempani hyväksyvät nuorten päihteiden käytön		
Vanhempani ostavat minulle tupakkaa tai alkoholia		

2. Minkälaisia kokemuksia sinulla on seuraavista toimijoista, jotka toteuttavat työssään ehkäisevää päihdetyötä? Merkitse rasti siihen kohtaan, joka kuvaa kokemuksiasi parhaiten.

	erittäin myönteisiä	myönteisiä	menettelee	ei kokemusta
Kouluterveydenhoitaja				
Koulukuraattori				
Valistuspalveluyksikkö				
Nuorisoasema Tellus				
Lastensuojelu				
Nuorten työpajatoiminta				
Nuorisotyöntekijät				
Poliisi				
Järjestöt (mm. EOPH, Elämäni Sankari)				

Jos kokemuksesi ovat huonoja, kuvaile miksi:

3. Mitä erityisesti haluaisit edellä mainituissa nuorten palveluissa parantaa?

4. Ympyröi mielipidettäsi parhaiten kuvaavat vaihtoehdot. Voit valita useamman vaihtoehdon.

Mielestäni nuorille pitäisi olla enemmän...

1. päihdevalistusta ja päihdekasvatusta koulussa
2. koko perhettä koskevaa tukea ja apua
3. ohjattua vapaa-ajan toimintaa
4. harrastusmahdollisuuksia
5. tiloja, joissa viettää vapaa-aikaa
6. paikkoja, joista saa helposti apua päihde- tai mielenterveysongelmiin
7. paikkoja, joihin voi mennä juttelemaan aikuisen kanssa mistä tahansa asiasta

5. Minkälaisia nuorten palveluja pidät tärkeinä tulevilla matalan kynnyksen nuorisoasemalla?

Merkitse rasti siihen kohtaan, joka kuvaa mielipidettäsi parhaiten.

	pidän tärkeänä	en pidä tärkeänä	en osaa sanoa
Tupakkavieroituskursseja			
Ohjausta/tukea päihteiden käytön lopettamiseksi			
Ohjausta/tukea koko perheelle			
Päihdetiedon jakamista esim. infopisteessä			
Päihderiippuvuuden hoitoa			
Nuorten vertaistukiryhmiä			
Luovaa toimintaa, kuten taideterapiaa			
Jotain muuta, mitä?			

6. Mitkä ovat mielestäsi parhaita nuorille suunnattuja ehkäisevän päihdetyön menetelmiä?

Merkitse rasti siihen kohtaan, joka kuvaa mielipidettäsi parhaiten.

	koen sopivana	menettelee	ei kiinnosta
Toiminnallisuus (mm. kilpailut, ryhmätyöt)			
Elämyksellisyys (mm. päihdebussi, päihdeputki)			
Draama (mm. näytelmät, roolipelit, ilmaisutaito)			
Ehkäisevän päihdetyön ammattilaisen valistus (mm. raittiussihteeri)			
Nuorten järjestö- ja vertaistoiminta			
Oman opettajan päihdeopetus koulussa			
Kampanjat ja teemaviikot			
Joku muu, mikä?			

7. Miten nuorten päihteiden käyttöä voitaisiin mielestäsi Hyvinkäällä ehkäistä?

Esimerkki laadullisen aineiston analyysistä

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	OTSIKKO TEKSTISSÄ
Nuorten asenteet sallivia	Luonnehdintaa nuorten päih- teiden käytöstä	Ehkäisevän päihdetyön palvelujen nykytila
Päihteiden käyttöä ei peitellä		
Tupakointi ja alkoholin juomi- nen yleisintä		
Kannabiksen polttaminen yleis- tynyt		
Nuoret aloittavat tupakoinnin ja juomisen entistä nuorempina		
Nuoret juovat suuria määriä kerralla, eivätkä aina tiedä juomiensa vahvuuksia		
Eriarvoistuminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla heijastuu myös nuoriin	Nuorison polarisoituminen	
Ehkäisevä päihdetyö ei näkyvää työtä	Työn ongelmakohtia	Ehkäisevän päihdetyön palvelujen nykytila
Yksiköt tunnetaan nimeltä, mutta palvelujen sisällöistä ei tietoa	Huono tiedotus	
Eri alojen ammattilaiset eivät tunnista tekevänsä ehkäisevää päihdetyötä		
Yhteistyö on vähäistä tai sitä ei ole ollenkaan		
Kaivataan työkaluja ja mene- telmiä omaan työhön, joiden avulla ehkäisevää päihdetyötä voitaisiin toteuttaa	Keinojen puuttuminen toteut- taa työtä	
Ajatusten ja osaamisen vaihto eri ammattilaisten kesken ter- vetullutta		

Ajan tasaista tietoa ja informaatiota tulisi tarjota koko verkostolle		
Ehkäisevän ja korjaavan päihdetyön yhteistyötä tulisi lisätä		
Resurssien puute suurimpana työn kehittämisen esteenä	Ehkäisevä työ jäänyt korjaavan työn jalkoihin	
Alalle tarvittaisiin lisää rahallista tukea ja työntekijöitä		
Kouluyhteistyöhön panostaminen tärkeää		
Yhteistyön, hyvien käytäntöjen ja koordinaation kehittäminen	Verkoston kokoaminen	Ehkäisevän päihdetyön palvelujen kehittäminen
Ehkäisevän päihdetyön prosessin luominen		
Palvelujen asiakaslähtöisyys		
Lainsäädännön muutokset	Valtakunnalliset muutokset	
Koulutuksen tarjoaminen ja tiedottaminen	Ammatti-identiteetin ja osaamisen vahvistaminen koko verkostossa	
Apuvälineiden ja työkalujen jakaminen koko verkostolle		
Jo olemassa olevien yhteistyökanavien ja työryhmien hyödyntäminen tehokkaammin		
Vanhemmuuden tukeminen ja vanhempien tiedottaminen/valistaminen	Peruspalveluiden turvaaminen	
Varhainen puuttuminen ja primaariehkäisy tärkeitä		
Nuorisoaseman perustaminen hyvä lisäpalvelu nuorille	Matalan kynnyksen palvelua koko perheelle	
Jokaisella nuorella oikeus saada tietoa päihhteistä	Primaariehkäisy/Valistus	Myönteiset ehkäisevän päihdetyön menetelmät
Primaariehkäisyyn tulisi panostaa		
Valistukseen suhtautuminen varauksellista		

Kouluvalistus kuitenkin hyvä tapa tavoittaa paljon nuoria kerralla		
Toiminnalliset menetelmät nuorten kanssa itsestään selviä	Toiminnallisuus ja elämyksellisyys	
Elämyksellisyys ja nuorten osallistaminen tapahtumien tms. suunnitteluun		
Draama, ilmaisutaito ja näytteleminen vahvistavia menetelmiä		
Vanhempien mukaan ottaminen päihdehaittojen ehkäisyyn	Moniammatillisuus ja yhteistyö eri tahojen kanssa	
Toiminnallisuus ja valistus voivat tukea toinen toistaan menetelminä		
Dialogisuus, keskustelu ja nuorten kuunteleminen arvokasta	Aito vuorovaikutus	
Ammattilaisen itseluottamus ja varmuus omasta itsestä tärkeä		